

Arki EU-maissa

Työ, tulot ja asuminen 1996

Marjo Pyy-Martikainen (toim.)

Arki EU-maissa

Työ, tulot ja asuminen 1996

Marjo Pyy-Martikainen (toim.)

Tiedustelut:

*Markku Lindqvist
Marjo Pyy-Martikainen
Marie Reijo
(09) 17 341*

*markku.lindqvist@tilastokeskus.fi
marjo.pyy-martikainen@tilastokeskus.fi
marie.reijo@tilastokeskus.fi*

Kansikuva: Maria Kanerva

© 2002 Tilastokeskus

Tietoja lainattaessa lähteenä on mainittava Tilastokeskus.

*ISSN 0784-8757
= Elinolot
ISBN 951-727-992-2*

Yliopistopaino, Helsinki 2002

Esipuhe

"Arki EU-maissa" on ensimmäinen suomeksi julkaistu raportti, joka perustuu vuonna 1994 käynnistyneeseen Eurooppalaiseen elinolo-tutkimukseen (European Community Household Panel, ECHP). Raportti koostuu neljästä artikkelista, joissa vertaillaan EU-maiden elinoloja vuonna 1996. Niiden lisäksi Markku Lindqvistin ja Marjo Pyy-Martikaisen kirjoittama johdantoluku "Mikä on ECHP" esittelee Eurooppalaisen elinolo-tutkimuksen.

Ensimmäinen artikkeli on nimeltään "Ihmisten arki – yksi Eurooppa, monta koke-musta". Artikkelin ovat kirjoittaneet Mäia Soininen ja Marjo Pyy-Martikainen. Artik-keli on aihealueeltaan laaja-alaisin mukana olevista kirjoituksista ja siinä käsitellään asumista, ihmissuhteita, kulutusta ja tyyty-väisyyttä. Artikkelin toimii johdantona muil-le artikkeleille, joissa aihealueita sitten tar-kennetaan.

Marjo Pyy-Martikainen ja Päivi Keinä-nen ovat kirjoittaneet kotitalouksien osal-listumisesta työmarkkinoille artikkelissa "EU-maiden kotitaloudet työmarkkinoilla". Artikkelissa tarkastellaan erityyppisten ko-titalouksien osallistumista työmarkkinoille. Kiinnostuksen kohteena on erityisesti työ-

ja perhe-elämän yhteensovittaminen lapsi-perheissä.

Markku Lindqvistin artikkelissa "Koti-talouksien tulot, tulonjako ja köyhyys EU-maissa", verrataan kotitalouksien tuloja ja tuloeroja EU-maissa. Lisäksi tarkastellaan köyhyyttä kahdesta näkökulmasta, mittaamalla ensinnäkin suhteellista köyhyyttä ja toiseksi kotitalouksien subjektiivista koke-musta omasta köyhyydestä.

Viimeisen artikkelin "Kansallinen oma-leimaisuus säilyy asumisessa" ovat kirjoitta-neet Marie Reijo ja Anneli Juntto. Kirjoitus on laaja vertaileva katsaus eurooppalaisten kotitalouksien asumiseen. Kirjoituksessa kä-sitellään muun muassa asumismuotoja, asuntoon ja asuinympäristön liittyviä ongel-mia sekä asumismenoja.

Raportin toteuttamiseen ovat kirjoittaji-en lisäksi osallistuneet monet henkilöt. Kirsi Toivonen on taittanut raportin. Markus Jänt-ti, Anna-Maija Lehto, Susanna Sandström ja Hannele Sauli ovat antaneet arvokkaita kom-mentteja kirjoittajille. Vesa Kuuselan asian-tuntemus on ollut tarpeen raportin tilasto-grafiikkaa laadittaessa. He kaikki ansaitsevat avustaan lämpimät kiitokset. Raportin mah-dollisista virheistä vastaavat kirjoittajat.

Helsingissä, Tilastokeskuksessa maaliskuussa 2002

Jussi Simpura
Tilastojohtaja

Tutkimuksen toteuttamiseen osallistuneet henkilöt

ECHP-tutkimuksen toteuttaminen Tilastokeskuksen Elinolot-yksikössä on ollut haastava tehtävä. Tutkimuksen vetäjinä ovat toimineet Ari Tyrkkö, Irmeli Penttilä ja vuonna 2002 Susanna Sandström. Vuoden 1996 tutkimuksen toteuttamiseen ovat heidän lisäksi osallistuneet seuraavat ECHP-tiimin jäsenet: Tuula Kuula, Timo Närvänen, Marjo Pyy-Martikainen ja Marie Reijo. Tutki-

musaineiston ovat keränneet Tilastokeskuksen haastattelijat, joiden työtä on koordinoanut Eeva Raippalinn. Aineiston käsittelystä ovat vastanneet Tilastokeskuksen Tietotekniikkapalvelussa Timo Peltomaan johdolla Aila Heinilä, Pirjo Hyytiäinen ja Jarmo Lauri. Tutkimuksen menetelmäkonsulttina on toiminut Kari Djerf Tilastokeskuksen Tilastotoimen tuesta.

Sisällys

Esipuhe	3
Tutkimuksen toteuttamiseen osallistuneet henkilöt	4
Mikä on ECHP	7
<i>Miia Soininen – Marjo Pyy-Martikainen:</i>	
Ihmisten arki – yksi Eurooppa, monta kokemusta	9
Johdanto	9
Ihmissuhteet	10
Asuminen	15
Kulutus	18
Tyytyväisyys ja terveys	22
Lopuksi	25
Lähteet	25
<i>Marjo Pyy-Martikainen – Päivi Keinänen:</i>	
EU-maiden kotitaloudet työmarkkinoilla	27
Johdanto	27
Kotitaloustyypit ja kotitalouksien työssäkäynti	28
Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen lapsiperheissä	34
Lopuksi	41
Lähteet	43
<i>Markku Lindqvist:</i>	
Kotitalouksien tulot, tulojako ja köyhyys EU-maissa	45
Johdanto	45
Tulokäsitteet ja rahayksiköt	46
Tulot	47
Tuloerot Euroopassa	48
Köyhyys	50
Subjektiiivinen käsitys köyhyydestä	52
Lopuksi	54
Lähteet	55

Marie Reijo – Anneli Juntto:

Kansallinen omaleimaisuus säilyy asumisessa	57
Taustaa asumiseroille	57
Asumismuoto ja liikkuvuus	59
Asunto ja asuinympäristö kotitalouksien arvioimina	65
Asumisen kalleus ongelmana	71
Asuminen osana hyvinvointia ja tyytyväisyyttä	76
Lähteet	78
Liitetaulukot	79

Mikä on ECHP

Eurooppalaista elinolututkimusta (European Community Household Panel, ECHP) suunniteltaessa 1990-luvun alussa oli tavoitteena luoda tutkimus, joka tuottaa kansainvälisesti vertailukelpoista tietoa EU-maiden kansalaisten elinoloista ja hyvinvoinnista. Muun muassa köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vähentäminen olivat tavoitteita, joiden toteuttamisen tueksi ECHP suunniteltiin. ECHP:sta tuli tutkimusmenetelmältään harmonisoitu ja tietosisällöltään laaja paneelitutkimus.

Tutkimusmenetelmän harmonisointi

Tietojen kansainvälinen vertailukelpoisuus pyrittiin varmistamaan tutkimusmenetelmän harmonisoinnilla eli suorittamalla tutkimuksen eri vaiheet mahdollisimman samalla tavalla kaikissa tutkimukseen osallistuvissa maissa. ECHP:n suunnittelusta, käsitteiden harmonisoinnista ja pitkälti jopa tietojen käsittelystä vastasi Euroopan yhteisen tilastovirasto Eurostat. Tietojenkeruusta vastasivat pääosin kansalliset tilastovirastot, joissain maissa myös jokin muu organisaatio tai tutkimuslaitos. Tiedonkeruu perustui Eurostatin laatimaan haastattelulomakkeeseen. ECHP:n tiedot kerättiin pääasiassa käyntihaastatteluun, joiden avulla kerättiin sekä koko kotitaloutta koskevia tietoja että henkilökohtaisia tietoja kaikilta kotitalouden 16 vuotta täyttäneiltä jäseniltä. Yksilötason aineistot toimitettiin tietojen tarkistamisen

jälkeen Eurostatille, joka huolehti aineistojen imputoinnista eli puuttuvien tietojen paikkaamisesta ja painotuksesta. Eurostat muokkaa aineistoista anonymisoidun, käyttäjäturvallisen tietokannan (*User's Database*, UDB).

Laaja tietosisältö

ECHP:n tietosisällön keskeisimmät aihealueet ovat tulot ja työelämä. Tulotietoja kerätään sekä kotitalous- että henkilötasolla. Tulotietojen viiteajankohtana on pääasiassa haastatteluvuotta edeltävä vuosi. ECHP:n keskeisin tulokäsite on kotitalouden nettotulot (katso artikkeli Kotitalouksien tulot, tulojako ja köyhyys EU-maissa s. 45–55). Suomen ECHP-tutkimuksen erityispiirteenä on rekisteriaineistojen hyväksikäyttö tulotietojen lähteenä.

Työelämään liittyviä tietoja ovat muun muassa tiedot henkilön työmarkkina- asemasta, pääasiallisesta toiminnasta, työsuhteesta sekä työnhausta. Henkilöiden haastatteluhetken työmarkkina- asema määrittellään ECHP:ssa pääosin samalla tavalla kuin EU-työvoimatutkimuksessa, kansainvälisen työjärjestön ILO:n työvoimakäsitteisiin perustuen. Pääasialliseen toimintaan liittyviä tietoja kerätään paitsi haastatteluhetkeltä myös koko haastatteluvuotta edeltävältä vuodelta. Yhdistämällä eri tutkimusvuosien tietoja saadaan usean vuoden kattavia kuu-kausitason tietoja henkilöiden toimintahistoriasta.

Tuloihin ja työelämään liittyvien tietojen lisäksi tietoa kerätään myös muun muassa asumisesta, terveydestä, sosiaalisista suhteista ja koulutuksesta. Tutkimuksen laaja tietosisältö tarjoaa mahdollisuuden hyvinvoinnin eri osatekijöiden, kuten esimerkiksi tulojen ja terveyden, välisten riippuvuuksien tarkasteluun.

Paneeliasetelma

ECHP suunniteltiin alusta alkaen aineistoksi, jota voitaisiin hyödyntää paitsi vuosittaisina poikkileikkausaineistoina, myös pitkittäisaineistona dynaamiseen analyysiin. Mahdollisuuden dynaamiseen analyysiin antaa tutkimuksen paneeliasetelma, jossa ensimmäisen tutkimusvuoden otoksessa mukana olleita henkilöitä eli otoshenkilöitä seurataan vuodesta toiseen yhteensä kahdeksan vuoden ajan. Otoshenkilöiden lisäksi haastatellaan myös heidän kotitalouksiinsa kuuluvat, 16 vuotta täyttäneet jäsenet. Näin saadaan esimerkiksi tuloista sekä yksilö- että kotitaloustason tietoja. Paneeliasetelmaan perustuvan aineiston avulla voidaan selvittää yhtäältä erilaisten ilmiöiden ajallista vaihtelua ja toisaalta erilaisten ilmiöiden, kuten esimerkiksi köyhyyden, pysyvyyttä. Tässä raportissa ei paneeliasetelmaa ole vielä käytetty, vaan tiedot koskevat vain yhtä vuotta, Suomen ensimmäistä mukanaolovuotta 1996.

Tutkimukseen osallistuvat maat

Eurooppalaisen elinolotutkimuksen käynnistyessä vuonna 1994 olivat mukana kaikki

12 silloista Euroopan yhteisön maata. Itävalta liittyi mukaan tutkimukseen vuonna 1995 ja Suomi vuonna 1996. Ruotsi jäi tuossa vaiheessa tutkimuksen ulkopuolelle, koska sillä oli oma vuosittainen elinolotutkimuksensa (ULF), eikä rinnakkaista tutkimusta haluttu rakentaa. Ruotsi on kuitenkin toimittanut vuodesta 1997 lähtien Eurostatin ECHP:n UDB-tietokantaan vertailukelpoisia tietoja omasta kansallisesta elinolotutkimuksestaan. Iso-Britannia, Saksa ja Luxemburg luopuivat puolestaan alkuperäisestä ECHP-tiedonkeruusta vuonna 1997 ja korvasivat sen omilla kansallisilla paneeliasetelmoillaan. Viimeinen ECHP:n aineistonkeruuvuosi oli 2001, mikä oli alusta alkaen mukana olleille maille kahdeksas perättäinen vuosi.

ECHP-aineiston saatavuus

Kansalliset tilastovirastot saavat Eurostatilta omaan käyttöönsä valmiit ECHP:n UDB-aineistot sitä mukaa kun niitä valmistuu. Tätä kirjoitettaessa olivat valmiina vuosien 1994–1998 aineistot. Kaikki maat sisältävien UDB-aineistojen myynnistä vastaa yksinoikeudella Eurostat ja sen edustajina eri maissa olevat Eurostatin DataShopit. Suomessa DataShop toimii Tilastokeskuksen yhteydessä. Lisätietoa ja ECHP-linkkejä muun muassa Eurostatin laatiimiin haastattelulomakkeisiin löytyy internet-osoitteesta <http://www.stat.fi/tk/kk/datashop/echp.html>. Suomen ECHP-aineistoa myy Tilastokeskus.

Markku Lindqvist

Marjo Pyy-Martikainen

Ihmisten arki – yksi Eurooppa, monta kokemusta

Johdanto

Onko mieltä tutkia sitä, kuinka usein ihmiset tapaavat ystäviään, tuntuuko heidän asuntonsa ahtaalta tai onko heillä vaikeuksia saada rahat riittämään? On, paljonkin. Ihmisten arkielämän kokemukset ovat pohjana hyvinvoinnin ja elämänlaadun kuvaamiselle. Arkielämän kokemusten avulla saadaan tietoa elinoloista ja niissä ilmenevistä puutteista. Eurooppalainen elinolututkimus (ECHP, European Community Household Panel) tarjoaa mahdollisuuden vertailla ihmisten arkea 14 Euroopan Unionin jäsenmaassa.

Elämänlaatu on hyvinvoinnin ohella vaikea käsite. Zygmunt Baumanin (1995) mukaan keskustelu elämänlaadusta ei koske niinkään hyvän elämän määrittelemistä kuin tyytymättömyyttä. Siinä koetetaan ymmärtää, mikä tekee elämästä vähemmän miellyttävää ja epätydyttävää. Hyvinvointipoliittisen mielenkiinnon ohella elämänlaadun tutkimisella on siis niin sanottu postmoderni merkityksensä. Selviytymisestä on siirrytty onnellisuuden lisäämiseen.

Artikkelin keskeinen lähtökohta on aineiston luonteen vuoksi subjektiivisuus, eli

pääosassa ovat ihmisten omat kokemukset ja arviot elämäänsä liittyvistä asioista. Osa tiedoista on kotitalouskohtaisia, osa henkilökohtaisia.

Tietojen tulkinnassa on otettava huomioon monia eri tekijöitä, kuten esimerkiksi maiden väliset kulttuuriset ja maantieteelliset erot. Espanjalaisille lämmitys asunnossa on luksusta, kun taas Suomessa köyhinkään kotitalous ei tule toimeen ilman sitä.

Tämä artikkeli valottaa ihmisten arkielämää Euroopan Unionin jäsenmaissa neljän osatekijän eli ihmissuhteiden, asuminen, kulutuksen ja tyytyväisyyden kautta. Artikkelin teemojen ja kysymysten valinnassa on käytetty pohjana Lene Mejerin (1999) esittämää listaa tutkimusalueista ja muuttujista, joiden avulla voidaan tutkia syrjäytymistä.

Artikkeli tarjoaa lyhyen ja valikoidun yleiskatsauksen Eurooppalaisen elinolututkimuksen vuoden 1996 tuloksista. Se toimii samalla johdantona julkaisun muille artikkeleille, jotka pureutuvat muutamiin myös tässä käsiteltäviin aiheisiin syvällisemmin.

Ihmissuhteet

*En Europa del Sur usted no está solo.
Etelä-Euroopassa et ole yksinäinen.*

Kotitaloustyypit

Yhden henkilön kotitaloudet olivat vuonna 1996 yleisin kotitaloustyyppi yhdeksässä kaikista neljästätoista Eurooppalaisen elinolotutkimuksen maasta (kuvio 1, taulukko 1). Kaikista EU-maiden kotitalouksista 28 prosenttia oli yhden henkilön kotitalouksia.

Suomessa yhden henkilön kotitalouksia oli suhteellisesti enemmän kuin missään muussa tutkimuksen maassa, 38 prosenttia kaikista kotitalouksista. Myös Tanskassa ja Saksassa useampi kuin joka kolmas kotitalous oli yhden henkilön kotitalous vuonna 1996. Etelä-Euroopan maissa ja Irlannissa yhden henkilön kotitalouksia oli suhteellisesti vähiten eli 13–22 prosenttia kaikista kotitalouksista.

Yhden henkilön kotitalouksiin luetaan kuuluviksi asunnossaan yksin asuvien lisäksi myös henkilöt, joiden asunnossa asuu toiseen kotitalouteen kuuluvia henkilöitä. Esimerkiksi soluasunnossa asuvat opiskelijat muodostavat kukin oman kotitaloutensa.

Lapsettomia avo- ja aviopareja oli EU-maiden kotitalouksista joka neljäs. Muualla asuvat lapset eivät kuulu samaan kotitalouteen, joten lapsettomiin pareihin luetaan sekä nuoret, lapsettomat parit että ikääntyvät parit, joiden lapset ovat jo muuttaneet kotoa.

Irlannissa lapsiperheitä oli EU-maista suhteellisesti eniten. Irlannissa 22 prosenttia kaikista kotitalouksista oli kahden vanhemman lapsiperheitä. Yksinhuoltajatalouksia oli 3 prosenttia irlantilaisista kotitalouksista. Lapsiperheet on tässä artikkelissa määritelty kotitalouksiksi, joiden kaikki lapset ovat alle 16-vuotiaita.¹ Suomessa joka viides kotitalous oli lapsiperhe vuonna 1996.

Kotitaloudet, joissa asuu vanhemman tai vanhempien lisäksi 16 vuotta täyttäneitä lapsia, olivat yleisimpiä Etelä-Euroopan maissa ja Irlannissa. Näissä maissa 27–35 prosenttia kotitalouksista kuului kyseiseen kotitaloustyyppiin. Suomessa tällaisia kotitalouksia oli vain 16 prosenttia kaikista kotitalouksista. Maiden välisiä eroja selittää lasten kotoa lähdön ajoittuminen. Etelä-Euroopan maissa lapset asuvat pitkään vanhempiensa luona. Suomessa lapset lähtevät kotoaan muihin EU-maihin verrattuna varhain (European Commission 2001a).

Luokkaan muut kotitaloudet kuuluvia kotitalouksia oli suhteellisesti eniten Espanjassa ja Portugalissa. Tähän luokkaan luetaan muun muassa usean sukupolven kotitaloudet, joissa asuu vanhempien ja lasten lisäksi myös isovanhempia.

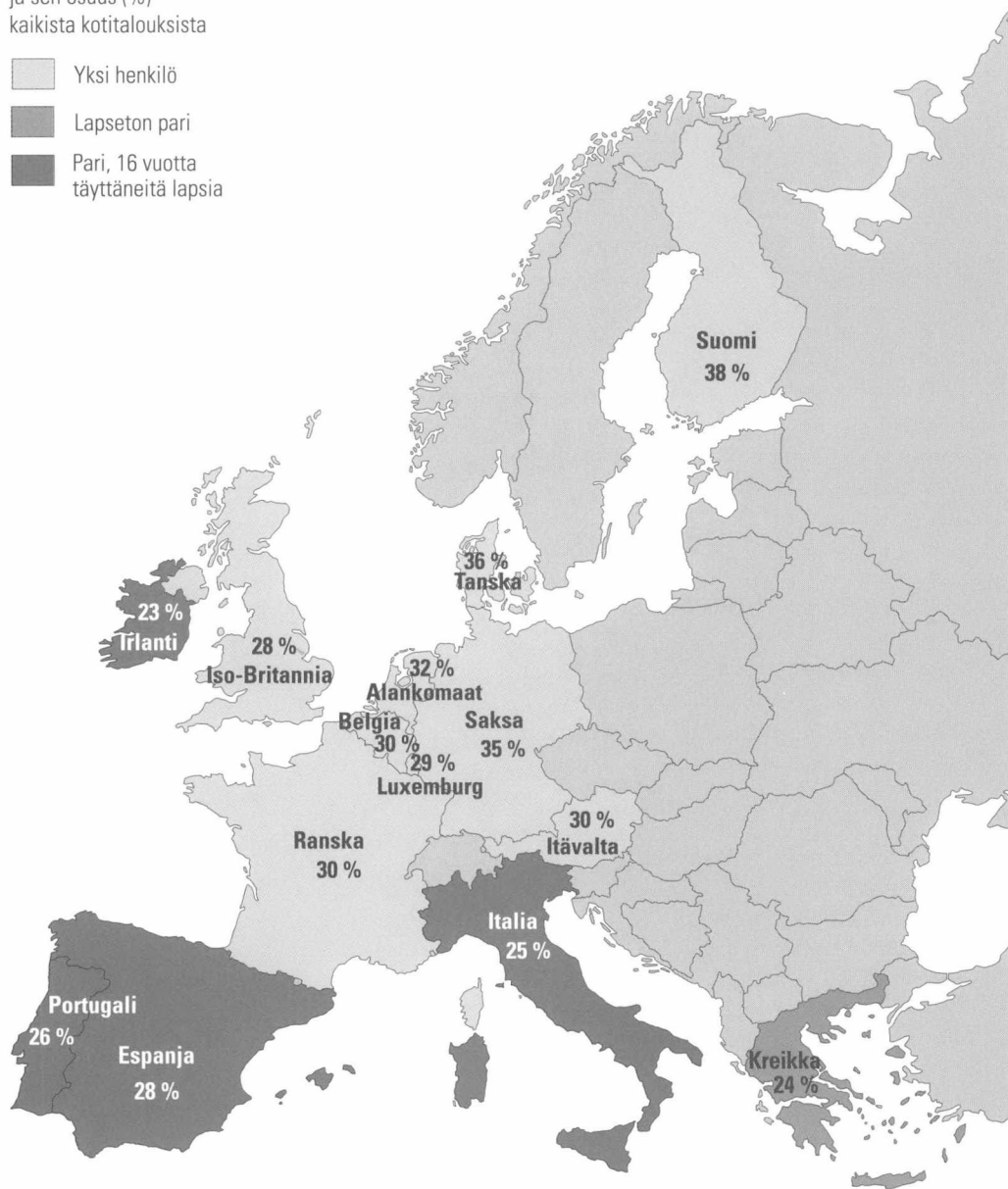
Pohjois- ja Keski-Euroopassa kotitaloudet olivat pienempiä kuin Etelä-Euroopassa. Pohjois- ja Keski-Euroopassa yli puo-

¹ Yleensä lapsiperheet määritellään väljemmin eli lapsiperheisiin luetaan kotitaloudet, joissa on vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi.

Kuvio 1.
Yleisin kotitaloustyyppi EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Yleisin kotitaloustyyppi
 ja sen osuus (%)
 kaikista kotitalouksista

- Yksi henkilö
- Lapseton pari
- Pari, 16 vuotta täyttäneitä lapsia

© Tilastokeskus 2002

Taulukko 1.
Kotitaloustyytit
EU:n jäsenmaissa
vuonna 1996

Kotitaloustyytin
prosenttijakauma.

	Yksi henkilö	Yksi vanhempi		Lapseton pari	Pari		Muut kotitaloudet
		Lapset alle 16 v.	16 v. täytäneitä lapsia		Lapset alle 16 v.	16 v. täytäneitä lapsia	
Saksa	35	2	3	28	15	14	3
Tanska	36	2	2	30	16	13	1
Alankomaat	32	2	4	31	18	13	1
Belgia	30	2	5	25	19	17	2
Luxemburg	29	2	4	22	18	18	7
Ranska	30	2	4	26	18	17	3
Iso-Britannia	28	3	5	28	16	16	5
Irlanti	22	3	8	15	22	23	8
Italia	21	1	7	20	19	25	6
Kreikka	21	1	5	24	20	22	7
Espanja	13	1	7	18	20	28	12
Portugali	14	1	7	20	20	26	12
Itävalta	30	3	5	22	18	14	9
Suomi	38	3	5	25	17	11	2
EU-14	28	2	5	25	17	18	5

let kotitalouksista oli yhden henkilön tai lapsettomien parien kotitalouksia.

Yhden henkilön kotitaloudet

Yhden henkilön kotitaloudessa asuminen oli tavallista erityisesti ikääntyneillä naisilla (taulukko 2). Tanskassa 55 prosenttia 65 vuotta täytäneistä naisista asui yhden hen-

kilön taloudessa vuonna 1996. Myös Saksassa, Alankomaissa, Belgiassa ja Suomessa useampi kuin joka toinen 65 vuotta täyttänyt nainen asui yhden henkilön taloudessa. Tämän ikäisillä naisilla syy yksin asumiseen on usein leskeksi jääminen.

Etelä-Euroopan maissa 65 vuotta täytäneet miehet ja naiset asuivat yhden henkilön talouksissa harvemmin kuin muissa EU-maissa. Etelä-Euroopassa yleisiä olivat vanhem-

Taulukko 2.
Yhden henkilön kotitaloudet EU:n jäsenmaissa vuonna 1996.

Yhden henkilön kotitalouksissa asuvien miesten ja naisten osuus (%) ikäluokasta

	Miehet			Naiset		
	Alle 30-v.	30–64-v.	Väh. 65-v.	Alle 30-v.	30–64-v.	Väh. 65-v.
Saksa	16	16	17	18	12	53
Tanska	24	17	23	17	10	55
Alankomaat	23	13	21	18	10	53
Belgia	6	13	24	4	11	52
Luxemburg	9	14	18	9	11	36
Ranska	12	11	18	11	10	44
Iso-Britannia	6	11	19	7	9	47
Irlanti	5	10	25	4	5	39
Italia	2	7	12	2	5	39
Kreikka	8	5	21	7	5	29
Espanja	1	3	8	1	3	22
Portugali	1	2	11	2	4	29
Itävalta	10	11	16	9	10	47
Suomi	20	20	20	18	17	51
EU-14	9	11	16	9	9	44

pien ja aikuisten lasten kotitaloudet sekä usean sukupolven kotitaloudet, joissa vanhempien ja lasten lisäksi asuu isovanhempia (taulukko 1).

Ikäluokassa 30–64 vuotta olivat yhden henkilön kotitaloudet yleisimpiä Suomessa. Suomessa ikäluokan naisista 17 prosenttia ja miehistä 20 prosenttia asui yhden henkilön kotitaloudessa vuonna 1996. Lisääntyneet avioerot selittävät miesten suurempaa yksinasumista. Erossa lapset jäävät yleensä äidille ja isästä tulee ainakin väliaikaisesti yksin asuva. (Perheet 2000.)

Tarkasteltaessa alle 30-vuotiaiden ikäluokkaa havaitaan jälleen selviä eroja pohjoisten ja eteläisten EU-maiden välillä. Suomessa, Tanskassa, Saksassa ja Alankomaissa ikäluokan miehistä 16–24 prosenttia ja naisista 17–18 prosenttia asui yhden henkilön kotitaloudessa. Etelä-Euroopan maissa, Kreikkaa lukuun ottamatta, ikäluokan miehistä ja naisista vain muutama prosentti asui yhden henkilön kotitaloudessa.

Yksin asuvien osuuden nopeaa lisääntymistä on pohdittu paljon, ja ilmiötä tulkitaan monin tavoin. Sosiologi Ulrich Beck (1992) selittää sitä individualisaation eli yksilöllistymisen kautta. Kyseessä on laaja perhettä ja kulttuuria koskeva muutos, joka on yh-

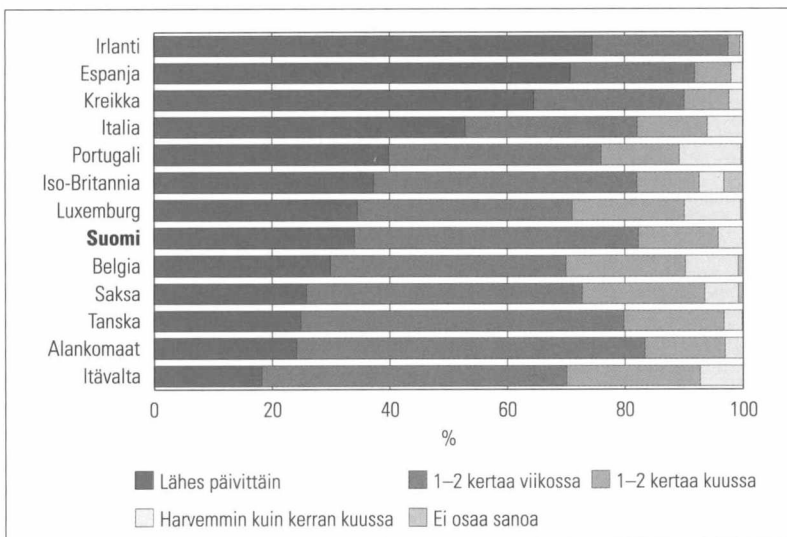
teydessä yhteiskuntien ja globaalien tason talouteen.

Beckin (mt.) mukaan nykyaikaa kuvaavan, täysin kehittyneen moderniteetin perushahmo on yksin asuva ihminen. Perheen ja avioliiton heikentynyt asema liittyy markkinatalouden vaatimuksiin. Esimerkiksi markkinatalouteen kuuluva työvoiman liikkuvuus toteutuu parhaiten yksin elävien sinkkujen kautta.

Tasa-arvon myötä naiset ovat yhtä aktiivisia toimijoita kuin miehetkin, jolloin individualismi säätelee ihmissuhteita yhä enemmän. Perheeseen ja parisuhteeseen liittyvien sosiaalisten siteiden heikentyessä ystävyys-suhteet nousevat Beckin (mt.) mukaan entistä tärkeämmiksi.

Sosiaaliset suhteet

Kuvion 2 mukaan irlantilaiset olivat tutkimuksen sosiaalisesti aktiivisin kansa. 74 prosenttia irlantilaisista tapasi ystäviä ja sukulaisia lähes päivittäin. Vain kaksi prosenttia irlantilaisista tapasi ystäviä harvemmin kuin kerran viikossa, mikä on merkittävä ero muihin kansoihin nähden. Sukulaiset tarkoittavat tässä niitä sukulaisia, jotka eivät asu sa-

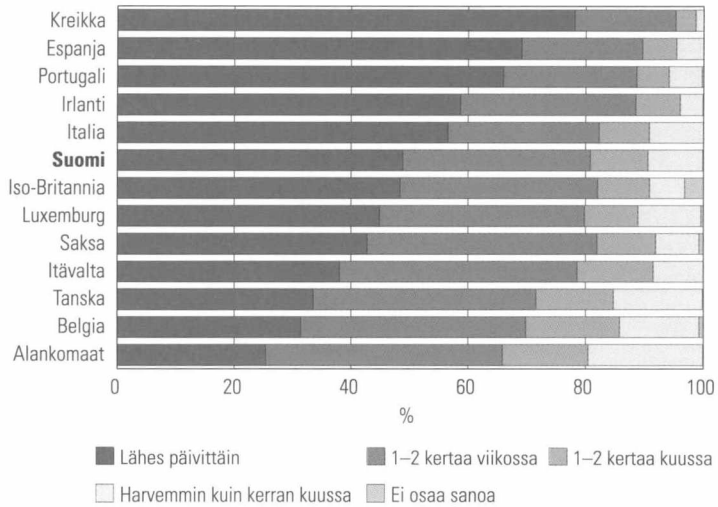

Kuvio 2.
Ystävien ja sukulaisten tapaaminen EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Osuus (%) kaikista 16 vuotta täyttäneistä. Ranskan tiedot puuttuvat.

Kuvio 3.
Naapurien kanssa
puhuminen EU:n jä-
senmaissa vuonna
1996

Osuus (%) kaikista
16 vuotta täyttäneistä.
Ranskan tiedot puut-
tuvat

massa kotitaloudessa vastaajan kanssa. Suomalaisista 82 prosenttia tapasi ystäviä ja sukulaisia vähintään kerran viikossa.

Kotitaloustyyppikarttaan verrattuna kuvion 2 tulokset ovat mielenkiintoisia. Etelä-Euroopan maissa ja Irlannissa, joissa kotitaloudet olivat suuria, tavattiin myös ystäviä ja sukulaisia usein. Ero Pohjois- ja Keski-Euroopan maihin on huomattava. Voisi olettaa että maissa, joissa yhden henkilön kotitalouksia on eniten, ystäviä ja sukulaisia tapailtaisiin vastaavasti enemmän. Tilanne näyttää kuitenkin olevan kasautuva. Ulrich Beckin (mt.) ajatus ystävien merkityksen kasvamisesta yksin asuville ei saa tukea näistä tulok-

sista. Yksin elävien sosiaalisen elämän muotojen selvittäminen vaatisi kuitenkin tarkempaa analyysia kuin mihin tässä artikkelissa on mahdollista.

Eurooppalaisessa elinolotutkimuksessa kysyttiin myös, kuinka usein vastaajat puhuvat naapureidensa kanssa (kuvio 3). Etelä-Euroopan maissa ja Irlannissa oltiin sosiaalisimpia naapureiden suhteen. Tulosten mukaan suomalaiset eivät suinkaan ole vaikevia jurottajia. Kun maat järjestetään naapureiden kanssa lähes päivittäin juttelevien yleisyyden mukaan, sijoittuu Suomi Etelä-Euroopan maiden ja Irlannin tuntu-

Asuminen

*Es ist recht gemütlich hier zu wohnen.
Täällä on ihan mukava asua.*

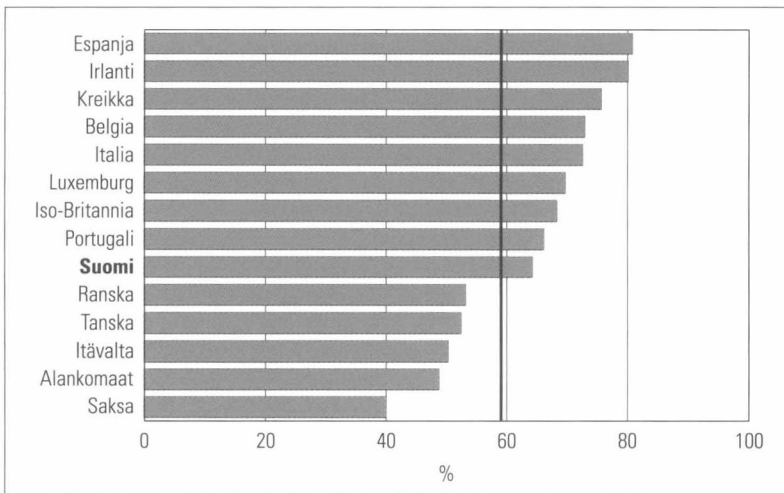
EU:n jäsenmaiden välillä oli selviä eroja omistusasumisen yleisyyden suhteen (kuvio 4). Espanjalaisista kotitalouksista 81 prosenttia omisti asuntonsa, kun taas saksalaisista vain 40 prosenttia asui omistusasunnossa. Yli puolet saksalaisista kotitalouksista asui siis vuokralla. EU-maiden (kotitalouslukumäärillä painotettu) keskiarvo oli 59 prosenttia, eli kokonaisuudessaan omistusasuminen oli vuokralla asumista yleisempää. Etelä-Euroopan mailla ja Irlannilla näyttäisi olevan asunnon omistussuhteissakin paljon yhteistä: omistusasuminen oli kaikissa näissä maissa EU-maiden keskiarvoa yleisempää. Portugali tosin on tällä kertaa kauempana kärjestä. Suomalaisista kotitalouksista 64 prosenttia omisti asuntonsa.

Omistusasumisen yleisyyteen vaikuttavat useat tekijät, kuten esimerkiksi asuntojen hinnat ja vaihtoehtoisten asumismuotojen

saatavuus. Omistusasumisen voidaan ajatella myös liittyvän perinteisempään ja stabiilimpaan elämäntapaan, kun taas vuokralla asuminen helpottaa liikkuvuutta ja nopeita elämänmuutoksia.

Asumisen puutteet

Tilan riittävyys on tärkeä osa asumismukavuutta. Valtaosa EU-maiden kotitalouksista koki asuntonsa tarpeeksi tilavaksi (kuvio 5.). Eniten tilanpuutteesta kärsiviä oli Portugalissa, Kreikassa ja Espanjassa, joissa aiempien tietojen mukaan suuret kotitaloudet olivat yleisiä. Suomessa asuntonsa koki ahtaaksi 16 prosenttia kotitalouksista. Luxemburgilaisista kotitalouksista vain suunnilleen joka kymmenes tunsi tilanpuutetta asunnossaan.

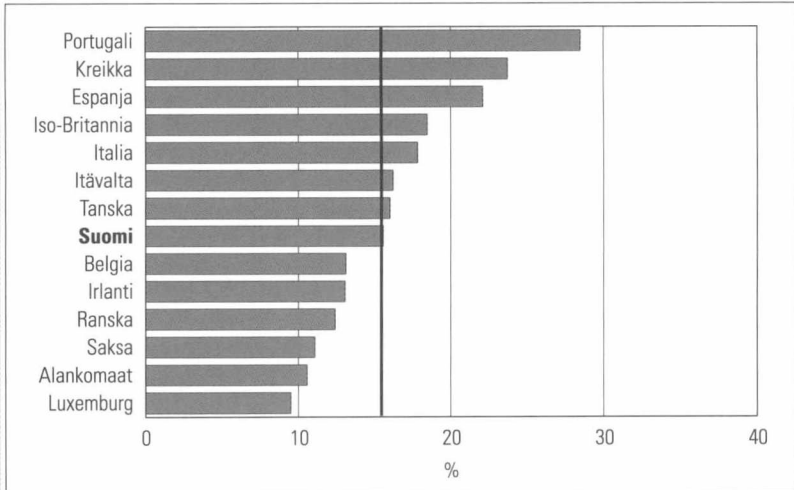

Kuvio 4.
Omistusasuminen
EU:n jäsenmaissa
vuonna 1996

Asunnon omistavien
kotitalouksien osuus
(%) kaikista kotitalouksista.
EU-maiden keskiarvo
merkitty viiteviivalla.

Kuvio 5.
Ahtaasti asuminen
EU:n jäsenmaissa
vuonna 1996

Asuntonsa ahtaaksi
kokevien kotitalouksien
osuus (%) kaikista koti-
talouksista.
EU-maiden keskiarvo
merkitty viiteviivalla.

Ahtaus on eräs asumiseen vaikuttava tekijä. Taulukko 3 esittää eräitä muita asuminen- tasoja heikentäviä tekijöitä. Tarkasteltujen ominaisuuksien perusteella EU-maiden asu- mistaso oli hyvä. Peseytymismahdollisuudet löytyivät valtaosalta kotitalouksista. Yleisintä peseytymismahdollisuuksien puuttuminen oli Portugalissa (13 %). Suomessa 4 prosen- tilta kotitalouksista puuttui suihku, kylpy- amme tai sauna.

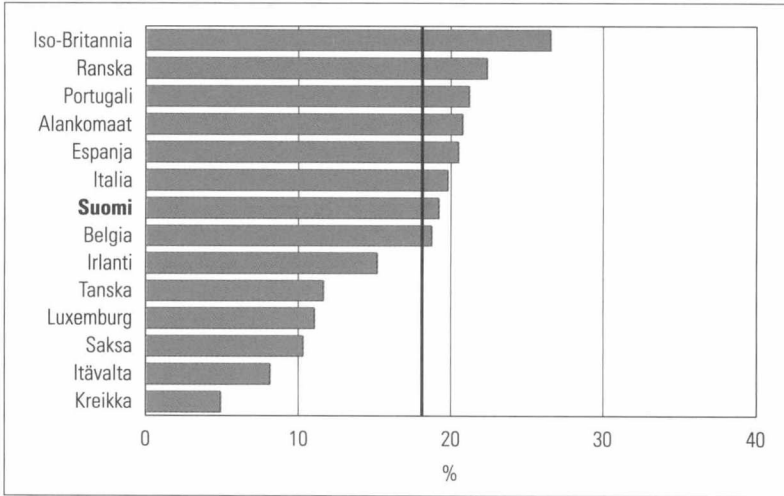
Ulkoilmasta nauttiminen kotoa käsin ei ole taattua ylellisyyttä kaikille eurooppalai- sille. Ranskassa 40 prosentilta kotitalouksista puuttui asunnostaan parveke, terassi tai puu- tarha. Muissa maissa tämä mahdollisuus puuttui 4–26 prosentilta kotitalouksista.

Kosteus- ja homehaittoja oli Suomessa EU-maista vähiten: vain muutama prosentti kotitalouksista ilmoitti asunnossaan olevan näitä haittoja. Portugalissa kosteus- ja home-

Taulukko 3.
Asunnon puutteet
EU:n jäsenmaissa
vuonna 1996

Niiden kotitalouksien
osuus (%) kaikista koti-
talouksista, joiden
asunnosta löytyy mai-
nittu puute

	Asunnosta puuttuu		Asunnossa on	
	peseytymistilat	paikka istua ulkona	kosteutta seinis- sä, lattias- sa tai perustuksissa	hometta ikkunan puitteissa tai lat- tioissa
Saksa	2	14	6	4
Tanska	3	13	7	6
Alankomaat	1	4	10	10
Belgia	4	10	11	8
Luxemburg	1	18	7	4
Ranska	4	40	15	10
Iso-Britannia	0	5	13	11
Irlanti	4	5	10	8
Italia	2	13	5	6
Kreikka	4	5	16	8
Espanja	1	26	20	6
Portugali	13	23	34	28
Itävalta	3	25	8	4
Suomi	4	11	4	3
EU-14	2	17	11	8

Kuvio 6.
Asuinalueen rikollisuus ja ilkivalta EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Niiden kotitalouksien osuus (%) kaikista kotitalouksista, jotka ilmoittavat, että asuinalueella on rikollisuutta tai ilkivaltaa.
 EU-maiden keskiarvo merkitty viiteviivalla.

haittoja löytyi eniten. 34 prosenttia portugalilaisista kotitalouksista ilmoitti asunossaan olevan kosteusongelmia. Homehaitoista asunossaan kärsi 28 prosenttia portugalilaisista kotitalouksista.

Kuvio 6 kertoo, kuinka turvallisenä kotitaloudet pitivät asuinaluettaan. Kuten muutkin tiedot, kuvio koostuu ihmisten subjektiivisista arvioista eikä näin välttämättä vastaa asian objektiivista mittausta. Ihmisten pelko rikollisuutta ja ilkivaltaa kohtaan on eri asia kuin varsinainen rikosten määrä. Ihmisten kokemukset näistä asioista ovat kuitenkin myös tärkeitä tutkimuskohteita.

Kuvion 6 mukaan EU-maiden välillä oli merkittäviä eroja turvallisuuden kokemisen suhteen. Iso-Britanniassa asuinalueet arvioitiin turvattomimmiksi: 27 prosenttia kotitalouksista koki asuinalueellaan olevan ilkivaltaa tai rikollisuutta. Kreikassa vain 5 prosenttia kotitalouksista koki asuinalueellaan esiintyvän ilkivaltaa tai rikollisuutta. Myös itävaltalaiset arvioivat asuinalueensa hyvin turvallisiksi. EU-maiden keskiarvo asuinalueensa turvattomaksi kokevien kotitalouksien suhteen oli 18 prosenttia. Suomi sijoittui EU-maiden keskiarvon tuntumaan.

Kulutus

*O dinheiro não pode comprar amor.
Rahalla ei saa rakkautta.*

Kulutus kertoo elintasosta. Kotitalouksien kulutukseen vaikuttavat paitsi varallisuus ja käytettävissä olevat tulot myös kulutustavaroitten ja palveluiden hinnat.

Eurooppalaisessa elinolotutkimuksessa kysyttiin, kuinka menojen kattaminen kotitalouden yhteenlasketuilla tuloilla onnistuu. EU-maiden kotitalouksista lähes joka viides ilmoitti, että menojen kattaminen tuloilla on hankalaa (kuvio 7). Helpointa menojen kattaminen tuloilla oli saksalaisille kotitalouksille, joista ainoastaan 7 prosenttia koki menojen kattamisen hankalaksi. Hankalimmaksi menojen kattamisen tuloillaan kokivat kreikkalaiset kotitaloudet (55 %). Suomalaiset kotitaloudet sijoittuivat 20 prosentillaan heikommin kuin EU-maissa keskimäärin.

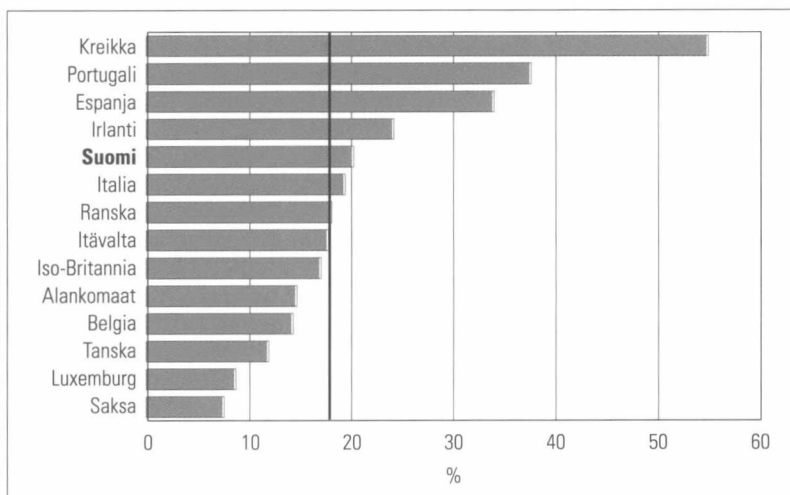
Kuvio 8 esittää, kuinka suurella osalla kotitalouksista oli halutessaan varaa kestittää ystä-

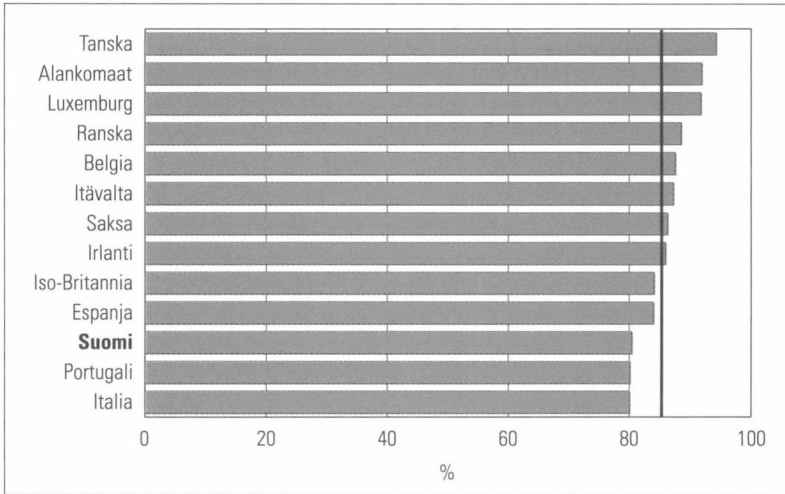
viä tai perhettä vähintään kerran kuukaudessa. Sosiaalisesti aktiivisimpien kansalaisten maat Irlanti ja Espanja sijoittuivat EU-maiden keskiarvon tuntumaan. Ystäviä tavataan näissä maissa usein myös kodin ulkopuolella, esimerkiksi kahviloissa tai ravintoloissa.

Suomalaisista kotitalouksista joka viidennellä ei ollut oman arvion mukaan varaa kestittää ystäviä tai perhettä kerran kuussa. Asia liittyy talouden tiukkuuteen yleisemminkin: kotitaloudet, jotka kokivat menojen kattamisen tuloilla hankalaksi, ilmoittivat selvästi muita useammin, että varaa ystävien kestitsemiseen ei ole. Suomessa kotitalouksien nettotulot kulutusyksikköä kohden olivat EU-maiden keskitasoa (Katso artikkeli Kotitalouksien tulot, tulonjako ja köyhyys EU-maissa s. 45–55.). Toisaalta ruoan ja juomien, erityisesti alkoholijuomien hinnat ovat

Kuvio 7.
Menojen kattaminen tuloilla EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Niiden kotitalouksien osuus (%) kaikista kotitalouksista, joiden mielestä menojen kattaminen tuloilla on hankalaa tai erittäin hankalaa. EU-maiden keskiarvo merkitty viiteviivalla.

Kuvio 8.
Mahdollisuudet
kestitä ystäviä.
EU:n jäsenmaat,
vuosi 1996

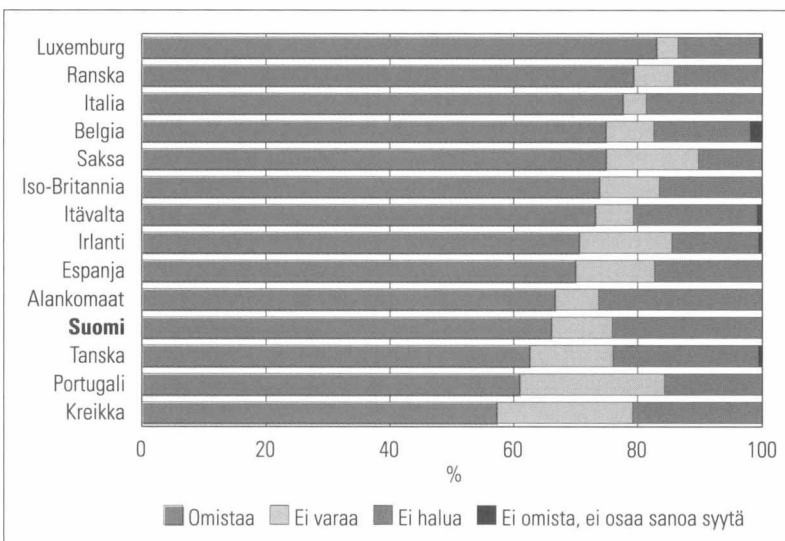
Niiden kotitalouksien osuus (%) kaikista kotitalouksista, joilla on halutessaan varaa kestitä ystäviä tai perhettä vähintään kerran kuussa. Kreikan tieto puuttuu. EU-maiden keskiarvo merkitty viiteviivalla.

EU-maiden keskitasoa korkeammat (European Commission 2001b). Näin ystävien kestitseminen verottaa suomalaisten kotitalouksien kukkaroa raskaammin kuin EU-maissa keskimäärin.

Auton hankkiminen on asunnon hankkimisen ohella eräs kotitalouksien merkittävimpiä menoeriä. EU-maat on kuviossa 9 järjestetty auton omistamisen yleisyyden mukaan. Auton omistaviin luetaan myös ne kotitaloudet, jotka ovat vuokranneet auton tai joilla on muuten auto omassa käytössä.

Auton omistaminen on yhteydessä kotitalouksien tulotasoon. Alle puolet EU-maiden pienituloisista kotitalouksista omisti auton vuonna 1996, kun suurituloisista kotitalouksista auto oli yhdeksällä kymmenestä. (European Commission 2001b.) Kuvion 9 mukaan yleisintä auton omistaminen oli Luxemburgissa, jossa kotitalouksien tulotaso oli EU-maiden korkein. Suomalaisista kotitalouksista 66 prosentilla oli auto.

Auton puuttuminen kotitaloudesta voi johtua siitä, että autoon ei ole varaa tai siitä,

Kuvio 9.
Auton omistavat koti-
taloudet EU:n jäsen-
maissa vuonna 1996

Osuus (%) kaikista kotitalouksista.

että kotitalous ei halua autoa. Portugalissa ja Kreikassa useampi kuin joka viides kotitalous ilmoitti, että autoon ei ole varaa. Alankomaissa, Suomessa ja Tanskassa puolestaan noin joka neljäs kotitalous ei halunnut autoa. Vapaaehtoisen autottomuuden taustalla saattaa olla esimerkiksi hyvin järjestetty julkinen liikenne.

Säästäminen

Kotitalouksien käytettävissä olevat tulot menevät joko kulutukseen tai säästämiseen. Säästämällä osan tuloistaan kotitalous siirtää kulutusta tulevaisuuteen. Valinta kulutuksen ja säästämisen välillä kertoo kotitalouden aikapreferensseistä eli siitä, haluaako kotitalous kuluttaa mieluummin nyt kuin tulevaisuudessa. Säästämällä kotitalous voi myös tasoittaa tulojen vaihtelua ajassa: esimerkki tällaisesta säästämisestä on eläkesäästäminen.

EU-maiden kotitalouksista 41 prosenttia ilmoitti tuloistaan tavallisesti jäävän rahaa säästöön (kuvio 10). Vastaaja sai itse määrittellä, missä muodossa säästöt tehdään, samoin kuin sen, kuinka paljon ja kuinka usein säästetään.

Itävallassa noin kuusi kotitaloutta kymmenestä ilmoitti pystyvänsä säästämään, kun

Kreikassa rahaa säästöön jäi vain yhdelle kotitaloudelle kymmenestä. Suomalaisista kotitalouksista 34 prosenttia ilmoitti pystyvän säästämään.

Säästämisen yleisyys ei välttämättä kerro säästämisasteesta. Portugalissa, Italiassa ja Ranskassa kotitalouksien rahassa mitattu säästämisaste on suhteellisen korkea, vaikka valtaosa kotitalouksista ilmoitti, että rahaa ei yleensä jää säästöön. Tämä viittaisi siihen, että Portugalissa, Italiassa ja Ranskassa säästäminen keskittyy suhteellisen harvoihin kotitalouksiin. (European Commission 2001b.)

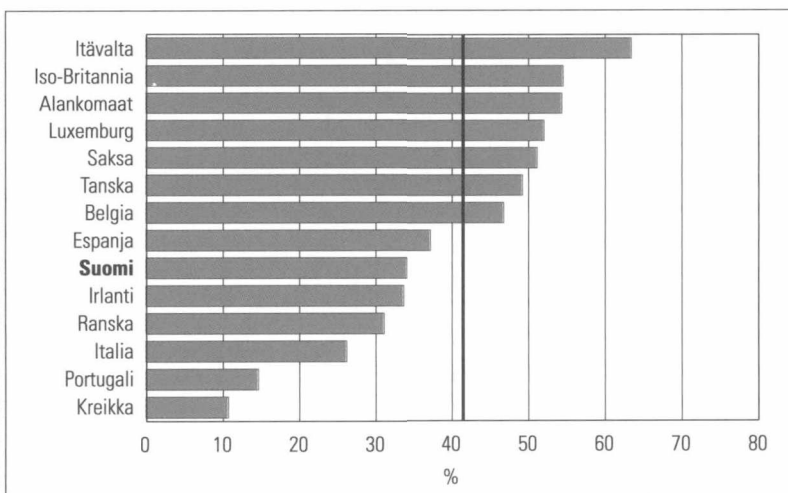
Suomalaiset kotitaloudet laman jälkimainingeissa

Suomessa kotitalouksien taloudellinen tilanne oli edellä tarkastellun perusteella vuonna 1996 hieman heikompi kuin EU-maissa keskimäärin. Suomalaisen kotitalouksien talouden tiukkuus liittyy osittain 1990-luvun alun laman jälkimaininkeihin. Taloudellisen ahdingon jäljet korjaantuvat hitaasti.

Stakesin erikoistutkija Jouko Karjalaisen (Heikkilä ja Karjalainen 2000) mukaan laman aiheuttama massatyöttömyys loi Suomeen syvän "perusköyhyyden". Karjalaisen mukaan köyhyys on lisääntynyt lamaa

Kuvio 10.
Kotitalouksien säästäminen EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Säännöllisesti säästämään pystyvien kotitalouksien osuus (%) kaikista kotitalouksista. EU-maiden keskiarvo merkitty viiteviivalla.

edeltävään aikaan verrattuna, mutta köyhyyden yhdenpitävä määrittelykin on nykyisin vaikeaa. Moderni köyhyys on monimutkaista ja hajoaa niin moneen suuntaan, ettei siitä yhdellä tai kahdella mittaustavalla saa otetta.

Lamasta nouseminen oli suomalaisille kotitalouksille hidasta, eikä talouden nousukausi vaikuttanut heti kotitalouksien kulumahdollisuuksiin. Vuonna 1996 suomalaiset viettivät vaisumpia kulutusjuhlia kuin useimmat muut eurooppalaiset.

Tyytyväisyys ja terveys

*Leven is wonderbaar.
Elämä on ihanaa.*

Tarkasteltaessa elämänlaatua ja hyvinvointia on ihmisten tyytyväisyys hyvin merkittävä tekijä. Se tiivistää kokemukset arjen osa-alueilta. Terveys puolestaan on osa hyvinvointia, ja ihmisten kokemukset omasta terveydestään kertovat jotakin myös laajemmasta tilanteesta. Terveyskokemuksiin vaikuttavat todellisen terveydentilan ohella myös muun muassa ympäristön ja yksilön itsensä terveydelleen asettamat odotukset.

laiset. Vain muutama prosentti irlantilaisista määritteli terveytensä huonoksi tai erittäin huonoksi, ja erittäin hyväksi tai hyväksi sen arvioi yli 80 prosenttia. Portugalilaisista vain vajaat 50 prosenttia koki terveytensä olevan hyvä, ja yli 20 prosenttia arvioi terveytensä huonoksi tai erittäin huonoksi. Suomalaisista 60 prosenttia koki terveytensä hyväksi. Huonoksi tai erittäin huonoksi terveytensä koki lähes joka kymmenes suomalainen.

Terveys

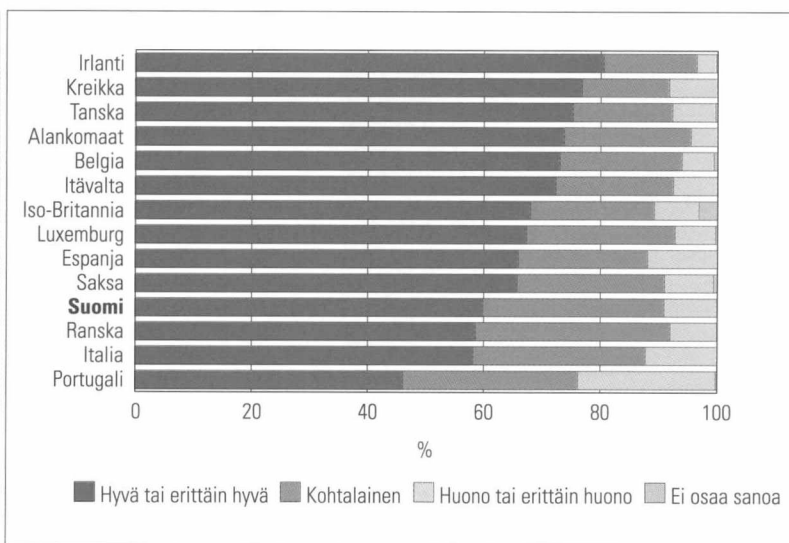
Kuviossa 11 tarkastellaan vastauksia kysymykseen ”Millainen on yleinen terveydentilanne?”. Irlantilaiset arvioivat terveytensä paremmaksi kuin muut EU-maiden kansa-

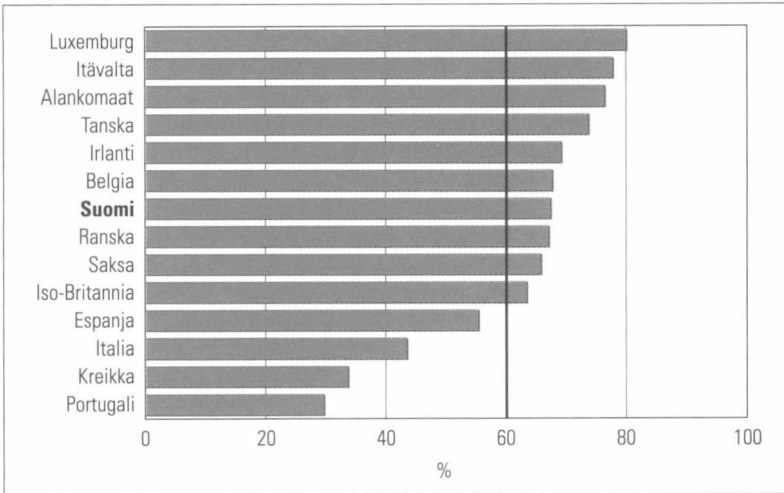
Tyytyväisyys

Eurooppalaisessa elinolututkimuksessa kartoitettiin ihmisten tyytyväisyyttä neljään arjen osa-alueeseen: asumistilanteeseen, taloudelliseen tilanteeseen, pääasialliseen toimin-

Kuvio 11. Koettu terveydentila EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Osuus (%) kaikista 16
vuotta täyttäneistä.

Kuvio 12.
Tyytyväisyys asumis-
tilanteeseen EU:n jä-
senmaissa vuonna
1996

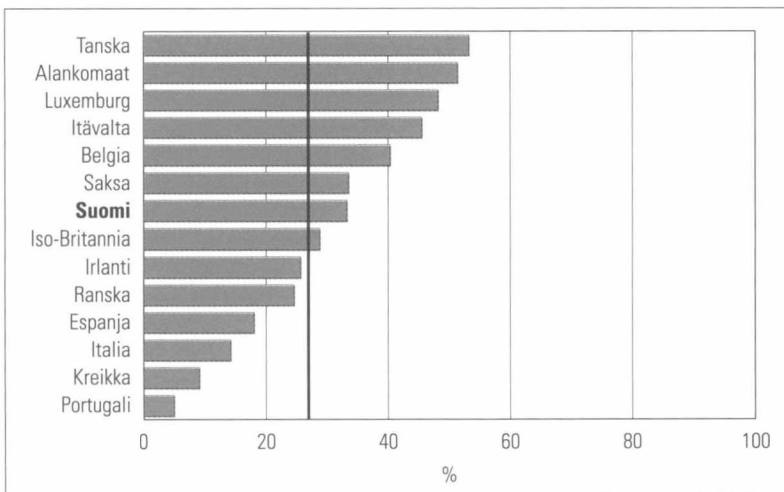
Tyytyväisten osuus (%)
kaikista 16 vuotta täyt-
täneistä.
EU-maiden keskiarvo
merkitty viiteviivalla.

taan sekä vapaa-ajan määrään. Tyytyväisyyttä mitattiin kuusiluokkaisella asteikolla, jonka ääripäissä olivat vaihtoehdot ei lainkaan tyytyväinen (1) ja täysin tyytyväinen (6). Tässä artikkelissa, kuten julkaisun muissakin artikkeleissa, tyytyväisiksi luettiin ne henkilöt, jotka valitsivat jommankumman asteikon kahdesta ylimmästä luokasta.

Suomalaiset olivat EU-maiden (16 vuotta täyttäneen väestön määrällä painotettua) keskiarvoa tyytyväisempiä asumistilanteeseensa (kuvio 12). Luxemburgissa kahdeksan kymmenestä ilmoitti olevansa tyytyväinen asumistilanteeseensa. Tyytymättömmim-

piä asumistilanteeseen oltiin puolestaan Etelä-Euroopan maissa. Kun tuloksia verrataan asumisen ahtaudesta saatuihin tietoihin (kuvio 5, katso myös artikkeli Kansallinen omaleimaisuus säilyy asumisessa s. 57–90) voidaan nähdä, että ahtaustekijä liittyy asumistyytyväisyyteen. Maissa, joissa ahtaasti asuminen oli yleisintä, oli vähiten asumistilanteeseensa tyytyväisiä. Vastaavasti tyytyväisimpiä asumiseen oltiin maissa, joissa asuttiin väljästi.

Vaikka joka viides suomalainen kotitalous arvioi, että menojen kattaminen tuloilla on hankalaa (kuvio 7), olivat suomalaiset

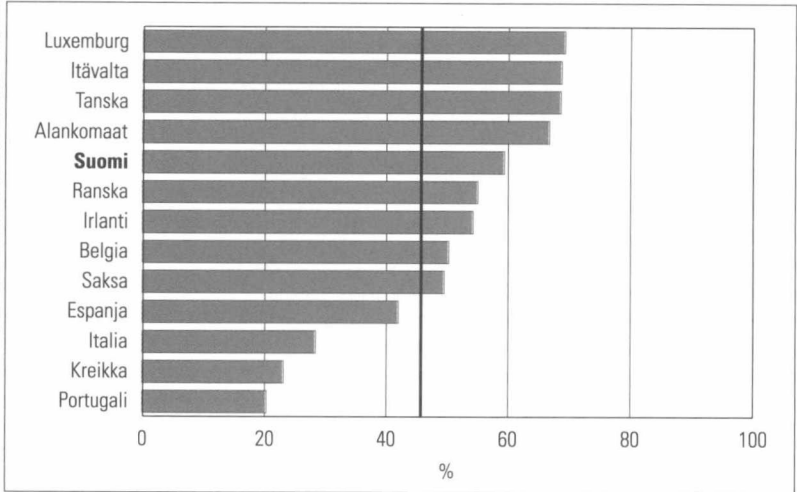

Kuvio 13.
Tyytyväisyys talou-
delliseen tilanteeseen EU:n jäsen-
maissa vuonna 1996

Tyytyväisten osuus (%)
kaikista 16 vuotta täyt-
täneistä.
EU-maiden keskiarvo
merkitty viiteviivalla.

Kuvio 14.
Tyytyväisyys pääasialliseen toimintaan EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Tyytyväisten osuus (%) kaikista 16 vuotta täytäneistä.
 Iso-Britannian tieto puuttuu.
 EU-maiden keskiarvo merkitty viiteviivalla.

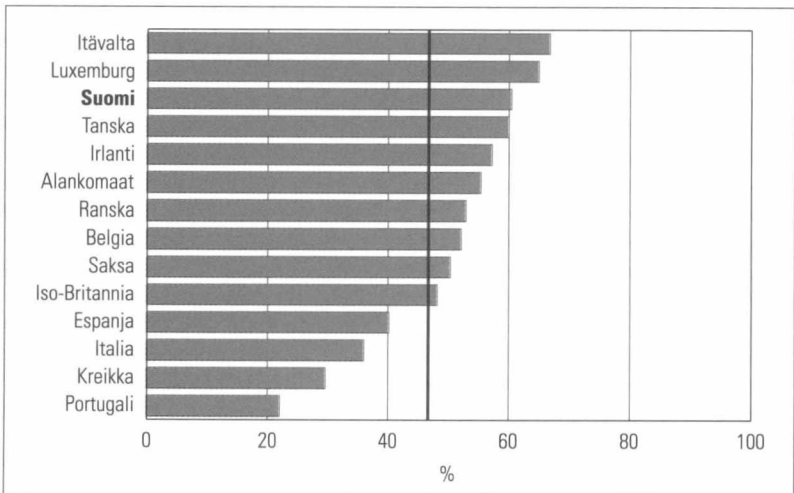
EU-maiden keskiarvoa tyytyväisempiä taloudelliseen tilanteeseensa (kuvio 13). Suomalaisista 33 prosenttia ilmoitti olevansa tyytyväisiä taloudelliseen tilanteeseensa, kun EU-maissa tyytyväisiä oli keskimäärin 27 prosenttia. Tyytyväisyys taloudelliseen tilanteeseen liittyy luonnollisesti kotitalouksien tulotasoon. Kun maat järjestetään kotitalouksien nettotulojen mukaan (ks. artikkeli Kotitalouksien tulot, tulonjako ja köyhyys EU-maissa s. 45–55), on järjestys suunnilleen sama kuin kuviossa 13. Etelä-Euroopan maat sijoittuvat jälleen listan vähemmän tyytyväiseen päähän. Sama

suuntaus näkyy tyytyväisyydessä pääasialliseen toimintaan (kuvio 14) ja tyytyväisyydessä vapaa-aikaan (kuvio 15). Suomalaiset olivat EU-maiden kolmanneksi tyytyväisimpiä vapaa-aikaansa. Pääasialliseen toimintaansa tyytyväisiä löytyi Suomesta viidenneksi eniten.

Luxemburg, Itävalta, Tanska ja Alankomaat sijoittuvat erittäin hyvin kaikkien neljän osa-alueen suhteen. Taustalla vaikuttavat ainakin kotitalouksien hyvä asumis- ja tulo-taso. Tyytyväisyyden taustatekijöiden tarkempi analyysi jää mielenkiintoiseksi jatkotutkimuksen aiheeksi.

Kuvio 15.
Tyytyväisyys vapaa-aikaan määrään EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Tyytyväisten osuus (%) kaikista 16 vuotta täytäneistä.
 EU-maiden keskiarvo merkitty viiteviivalla.

Lopuksi

Vaikka suomalaisilla kotitalouksilla oli vuonna 1996 taloudellisesti tiukempaa kuin EU-maissa keskimäärin, olivat suomalaiset siitä huolimatta melko tyytyväisiä arkielämänsä osa-alueisiin. Toisaalta terveystekijöiden perusteella Suomi sijoittui EU-maiden alimpaan kolmannekseen.

Erot hyvinvointia ja elämänlaatua osoittavien tekijöiden suhteen olivat melko suuria EU-maiden välillä. Erot ovat sidoksissa erilaisiin kulttuureihin ja yhteiskuntiin. Etelä-Euroopan katoliset maat erottautuivat tuloksissa omaksi ryhmäksi, johon usein kuului myös Irlanti.

Kotitalouksien tuloilla ja kulutusmahdollisuuksilla arvioituna Etelä-Euroopan maat sijoittuivat EU-maiden välisessä vertai-

lussa heikosti. Myös tyytyväisyydessä arjen osa-alueisiin ilmeni puutteita. Ihmissuhteissa taas Etelä-Euroopan maat ja Irlanti osoittautuivat hyvin aktiivisiksi. Jos perhe- ja ystävyys-suhteissa määrä tarkoittaa laatua, niin tietynlainen sosiaalinen hyvinvointi on etelässä luja.

Eurooppalaisten arjessa on siis eroja, mutta niin on luultavasti arvostuksissakin. Etelässä muun muassa uskonto puolustaa perinteistä perheyhteisöä tiukemmin kuin pohjoisessa. Perhesuhteiden vahvuus kompensoi Etelä-Euroopassa sosiaaliturvan heikoutta, kun taas esimerkiksi Suomessa yksittäinen ihminen voi aina luottaa ainakin jonkinlaiseen taloudelliseen tukeen valtiolta ja kunnilta.

Lähteet

Bauman, Zygmunt (1995). *Life in Fragments. Essays in Postmodern Morality*. Oxford, Blackwell.

Beck, Ulrich (1992). *Risk Society. Towards a New Modernity*. London, Sage.

European Commission (2001a). *The social situation in the European Union 2001*.

European Commission (2001b). *Consumers in Europe. Facts and figures*.

Heikkilä, Matti – Karjalainen, Jouko (2000). *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Helsinki, Gaudeamus.

Mejer, Lene (1999). *The EU Methodological Approach* julkaisussa *Social Exclusion Statistics. Conference Proceedings. Statistics Users' Council/CEIES Joint Conference 22 November 1999*.

Tilastokeskus (2001). *Perheet 2000. SVT Väestö 2001:12*.

EU-maiden kotitaloudet työmarkkinoilla

Johdanto

Artikkelissa tarkastellaan kotitalouksien työssäkäyntiä 14 EU-maassa vuonna 1996. Tarkastelun kohteena artikkelin ensimmäisessä osassa on muun muassa työssäkäyvien aikuisten määrä, työtuntien määrä sekä osa-aikatyön yleisyys erityyppisissä kotitalouksissa. Artikkelin toisessa osassa kiinnostuksen kohteena ovat lapsiperheet ja erityisesti se, kuinka työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen sujuu lapsiperheissä. Kysymystä lähestytään tarkastelemalla muun muassa, kuinka aktiivisesti lapsiperheiden vanhemmat osallistuvat työmarkkinoille, eriytykö työmarkkinoille osallistuminen, työtuntien määrä tai osa-aikatyön yleisyys sukupuolen mukaan ja kuinka lastenhoito jaetaan tällaisissa perheissä.

Kotitaloutta tarkasteluyksikkönä voidaan perustella sillä, että kotitalouden jäsenet tekevät yhdessä työmarkkinoille osallistumista koskevat päätökset (OECD 1998). Erityisesti lapsiperheissä lasten hoidon järjestäminen sanelee vanhempien työssäkäyntiä. Kotitalouden jäsenet toimivat myös toisilleen eräänlaisena työelämästä syrjäytymiseltä suojaavana turvaverkkona. (Sauli 1998.)

Euroopan Unionin työllisyysstrategian eräänä tavoitteena on nostaa naisten työllisyysaste 60 prosenttiin vuoteen 2010 mennessä (European Commission 2000). OECD

pitää tärkeänä erityisesti lapsiperheiden äitien entistä aktiivisempaa työmarkkinoille osallistumista (OECD 2001). Perusteluina edellä mainituille tavoitteille on esitetty muun muassa miesten ja naisten välisen tasa-arvon edistäminen ja kotitalouksien riittävien taloudellisten resurssien turvaaminen. OECD nostaa esille myös huolen työvoiman riittävydestä väestön ikääntyessä.

Toisaalta moni äiti haluaa hoitaa itse lapsiaan näiden ollessa pieniä. Äitien tekemä kodin- ja lastenhoitotyö on paitsi perheelle myös yhteiskunnalle arvokasta työtä. Äitien vähäisempi työssäkäynti ei siis välttämättä ole ongelmallinen asia. Ongelmaksi asia muodostuu, jos äidit eivät lastenhoitotyön vuoksi voi halutessaan käydä työssä tai tehdä niin pitkiä työpäiviä kuin haluaisivat. Joissain maissa ongelmana saattaa olla myös se, että työssäkäyvät äidit joutuvat tekemään pidempiä työpäiviä kuin haluaisivat.

Tämän vuoksi artikkelissa tarkastellaan myös subjektiivisia mittareita, kuten tyytyväisyyttä työtunteihin, kokemusta siitä, estääkö lastenhoito osallistumasta työhön sekä tyytyväisyyttä työhön tai pääasialliseen toimintaan. Nämä mittarit antavat tietoa siitä, kuinka tyytyväisiä pienten lasten vanhemmat ovat järjestelyihinsä työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseksi.

Kotitaloustyypit ja kotitalouksien työssäkäynti

Taulukossa 1 tarkastellaan työikäisten kotitalouksien tyyppiä EU:n jäsenmaissa vuonna 1996. Työikäisten kotitalouksiksi on tässä määritelty ne kotitaloudet, joissa on ainakin yksi vuoden alussa 16–64-vuotias jäsen.

Eurooppalaisessa elinolututkimuksessa (European Community Household Panel, ECHP) kotitalous määritellään kahden kriteerin, yhteisen asunnon ja yhteisten asumisjärjestelyjen (*shared domestic arrangements*), perusteella. Yhteiset asumisjärjestelyt on eri maissa määritelty hieman eri tavoin: niihin voi sisältyä yhteinen ruokailu tai yhteiset asuutilat, tulojen käyttäminen yhdessä, yhteisten kodintarvikkeiden käyttäminen tai näiden tekijöiden kombinaatioita. Suomessa kotitalouteen määritellään kuuluvaksi ne henkilöt, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai muuten käyttävät tulojaan yhdessä.

Kotitaloudet on tyypitely seuraavalla tavalla: yhden henkilön taloudet; taloudet, joissa on yksi vanhempi ja lapsia; lapsettomat parit; parit, joilla on lapsia sekä muut kotita-

loudet. Kotitaloustyyppiin parit, joilla on lapsia luetaan ne kotitaloudet, joissa on avo- tai aviopari ja omia, adoptoituja tai kasvattilapsia. Vastaavasti kotitaloustyyppissä yksi vanhempi ja lapsia ovat lapset omia, adoptoituja tai kasvattilapsia. Lapsiksi luetaan kaikenikäiset, siis myös aikuiset lapset.

Lapsettomiin pareihin luetaan ne avo- ja avioparit, joilla ei ole lapsia tai joiden lapset ovat jo muuttaneet pois kotoa. Muihin kotitalouksiin luetaan kuuluviksi esimerkiksi kotitaloudet, joissa vanhempien ja lasten lisäksi asuu isovanhempia.

Vuonna 1996 oli yhden henkilön kotitalouksia suhteellisesti eniten Suomessa: 32 prosenttia työikäisten kotitalouksista. Yhden henkilön kotitalouksia oli runsas neljännes kaikista työikäisten kotitalouksista myös Tanskassa, Saksassa ja Alankomaissa. Suhteellisesti vähiten yhden henkilön kotitalouksia oli Espanjassa ja Portugalissa. Näissä maissa vain 6 prosenttia työikäisten kotitalouksista oli yhden henkilön kotitalouksia.

Taulukko 1.
Työikäisten kotitalouksien tyypit EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Kotitaloustyyppin prosenttijakauma.
Työikäisten kotitalouksia ovat ne kotitaloudet, joissa on ainakin yksi 16–64-vuotias jäsen.

	Yksi henkilö	Yksi vanhempi, lapsia*	Lapseton pari	Pari, lapsia*	Muut kotitaloudet
Saksa	27	7	27	37	3
Tanska	29	4	28	37	1
Alankomaat	26	6	31	37	1
Belgia	20	8	24	45	3
Luxemburg	23	7	20	43	7
Ranska	22	8	23	43	3
Iso-Britannia	18	10	26	40	6
Irlanti	14	12	13	52	9
Italia	12	10	17	54	7
Kreikka	13	7	20	51	9
Espanja	6	9	13	58	14
Portugali	6	9	15	56	14
Itävalta	21	9	21	38	11
Suomi	32	9	24	33	2

* Kaikenikäiset lapset

Taulukko 2.**Työllisten lukumäärän prosenttijakauma työikäisten kotitalouksissa EU:n jäsenmaissa vuonna 1996****Työikäisten kotitalouksia ovat ne kotitaloudet, joissa on ainakin yksi 16–64-vuotias jäsen.**

	Työllisten lukumäärä	Kotitalouden tyyppi					Kaikki kotitaloudet
		Yksi henkilö	Yksi vanhempi, lapsia*	Lapseton pari	Pari, lapsia*	Muut kotitaloudet	
Saksa	0	23	21	30	5	18	18
	1	77	64	28	32	24	45
	2+	0	15	42	64	57	37
Tanska	0	38	23	23	5	27	21
	1	62	57	26	20	18	36
	2+	0	21	51	75	54	43
Alankomaat	0	33	39	25	5	32	21
	1	67	50	26	33	29	41
	2+	0	11	49	61	40	39
Belgia	0	44	33	43	12	41	28
	1	56	58	26	31	40	37
	2+	0	9	31	56	20	34
Luxemburg	0	24	22	40	3	24	18
	1	76	63	20	51	25	50
	2+	0	15	40	45	52	32
Ranska	0	33	26	29	5	19	19
	1	67	61	32	32	36	42
	2+	0	12	39	63	45	39
Iso-Britannia	0	34	37	22	11	12	21
	1	66	38	24	26	27	34
	2+	0	24	54	63	61	45
Irlanti	0	32	36	20	10	21	19
	1	68	45	29	39	35	42
	2+	0	18	52	51	44	39
Italia	0	43	30	45	9	22	22
	1	57	52	28	50	39	47
	2+	0	18	26	40	39	31
Kreikka	0	48	28	42	7	16	22
	1	52	54	31	47	28	43
	2+	0	18	27	46	56	35
Espanja	0	32	29	38	13	21	20
	1	69	50	30	49	40	47
	2+	0	21	31	38	38	33
Portugali	0	37	14	30	4	7	11
	1	63	56	30	26	25	31
	2+	0	30	40	71	69	58
Itävalta	0	35	14	31	3	9	17
	1	65	64	28	32	23	40
	2+	0	22	41	65	68	43
Suomi	0	44	31	29	8	36	27
	1	56	62	34	29	23	42
	2+	0	7	37	63	41	31

* Kaikenikäiset lapset

Espanjassa, Portugalissa, Italiassa ja Irlannissa oli eniten kotitalouksia, joissa on lapsia. Näissä maissa 64–67 prosenttia kaikista työikäisten kotitalouksista oli kotitalouksia, joissa on vähintään yksi vanhempi ja lapsia.

Luokkaan muut kotitaloudet kuuluvia kotitalouksia oli eniten Espanjassa ja Portugalissa: 14 prosenttia työikäisten kotitalouksista.

Taulukossa 2 tarkastellaan työikäisten kotitalouksien työllisyysprofiilia kotitalouden tyyppin mukaan. Kotitalouden työllisyysprofiililla tarkoitetaan kotitalouden työllisten määrän jakaumaa (OECD 1998).

Työllisyys määritellään Eurooppalaisessa elinolututkimuksessa pääosin samalla tavalla kuin EU-työvoimatutkimuksessa. Työllisiksi lasketaan kaikki ne vähintään 16-vuotiaat kotitalouden jäsenet, jotka työskentelevät vähintään yhden tunnin viikossa¹.

Myös sellaiset tilapäisesti työstä poissaolevat henkilöt, joiden on mahdollista palata saman työantajan palvelukseen, katsotaan työllisiksi. Esimerkiksi äitiyslomalla tai sairauslomalla olevat luetaan määritelmän mukaan työllisiksi. Eurooppalaisen elinolututkimuksen Suomen aineistossa kaikki erilaisilla perhevapailla, kuten äitiys-, isyys- tai vanhempainlomalla sekä hoitovapaalla olevat katsotaan työllisiksi.

Sellaisten kotitalouksien, joissa ei ole yhtään työllistä jäsentä, osuus kaikista työikäisten kotitalouksista oli vuonna 1996 suurin Suomessa ja Belgiassa. Suomessa 27 prosenttia ja Belgiassa 28 prosenttia työikäisten kotitalouksista oli sellaisia, joissa kukaan ei käy työssä.

Suomessa yhden henkilön talouksia oli suhteellisesti eniten EU-maissa ja työssä-

käymättömyys kyseisessä kotitaloustyyppissä varsin yleistä. Työssäkäymättömyys voi joutua esimerkiksi työttömyydestä, opiskelusta tai eläkkeellä olosta. Suomessa 41 prosenttia työssäkäymättömistä yhden henkilön talouksista oli eläkeläistalouksia.

Vähiten kotitalouksia, joissa ei ole yhtään työllistä jäsentä, oli Portugalissa: 11 prosenttia kaikista työikäisten kotitalouksista. Portugalissa työssäkäymättömyys keskittyi yhden henkilön ja lapsettomien pariin kotitalouksiin. Tällaisia talouksia oli Portugalissa kuitenkin vain noin viidennes kaikista työikäisten kotitalouksista.

Portugali oli kärjessä myös tarkasteltaessa niiden kotitalouksien osuutta, joissa on vähintään kaksi työllistä. Portugalissa 58 prosenttia työikäisten kotitalouksista oli sellaisia, joissa on vähintään kaksi työllistä. Muissa Euroopan maissa osuus vaihteli Italian 31 prosentista Iso-Britannian 45 prosenttiin.

Kotitalouksien, joissa on lapsia, sekä luokkaan muut kotitaloudet kuuluvien kotitalouksien työllisyystilanne oli Portugalissa erittäin hyvä: näistä kotitalouksista 69 prosenttia oli sellaisia, joissa on vähintään kaksi työllistä. Kyseiset kotitaloustyypit muodostivat noin 70 prosenttia kaikista työikäisten kotitalouksista Portugalissa.

Kaikissa maissa vähäisintä työssäkäymättömyys oli kotitaloustyyppissä pari, jolla on lapsia. Työssäkäymättömien kotitalouksien osuus kaikista työikäisten kotitalouksista vaihteli kyseisessä kotitaloustyyppissä Itävallan 3 prosentista Espanjan 13 prosenttiin. Suomessa 8 prosenttia kotitalouksista, joissa on pari ja lapsia, oli sellaisia, joissa yksikään henkilö ei käy työssä.

¹ Määritelmä on lähellä EU-työvoimatutkimuksessa käytettyä. EU-työvoimatutkimuksessa työskentelyn viitejankohdanta on haastattelua edeltävä viikko. Eurooppalaisessa elinolututkimuksessa kysytään aluksi, työskenteleekö henkilö tavallisesti vähintään 15 tuntia viikossa. Jos työtunnit vaihtelevat, suositellaan käytettäväksi neljän haastattelua edeltävän viikon keskimääräisiä työtunteja. Kysymykseen myöntävästi vastanneet määrittyvät työllisiksi. Alle 15 tuntia työskentelevät määrittyvät työllisiksi, mikäli he ovat työskennelleet vähintään yhden tunnin haastattelua edeltävän viikon aikana.

	Kotitalouden tyyppi					
	Yksi henkilö	Yksi vanhempi, lapsia *	Lapseton pari	Pari, lapsia*	Muut kotitaloudet	Kaikki kotitaloudet
Saksa	39	34	38	37	40	38
Tanska	36	36	36	37	40	37
Alankomaat	34	31	36	34	34	34
Belgia	42	38	41	40	41	40
Luxemburg	42	41	42	40	44	41
Ranska	40	38	40	41	42	40
Iso-Britannia	43	37	41	41	43	41
Irlanti	42	37	41	40	41	40
Italia	41	39	40	40	40	40
Kreikka	42	42	43	44	45	43
Espanja	40	41	44	43	45	43
Portugali	36	41	40	43	42	42
Itävalta	42	39	40	41	43	41
Suomi	38	38	39	41	43	39

* Kaikenikäiset lapset

Taulukko 3.
Työikäisten kotitalouksien keskimääräiset työtunnit työssäkäyvää kohti EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Työikäisten kotitalouksia ovat ne kotitaloudet, joissa on ainakin yksi 16–64-vuotias jäsen.

Kotitalouksissa, joissa on lapsia, riippuu työllisten lukumäärä lasten iästä. Kotitalouksissa, joissa on aikuisia lapsia, on suuremmalla todennäköisyydellä vähintään kaksi työllistä jäsentä kuin kotitalouksissa, joissa on alaikäisiä lapsia. Sauli (1998) on tarkastellut työllisten lukumäärän jakaumaa suomalaisissa kotitalouksissa tässä artikkelissa käytettyä tarkemmalla kotitaloustyypittelyllä.

Kotitalouksien työtunnit

Taulukossa 2 tarkasteltiin, kuinka moni kotitaloudesta käy työssä. Kuinka intensiivistä työssäkäyvien työskentely on? Taulukossa 3 on esitetty työikäisten kotitalouksien keskimääräiset viikkotyötunnit kotitalouden työssäkäyvää kohti.

Kuten aikaisemmin, on työssäkäyväksi laskettu kaikki ne vähintään 16-vuotiaat kotitalouden jäsenet, jotka tekevät säännöllises-

ti työtä vähintään yhden tunnin viikossa. Työtunteihin on laskettu mukaan tehdyt työtunnit pää- ja sivutoimessa, sekä päätoimen palkalliset ylityötunnit.

Tarkasteltaessa kaikkia kotitalouksia havaitaan, että vuonna 1996 oli työssäkäynti intensiivisintä Kreikassa, Espanjassa ja Portugalissa, kun taas vähiten työtunteja työssäkäyvää kohti tehtiin Alankomaissa. Kreikassa, Espanjassa ja Portugalissa on EU-maiden keskiarvoon nähden paljon yrittäjiä, mikä selittää korkeita työtunteja kyseisissä maissa. Alankomaissa tehdään paljon osa-aikatyötä, kuten kuviosta 1 käy ilmi.

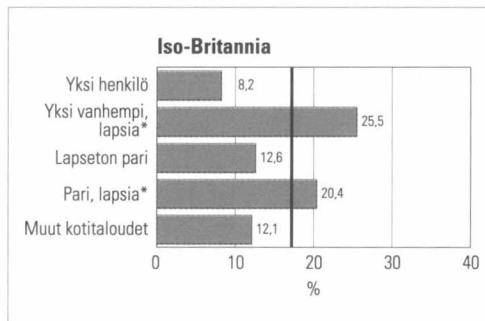
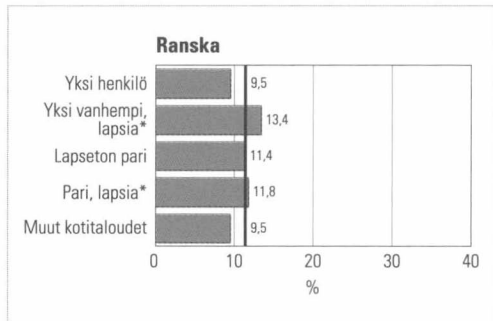
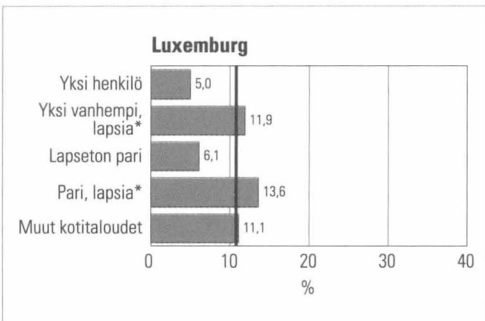
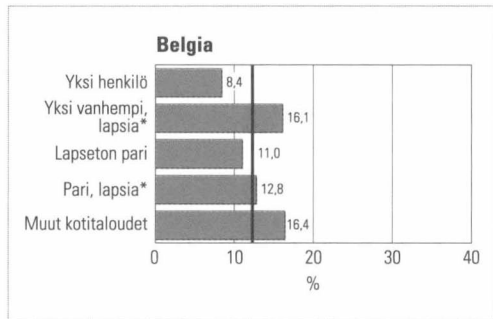
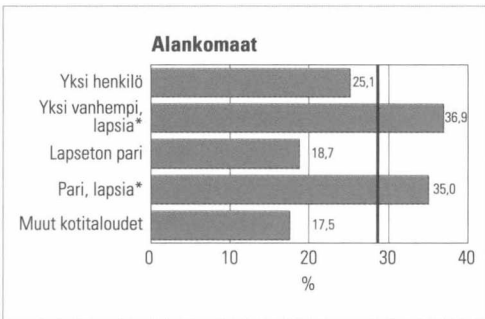
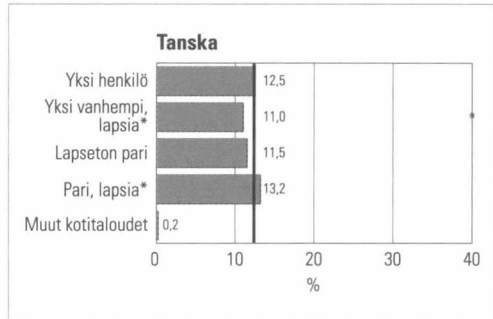
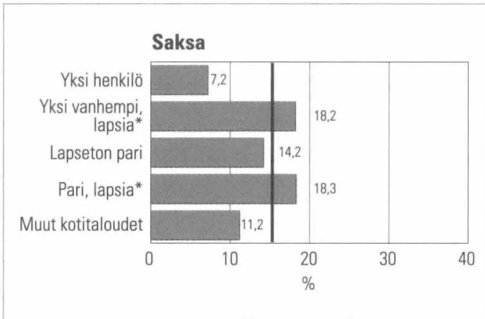
Kotitaloustyypeittäin tarkasteltuna suurimmassa osassa maita intensiivisimmin töitä tehtiin kotitalouksissa, jotka kuluvat ryhmään muut kotitaloudet. Suurimmassa osassa maita vähiten työtunteja oli puolestaan kotitalouksissa, joissa on yksi vanhempi ja lapsia. Kotitaloustyyppin pari, jolla lapsia viikkotyötunnit olivat kaikissa maissa lähellä kotitalouksien keskiarvoa.

Kuvio 1.

Osa-aikatyön yleisyys EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Osa-aikatyötä tekevien henkilöiden osuus (%) 16–64-vuotiaista työssäkäyvistä.

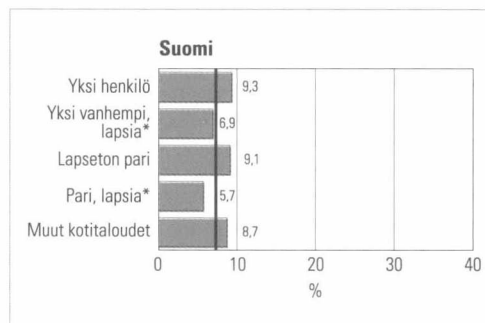
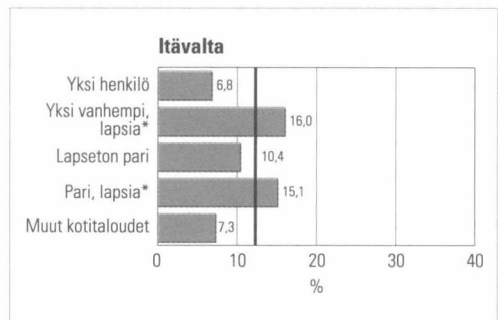
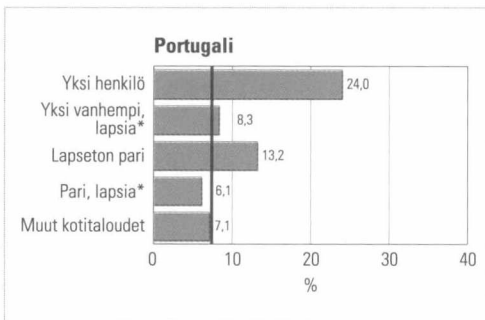
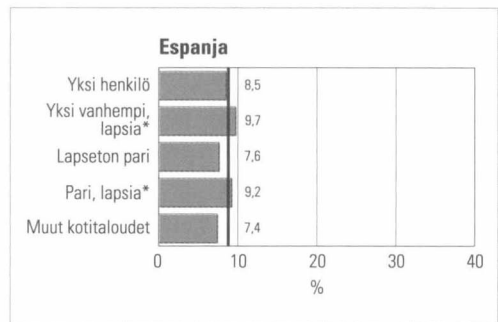
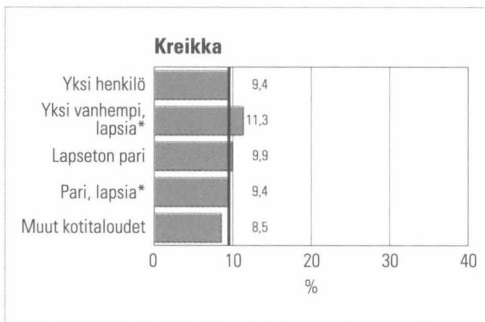
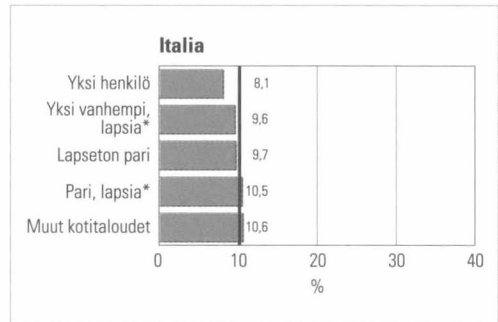
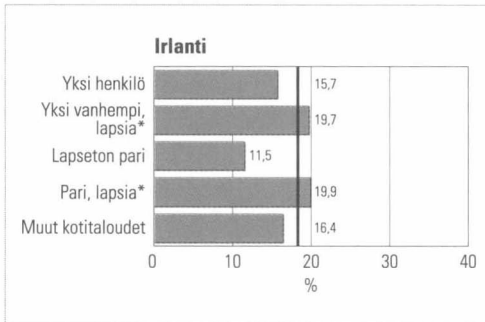
Kotitalouksien keskiarvo merkitty viiteviivalla

*Kaikenikäiset lapset

Kuvio 1. (jatkoa)

Kotitalouksien keskiarvo merkitty viiteviivalla

*Kaikenikäiset lapset

Kotitaloudet ja osa-aikatyö

Keskimääräiset työtunnit työssäkäyvää kohti vaihtelivat melko vähän eri kotitaloustyypeissä. Tarkasteltaessa osa-aikatyötä tekevien osuutta 16–64-vuotiaista työssäkäyvistä havaitaan selkeämpiä eroja kotitaloustyyppien välillä (kuvio 1.). Ilmeisesti osa-aikatyötä tekevien kokoaikatyössä käyvät puoliset tekivät varsin pitkää työpäivää, ja kompensoivat näin osa-aikatyötä tekevien lyhyempiä työpäiviä.

Vaajakallion (2002) tulosten mukaan suomalaisissa pienten lasten perheissä ei tällaista kompensatiota kuitenkaan esiinny, vaan esimerkiksi pitkät, yli 40 viikkotunnin työajat keskittyvät samoihin lapsiperheisiin.

Kuviossa 1 osa-aikatyötä tekeviksi on määritelty ne työssäkäyvät, jotka työskentelevät alle 30 tuntia viikossa.

Alankomaissa tehtiin EU-maista suhteellisesti eniten osa-aikatyötä: 29 prosenttia työssäkäyvistä teki töitä alle 30 tuntia vii-

kossa². Alankomaissa osa-aikatyön tekeminen liittyi selkeästi siihen, että kotitaloudessa on lapsia: kotitaloustyyppin pari, jolla lapsia jäsenistä 35 prosenttia teki osa-aikatyötä. Kotitaloustyyppissä yksi vanhempi, lapsia osa-aikatyötä teki 37 prosenttia kotitalouden jäsenistä. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta myös muissa maissa osa-aikatyötä tehtiin suhteellisesti eniten kotitalouksissa, joissa on lapsia. Kotitaloustyyppien väliset erot osa-aikatyön yleisyydessä olivat kuitenkin pienempiä kuin Alankomaissa.

Vähiten osa-aikatyötä tehtiin Suomessa ja Portugalissa: näissä maissa vain noin 7 prosenttia työssäkäyvistä teki osa-aikatyötä vuonna 1996³. Suomessa ja Portugalissa tehtiin kotitalouksissa, joissa on lapsia, kaikkien kotitalouksien keskiarvoa vähemmän osa-aikatyötä.

Sekä työssäkäyvien aikuisten määrällä, keskimääräisillä työtunneilla että osa-aikatyötä tekevien osuudella mitattuna tehtiin suomalaisissa ja portugalilaisissa kotitalouksissa, joissa on lapsia, varsin tiiviisti töitä vuonna 1996.

Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen lapsiperheissä

Seuraavassa tarkastellaan, kuinka työssäkäynti järjestetään perheissä, joissa on lapsia. Koska lasten hoitaminen on varsin sitovaa työtä, on työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen lapsiperheissä erityisen haastavaa.

Tarkastelu on rajattu sellaisiin lapsiperheisiin, joissa kaikki lapset ovat alle 16-vuotiaita.

Kiinnostuksen kohteena on erityisesti se, kuinka lapsiperheiden isät ja äidit jakavat

² Alankomaissa osa-aikatyön tekeminen on lisääntynyt voimakkaasti vuoden 1996 jälkeen. EU-työvoimatutkimuksen mukaan Alankomaissa 39 prosenttia 15–64-vuotiaista työssäkäyvistä teki työtä osa-aikaisesti vuonna 1999.

³ Sekä Suomessa että Portugalissa osa-aikatyö on yleistynyt vuoden 1996 jälkeen. EU-työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 1999 Suomessa 12 prosenttia ja Portugalissa 11 prosenttia 15–64-vuotiaista työskenteli osa-aikaisesti.

työssäkäynnin ja lastenhoitotehtävät keskenään. Tämän vuoksi tarkastelu rajataan kahden huoltajan lapsiperheisiin ja niiden työkäisiin eli 16–64-vuotiaisiin vanhempiin.

Vuonna 1996 osallistuivat lapsiperheiden äidit työmarkkinoille aktiivisimmin Tanskassa, Suomessa ja Portugalissa. Näissä maissa vähintään 70 prosenttia lapsiperheiden äideistä oli työllisiä (taulukko 4.). Tanskassa ja Suomessa lapsiperheiden äitien työssäkäyntiä helpottaa laajan, julkisesti tuetun päivähoitojärjestelmän olemassaolo (Kajanoja 1999).

Vähäisintä lapsiperheiden äitien työssäkäynti oli Irlannissa, Italiassa, Luxemburgissa, Kreikassa ja Espanjassa: näissä maissa yli puolet äideistä oli joko työttömänä tai työvoiman ulkopuolella.

Lapsiperheiden isien työssäkäynti vaihteli äitien työssäkäyntiä vähemmän maiden välillä. Lapsiperheiden isien työllisyysaste oli EU-maiden korkein Luxemburgissa, missä 98 prosenttia isistä oli työllisiä. EU-maiden alhaisin lapsiperheiden isien työllisyysaste oli Iso-Britanniassa, missä työllisiä oli 83 prosenttia lapsiperheiden isistä.

Työtunnit ja osa-aikatyö lapsiperheissä

Seuraavassa tarkastellaan lapsiperheiden työssäkävien vanhempien työtunteja ja osa-aikatyön yleisyyttä. Tarkastelu rajataan vähintään 15 tuntia viikossa työskenteleviin

Taulukko 4.

Lapsiperheiden työkäisten vanhempien työmarkkina-asema EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Työmarkkina-aseman prosenttijakauma. Työkäisiä vanhempia ovat 16–64-vuotiaat vanhemmat.

		Työssä	Työtön	Työvoiman ulkopuolella			Työssä	Työtön	Työvoiman ulkopuolella
Saksa	Miehet	94	4	2	Irlanti	Miehet	84	11	5
	Naiset	60	8	32		Naiset	46	4	51
	Yhteensä	77	6	17		Yhteensä	65	7	28
Tanska	Miehet	89	8	4	Italia	Miehet	95	3	3
	Naiset	75	6	19		Naiset	42	7	51
	Yhteensä	82	7	11		Yhteensä	68	5	27
Alankomaat	Miehet	95	3	3	Kreikka	Miehet	95	2	3
	Naiset	58	5	37		Naiset	43	7	50
	Yhteensä	76	4	20		Yhteensä	69	4	26
Belgia	Miehet	88	5	7	Espanja	Miehet	88	9	2
	Naiset	61	8	31		Naiset	37	18	46
	Yhteensä	75	6	19		Yhteensä	62	13	24
Luxemburg	Miehet	98	0	2	Portugali	Miehet	96	1	3
	Naiset	48	2	50		Naiset	70	5	25
	Yhteensä	73	1	26		Yhteensä	83	3	14
Ranska	Miehet	93	4	2	Itävalta	Miehet	93	4	3
	Naiset	67	8	25		Naiset	65	5	30
	Yhteensä	80	6	14		Yhteensä	79	4	17
Iso-Britannia	Miehet	83	5	11	Suomi	Miehet	85	10	4
	Naiset	55	4	41		Naiset	70	10	20
	Yhteensä	69	5	26		Yhteensä	78	10	12

henkilöihin, koska tiedot tyytyväisyydestä työtunteihin koskevat ainoastaan heitä.

Työssäkäyvillä lapsiperheiden isillä alle 15 viikkotuntin työskentely oli kaikissa maissa hyvin vähäistä. Työssäkäyvistä lapsiperheiden äideistä suhteellisesti eniten alle 15 tuntia viikossa työskenteleviä oli Alankomaissa: siellä 35 prosenttia työssäkäyvistä äideistä teki alle 15 tunnin työviikkoa. Muissa maissa alle 15 tuntia viikossa työskenteli 2–14 prosenttia työssäkäyvistä lapsiperheiden äideistä.

Kuviossa 2 on esitetty työssäkäyvien lapsiperheiden vanhempien keskimääräiset työtunnit viikossa. Työtunteihin on laskettu tehdyt työtunnit päätoimessa sekä päätoimen palkalliset ylityötunnit.

Vuonna 1996 tekivät lapsiperheiden isät eniten töitä Iso-Britanniassa: keskimäärin 48 tuntia viikossa. Iso-Britanniassa lapsiperheiden työssäkäyvät äidit puolestaan tekivät EU-maiden toiseksi lyhyintä työpäivää: keskimäärin 30 tuntia viikossa. Lyhyintä työpäivää tekivät alankomaalaiset lapsiperheiden äidit. Sekä Iso-Britanniassa että Alankomaissa oli lapsiperheiden äitien osa-aikatyö hyvin yleistä, mikä ilmenee kuviosta 4.

Kreikassa, Portugalissa ja Espanjassa sekä työssäkäyvät äidit että isät tekivät paljon töitä: isät 45–46 tuntia viikossa ja äidit 36–40

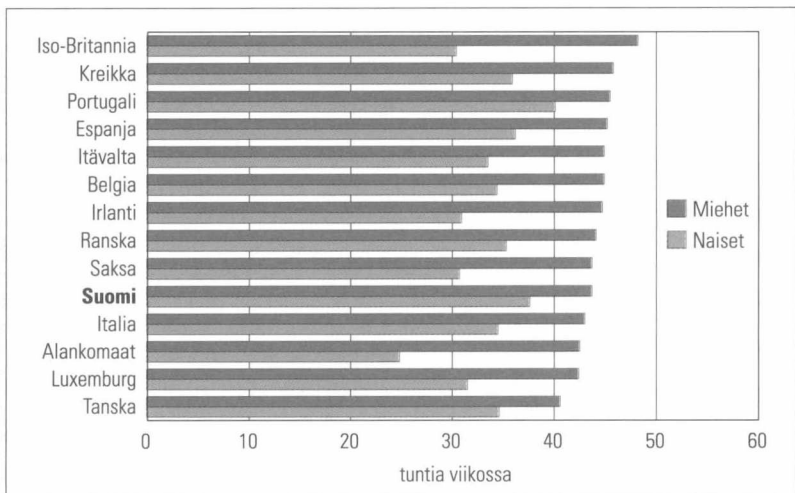
tuntia viikossa. Kreikassa ja Espanjassa lapsiperheiden äitien työssäkäynti oli polarisoitunut siten, että äidit tekivät joko hyvin paljon töitä tai sitten eivät lainkaan: näissä maissa suuri osa lapsiperheiden äideistä oli myös työvoiman ulkopuolella (taulukko 3.).

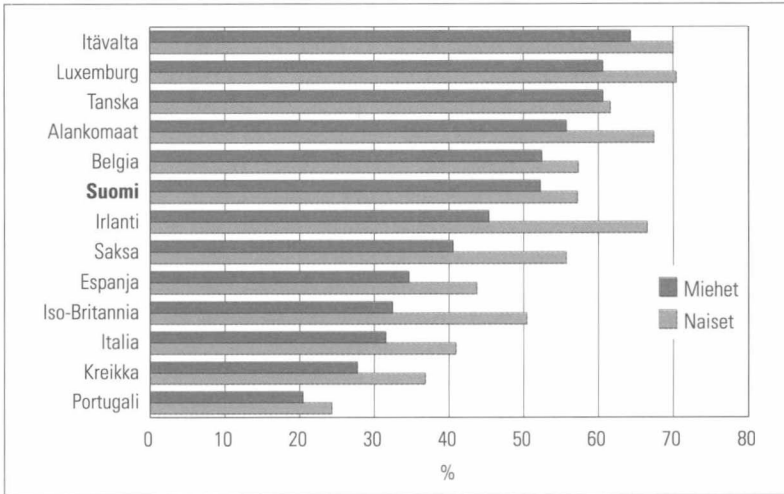
Suomessa lapsiperheiden äidit tekivät EU-maiden toiseksi pisintä työpäivää: keskimäärin 38 tuntia viikossa. Kärkisijan vei Portugali 40 viikkotunnilla. Kaikkien maiden työtuntien keskiarvo oli lapsiperheiden isillä 45 tuntia ja äideillä 33 tuntia viikossa.

Lapsiperheiden äitien keskimääräisiin työtunteihin vaikuttaa osa-aikatyön yleisyys tarkasteltavissa maissa. Kun tarkastelu rajataan kokopäivätyötä tekeviin lapsiperheiden äiteihin, nousevat kärkisijoille Portugalin lisäksi Itävalta, Luxemburg ja Iso-Britannia. Näissä maissa työskentelevät kokopäivätyössä käyvät lapsiperheiden äidit keskimäärin 40–41 tuntia viikossa. Suomalaiset kokopäivätyötä tekevät lapsiperheiden äidit sijoittuvat 39 viikkotyötunnillaan vasta kahdeksanneksi. Lyhin kokopäivätyöaika oli alankomaalaisilla lapsiperheiden äideillä: keskimäärin 35 viikkotyötuntia. Kokopäivätyötä tekeväksi määrittyvät henkilöt, jotka työskentelevät vähintään 30 tuntia viikossa sekä henkilöt, jotka työskentelevät 15–29 tuntia viikossa, mutta pitävät työtään kokopäiväisenä.

Kuvio 2.
Lapsiperheiden vanhempien työtunnit EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Vähintään 15 tuntia viikossa työskentelevien 16–64-vuotiaiden viikkotuntien keskiarvo.

Kuvio 3.
Lapsiperheiden vanhempien tyytyväisyys työtunteihin EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Tyytyväisten osuus (%) vähintään 15 tuntia viikossa työskentelevistä 16–64-vuotiaista.

On mielenkiintoista tarkastella keskimääräisiä työtunteja yhdessä sen kanssa, kuinka tyytyväisiä työtunteihin ollaan. Eurooppalaisessa elinolotutkimuksessa tyytyväisyyttä työtunteihin kysytään kuusi-luokkaisella asteikolla, jonka ääripäissä ovat vaihtoehdot "ei lainkaan tyytyväinen" ja "täysin tyytyväinen". Kuviossa 3 työtunteihinsa tyytyväisiksi on laskettu ne, jotka ovat valinneet jommankumman asteikon kahdesta ylimmästä luokasta. Ranskan tiedot on jätetty taulukosta pois, koska tiedot eivät ole erilaisen luokituksen vuoksi vertailukelpoisia muiden maiden kanssa.

Lapsiperheiden isillä tyytyväisyyden työtunteihin ja työtuntien määrän välillä näyttäisi olevan negatiivinen riippuvuusuhde. Työtunteihinsa tyytyväisten osuus oli pieni Portugaliassa, Kreikassa, Iso-Britanniassa ja Espanjassa, joissa isät tekivät pisintä työpäivää. Vastaavasti tyytyväisimpiä työtunteihinsa olivat lapsiperheiden isät Luxemburgissa, Tanskassa ja Alankomaissa, joissa työpäivät olivat suhteellisen lyhyitä.

Poikkeuksen muodostivat Itävalta ja Italia: Itävallassa työtunteihinsa tyytyväisten lapsiperheiden isien osuus oli EU-maiden korkein (64 %), vaikka työpäivät olivat verraten pitkiä. Italiassa puolestaan työtun-

teihinsa tyytyväisten isien osuus oli EU-maiden kolmanneksi alhaisin (32 %), vaikka työtuntien määrä oli alle maiden keskiarvon.

Suomalaiset, belgialaiset, irlantilaiset ja saksalaiset lapsiperheiden isät sijoittuivat keskivaiheille sekä työtuntien määrällä että tyytyväisyydellä mitattuna.

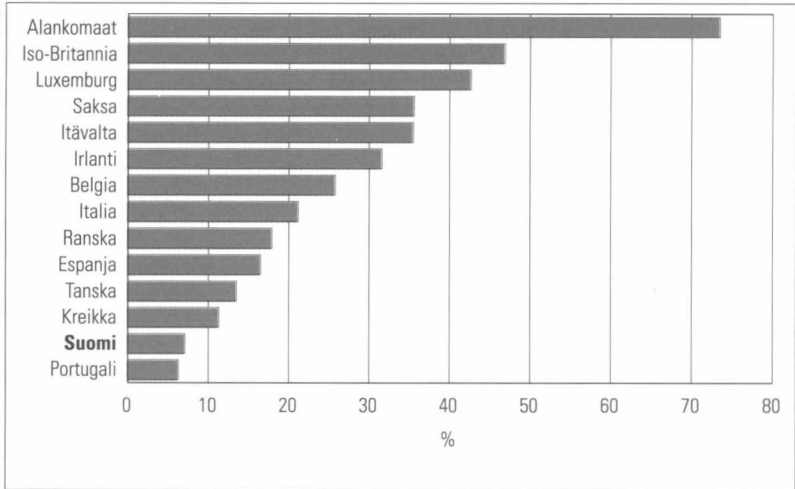
Portugalissa, Espanjassa ja Kreikassa lapsiperheiden äidit tekivät paljon töitä ja olivat tyytymättömiä työtunteihinsa. Portugalissa vain 24 prosenttia äideistä oli tyytyväisiä työtunteihinsa. Alankomaissa, jossa lapsiperheiden äitien työtunnit olivat EU-maiden alhaisimmat, oli työtunteihinsa tyytyväisten äitien osuus kolmanneksi korkein. Muissa maissa lapsiperheiden äitien tyytyväisyydellä työtunteihin ja työtuntien määrällä ei ole selkeää riippuvuusuhdetta.

Suhteellisesti eniten työtunteihinsa tyytyväisiä lapsiperheiden äitejä löytyi Luxemburgista: siellä 70 prosenttia äideistä oli tyytyväisiä työtunteihinsa. Suomalaisista lapsiperheiden äideistä 57 prosenttia oli tyytyväisiä työtunteihinsa.

Mielenkiintoista on, että kaikissa maissa lapsiperheiden työssäkäyvät äidit olivat työssäkäyviä isiä tyytyväisempiä työtun-

Kuvio 4.
Lapsiperheiden äitien
osa-aikatyö EU:n
jäsenmaissa vuonna
1996

Osa-aikatyötä tekevien
osuus (%) vähintään
15 tuntia viikossa työ-
kentelevistä 16–64-vuo-
tiaista.

teihinsä. Lapsiperheiden äideillä tyytyväisyys liittyi osapäivätyön tekemiseen. Lähes kaikissa maissa osapäivätyötä tekevät äidit olivat kokopäivätyötä tekeviin äiteihin verrattuna selvästi tyytyväisempiä työtunteihinsä. Vain Suomessa ja Kreikassa olivat kokopäivätyötä tekevät äidit osapäivätyötä tekeviä äitejä tyytyväisempiä työtunteihinsa. Lapsiperheiden isillä osa-aikatyö oli kaikissa maissa harvinaista.

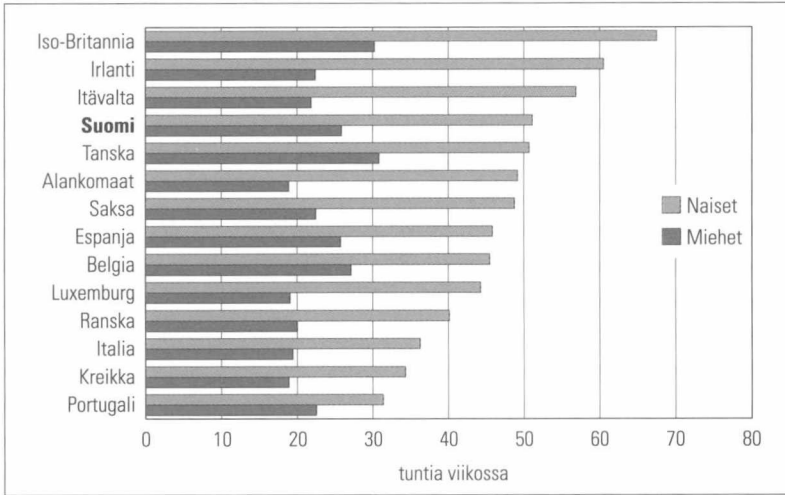
Kuviossa 4 vertaillaan lapsiperheiden äitien osa-aikatyön yleisyyttä⁴. Kuten keskimääräisten työtuntien perusteella voi olettaa, tehtiin osa-aikatyötä eniten Alankomaissa ja vähiten Portugalissa ja Suomessa. Alankomaissa 74 prosenttia työssäkäyvistä lapsiperheiden äideistä työskenteli osaaikaisesti, Portugalissa ainoastaan 6 prosenttia. Suomessa 7 prosenttia työssäkäyvistä lapsiperheiden äideistä teki osa-aikatyötä. Lähes kaikissa maissa lapsiperheiden äitien yleisin syy osa-aikatyöhön oli koti- ja hoivatyö.

Vanhempien lastenhoitoon käyttämä aika

Edellä tarkasteltiin lapsiperheiden työssäkäyntiä. Entä kuinka kotona tehtävä työ jaetaan tällaisissa perheissä? Kuviossa 5 esitetään lapsiperheiden äitien ja isien lastenhoitoon keskimäärin käyttämä aika viikossa. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät muihin kotitöihin kuten esimerkiksi siivoukseen ja ruoanlaittoon käytetty aika.

Vastaaja on saanut itse määritellä, mitä tehtäviä hän katsoo kuuluvaksi lastenhoitoon. Vertaillaessa Eurooppalaisen elinolotutkimuksen Suomen lukuja ajankäyttötutkimukseen (Ajankäyttötutkimus 1987–1988) havaitaan, että Eurooppalaisen elinolotutkimuksen lastenhoitoaika vastaa lähinnä ajankäyttötutkimuksen lasta kohti laskettua yhdessäoloaika. Yhdessäoloaikaan sisältyy ajankäyttötutkimuksessa aktiivisen yhdessäolon, kuten esimerkiksi lukemisen ja leikkimisen lisäksi myös passiivinen yhdessäolo eli niin kutsuttu saatavilla olo.

⁴ Ne työssäkäyvät, joilta kyseinen tieto puuttuu, on kuviossa 4 luettu kokopäivätyössä käyviksi. Puuttuvia tietoja on yleensä erittäin vähän. Poikkeuksen muodostaa kuitenkin Saksa, jonka aineistossa tietöön osa-aikaisuudesta puuttuu noin viidennekseltä työssäkäyvistä lapsiperheiden äideistä.

Kuvio 5.
Lapsiperheiden vanhempien lastenhoitoon käyttämä aika EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Vähintään 15 tuntia viikossa työskentelevien 16–64-vuotiaiden viikkotuntien keskiarvo.

Tarkastelu on rajattu työssäkäyviin (vähintään 15 tuntia viikossa) pienten lasten vanhempiin, koska näin saadaan tarkempi kuva siitä, kuinka tasa-arvoisesti lastenhoitotyö jaetaan perheissä. Perheissä, joissa toinen puoliso on kotona, kantaa kotona oleva puoliso luonnollisesti päävastuun lastenhoidosta.

OECD:n mukaan (OECD 2001) naisten työuralla eteneminen saattaa riippua työnantajan oletuksista siitä, kuinka paljon tämä kykenee sitoutumaan työhönsä kodinhoitotehtävien ohella. Jos työnantaja olettaa, että pienten lasten äidit sitoutuvat muita heikommin työhönsä, voi äitien työuralla eteneminen olla hankalaa. Työnantajien oletuksiin vaikuttaa tietysti se, kuinka kotityöt todellisuudessa jakautuvat perheissä.

Kuviosta 5 havaitaan, että työssäkäyvät lapsiperheiden äidit käyttivät kaikissa maissa työssäkäyviä isiä selvästi enemmän aikaa lastenhoitoon. Ero oli suurin Irlannissa, jossa lapsiperheiden äidit käyttivät lastenhoitoon noin 61 tuntia viikossa, lähes kolme kertaa enemmän kuin lapsiperheiden isät. Portugalissa lastenhoito jakautui tasaisimmin vanhempien kesken: portugalilaiset äidit käyttivät lastenhoitoon viikoittain noin 31 tuntia ja isät 22 tuntia. Suomessa lapsiperheiden äidit käyttivät lastenhoitoon aikaa 51 tuntia vi-

kossa, mikä on noin kaksi kertaa enemmän kuin isien lastenhoitoon käyttämä aika.

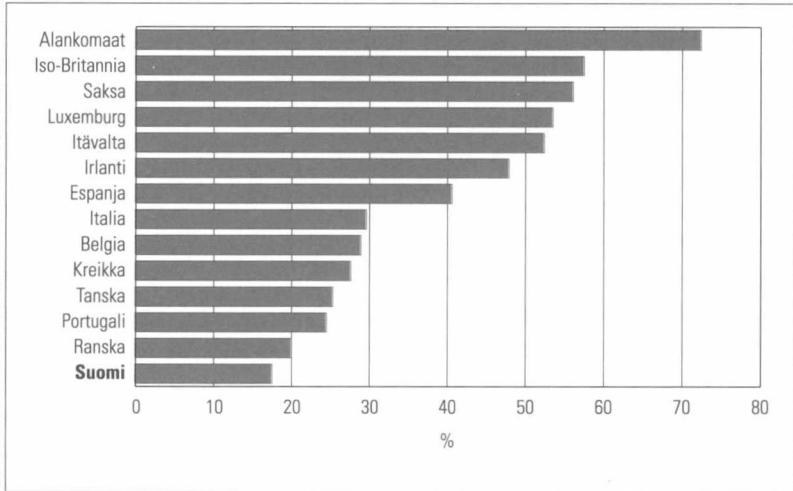
Vuonna 1996 jakautui lastenhoito puolisoitten välillä vielä varsin epätasaisesti naisten lisääntyneestä työssäkäynnistä huolimatta. Näin on asianlaita myös kotitöiden osalta: miesten kotitöihin käyttämä aika on lisääntynyt jonkin verran 1980- ja 1990-luvuilla, mutta ei niin paljon, että se kompensoisi täysimääräisesti lisäyksen naisten työtunneissa (OECD 2001; Rubery, Smith & Fagan 1999). Suomessa naiset tekivät vuosina 1999-2000 61 prosenttia kaikesta kotityöstä (Niemi & Pääkkönen 2001).

Kun viikoittaiset työtunnit ja lastenhoitoon käytetty aika lasketaan yhteen (kuviot 3 ja 5), havaitaan, että naisten kokonaistyöpanos oli kaikissa maissa miesten kokonaistyöpanosta suurempi. Kuten Rubery, Smith ja Fagan (1999) toteavat, työssäkäyvien naisten keinot ja mahdollisuudet vähentää kokonaistyöpanostaan löytyvät siis pikemminkin julkisista ja yksityisistä lasten- ja kodinhoitopalveluista kuin tasaisemmasta työnjaosta puolisoitten välillä.

Kuviossa 6 on esitetty niiden lapsiperheiden äitien osuus, jotka vastasivat myöntävästi kysymykseen ”Estävätkö huolenpito-tehtävät teitä osallistumasta riittävästi nykyi-

Kuvio 6.
Lapsiperheiden äidit,
jotka katsovat, että
lastenhoito estää
osallistumasta riittä-
västi työhön.
EU:n jäsenmaat,
vuosi 1996.

Myöntävästi vastanneiden osuus (%) kaikista lapsiperheiden äideistä.

seen työhönne tai menemästä sellaiseen työhön, johon muuten menisitte?”. Kysymyksellä pyritään kartoittamaan, onko hoivatyöllä negatiivinen vaikutus tehdyn työn määrään tai laatuun.

Huolenpitotehtäviin lasketaan kuuluvaksi lastenhoidon lisäksi myös esimerkiksi vanhuksista huolehtiminen, päätoimisesti tai muun työn ohella. Lapsiperheiden isistä hyvin harva vastasi tähän kysymykseen myöntävästi. Tarkastelu on siksi rajattu lapsiperheiden äiteihin.

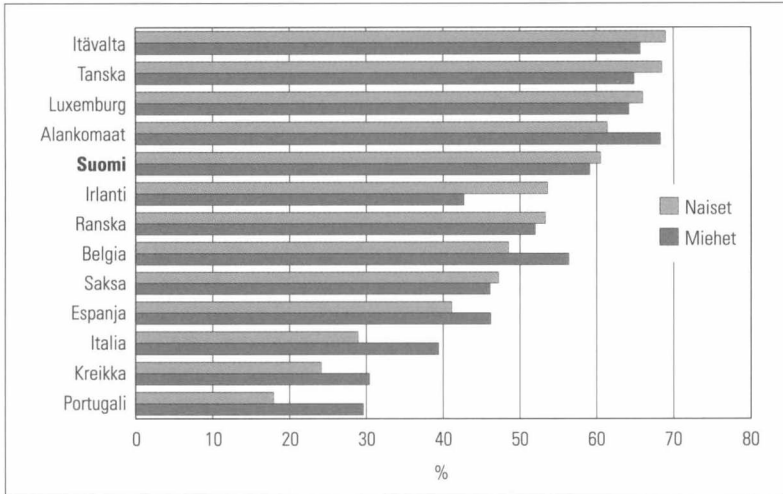
Alankomaissa, Iso-Britanniassa, Saksassa, Luxemburgissa ja Itävallassa yli puolet lapsiperheiden äideistä katsoi, että huolenpitotehtävät estävät heitä tekemästä sitä määrää työtä tai sen laatuista työtä, jota he tekisivät muuten. Suomessa, Ranskassa, Portugalissa ja Tanskassa puolestaan enintään neljännes äideistä vastasi kysymykseen myöntävästi. Myöntävä vastaus tähän kysymykseen kuvaa esimerkiksi sitä, että vastaaja ei voi puutteellisesti järjestetyn lastenhoidon vuoksi tehdä työtä niin paljon kuin haluaisi, tai sitä, että vastaaja haluaa olla kotona lapsia hoitamassa. Kokopäiväinen lastenhoitotyö tietysti estää ansiotyön, mutta tämä saattaa olla tietoinen valinta etenkin lasten ollessa pieniä.

Tyytyväisyys pääasialliseen toimintaan

Kuinka tyytyväisiä lapsiperheiden vanhemmat sitten ovat siihen, mitä pääasiassa tekevät? Kuviossa 7 tarkastellaan, kuinka tyytyväisiä lapsiperheiden vanhemmat ovat toimintaansa, olipa se sitten työssäkäynti, lastenhoito tai jotain muuta. Vastaaja on itse saanut arvioida, mikä on hänen pääasiallinen toimintansa. Iso-Britannia on jätetty taulukosta pois, koska tarkasteltava tieto puuttuu huomattavan suurelta osalta henkilöitä.

Maiden välillä oli selviä eroja sen suhteen, kuinka tyytyväisiä lapsiperheiden äidit ja isät olivat pääasialliseen toimintaansa. Kärkisijoilta löytyi kahdentyyppisiä maita: Alankomaissa, Itävallassa ja Luxemburgissa 30–50 prosenttia lapsiperheiden äideistä oli työvoiman ulkopuolella ja osa-aikatyö varsinkin yleistä työssäkävien äitien keskuudessa. Tanskassa ja Suomessa lapsiperheiden äitien työvoimaosuus oli korkea ja työssäkäynti oli valtaosin kokopäivätoimista. Kaikissa näissä maissa vähintään 60 prosenttia lapsiperheiden vanhemmista oli tyytyväisiä työhönsä tai muuhun toimintaansa.

Suomessa ja Tanskassa julkisesti tuettu päivähoito on ilmeisesti osaltaan mahdollista-

Kuvio 7.
Lapsiperheiden vanhempien tyytyväisyys pääasialliseen toimintaan EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Tyytyväisten osuus (%) kaikista lapsiperheiden vanhemmista.

nut työn ja perhe-elämän yhdistämisen vanhempia tyydyttävällä tavalla. Alankomaissa, Itävallassa ja Luxemburgissa työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen ratkaistiin usein siten, että perheen äiti teki osa-aikatyötä. Myös tähän järjestelyyn oltiin varsin tyytyväisiä (ks. myös OECD 2001, 136). Luxemburgissa noin puolet lapsiperheiden äideistä oli kokonaan työvoiman ulkopuolella.

Tyytymättömiä työhönsä tai muuhun toimintaansa olivat portugalilaiset, kreikkalaiset ja italialaiset lapsiperheiden vanhemmat: heistä alle 40 prosenttia ilmoitti olevansa tyytyväisiä. Kreikassa ja Italiassa noin puolet lapsiperheiden äideistä oli kokonaan työvoiman ulkopuolella. Portugalissa puolestaan valtaosa lapsiperheiden äideistä kuului työvoimaan. Sekä Portugalissa, Krei-

kassa että Italiassa työssäkäynti oli myös naisilla valtaosin kokopäiväistä. Osa-aikatyön puute yhdessä julkisesti tuetun päivähoiton vähäisyyden kanssa lienee osasyynä äitien tyytymättömyyteen näissä maissa.

Portugalissa, Kreikassa ja Italiassa myös lapsiperheiden isät olivat melko tyytymättömiä työhönsä tai pääasialliseen toimintaansa. Kuvio 3 osoittaa, että näissä maissa työtunnit olivat eräs tyytymättömyyden osatekijä sekä lapsiperheiden isillä että äideillä. Myös työn luonteeseen tyytyväisten äitien ja isien osuus oli EU-maiden alhaisimpia näissä maissa. Tyytymättömyyttä aiheuttivat siis puutteellisten lastenhoitojärjestelyjen ja osa-aikatyön mahdollisuuksien puutteen lisäksi muut, työn laatuun ja määrään liittyvät tekijät.

Lopuksi

Artikkelissa tarkasteltiin kotitalouksien työssäkäyntiä 14 EU-maassa. Tuloksia tulkitessa on syytä pitää mielessä, että tarkastelu koskee vuotta 1996. Vuosi 1996 oli Suomessa, kuten useimmissa muissakin EU-maissa, la-

masta toipumisen aikaa. Suomessa talouden taantuma oli kansainvälisesti verrattuna poikkeuksellisen syvä (Kalela, Kiander, Kivikuru, Loikkanen & Simpura 2001; OECD 2000).

Myös työmarkkinoilla on moni asia muuttunut vuoden 1996 jälkeen. Toisaalta, Euroopan maiden välillä on kulttuurisia ja institutionaalisia, suhteellisen hitaasti muuttuvia eroja, jotka heijastuvat myös työmarkkinoille. Lisäksi, tämän tyyppistä kotitalouspohjaista kansainvälistä vertailutietoa ei ole ollut aikaisemmin käytettävissä.⁵

Työssäkäynnin tarkastelu kotitaloustyypeittäin toi esille varsin suuria eroja EU-maiden välillä. Sellaisten kotitalouksien, joissa ei ole yhtään työssäkävää henkilöä, osuus oli vuonna 1996 suurin Suomessa ja Belgiassa. Suomessa ja Belgiassa, kuten myös valtaosassa muita EU-maita, oli työssäkäymättömyys tyyppillisintä yksinasuvilla. Vähiten työssäkäymättömiä kotitalouksia oli Portugalissa.

Työtunteja vertailtaessa havaitaan, että Kreikassa, Espanjassa ja Portugalissa tehtiin pisintä työpäivää, mikä johtuu osaksi siitä, että näissä maissa on EU-maiden keskiarvoon nähden paljon yrittäjiä. Alankomaissa oli EU-maiden alhaisimmat työtunnit. Osa-aikatyö on maassa varsin yleistä. Alankomaissa osa-aikatyötä tehtiin etenkin kotitalouksissa, joissa on lapsia. Osa-aikatyötä tehtiin suhteellisesti vähiten Suomessa ja Portugalissa. Sekä työssäkävien aikuisten määrällä, keskimääräisillä työtunneilla että osa-aikatyötä tekevien osuudella mitattuna tehtiin suomalaisissa ja portugalilaisissa kotitalouksissa, joissa on lapsia, varsin tiiviisti töitä vuonna 1996.

Artikkelin toisessa osassa rajattiin tarkastelu lapsiperheisiin. Tässä kotitaloustyyppissä työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen on erityisen haastavaa. Kiinnostuksen kohteena oli erityisesti se, kuinka lapsiperheiden isät ja äidit jakavat työssäkäynnin ja lastenhoitotehtävät keskenään.

Äitien työmarkkinoille osallistuminen on selkeästi yhteydessä laajan, julkisesti tuetun päivähoitojärjestelmän olemassaoloon. Niinpä Suomessa ja Tanskassa lapsiperheiden äitien työmarkkinoille osallistuminen oli yleistä. Lapsiperheiden äidit osallistuivat aktiivisesti työmarkkinoille myös Portugalissa. Portugalissa, kuten Suomessakin, myös lapsiperheiden äidit tekivät valtaosin kokopäivätyötä ja lisäksi varsin pitkää työpäivää. Luxemburgissa, Irlannissa, Italiassa, Kreikassa ja Espanjassa työ- ja perhe-elämän tehtävät jaettiin enimmäkseen perinteisellä tavalla: lapsiperheiden äidit vastasivat kotitöistä ja isät hankkivat perheelle elannon.

Lastenhoito jakautui kaikissa maissa epätasaisesti äitien ja isien välillä, vaikka tarkastelu rajattiin työssäkäyviin vanhempiin. Äidit käyttivät keskimäärin kaksi kertaa isää enemmän aikaa lastenhoitoon. Lapsiperheiden äitien entistä aktiivisempi osallistuminen työmarkkinoille onkin merkinnyt äitien kokonaistyömäärän kasvua.

Itävallassa, Tanskassa, Luxemburgissa, Alankomaissa ja Suomessa valtaosa lapsiperheiden vanhemmista oli tyytyväisiä pääasialliseen toimintaansa. Suomessa ja Tanskassa äideillä on laajan julkisesti tuetun päivähoitojärjestelmän ansiosta hyvät mahdollisuudet osallistua työelämään. Itävallassa, Luxemburgissa ja Alankomaissa puolestaan työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen järjestetään perheissä usein toisen puolison, yleensä äidin, osa-aikatyön avulla.

Tyytymättömiä pääasialliseen toimintaansa olivat lapsiperheiden vanhemmat maissa, joissa mahdollisuudet osa-aikatyöhön ovat vähäiset ja joista puuttuu laaja, julkisesti tuettu päivähoitojärjestelmä. Tällaisia maita olivat Italia, Kreikka ja Portugali.

⁵ EU-töyövoimatutkimus tehtiin Suomessa kotitalouspohjaisena vuosina 1995-1998. Kaikki maat sisältävä aineistoa ei kuitenkaan luovutettu yksittäisille maille, vaan Eurostat raportoi aineiston itse. Lisäksi, aineisto ei sisällä subjektiivisia työelämään liittyviä tietoja.

Lähteet

Ajankäyttötutkimus 1987–1988. Julkaisen maton taulukko.

European Commission (2000). Employment in Europe 2000.

Kajanoja, Jouko (1999). Lasten päivähoito investointina. VATT tutkimuksia nro 50.

Kalela, Jorma – Kiander, Jaakko – Kivikuru, Ullamaija – Loikkanen, Heikki – Simpura, Jussi (toim.) (2001): Down from the heavens, up from the ashes. VATT julkaisuja 27:6.

Niemi, Iiris – Pääkkönen, Hannu (2001). Ajankäytön muutokset 1990-luvulla. Tilastokeskus, Kulttuuri ja viestintä 2001:6.

OECD (1998). Patterns of Employment and Joblessness: a Household Perspective. Teoksessa OECD Employment Outlook. June 1998. 7–30.

OECD (2000). OECD Economic Outlook. June 2000.

OECD (2001). Balancing Work and Family Life: Helping Parents into Paid Employment. Teoksessa OECD Employment Outlook. June 2001. 129–156.

Rubery, Jill – Smith, Mark – Fagan, Colette (1999). Women's Employment in Europe. Trends and Prospects. London, Routledge.

Sauli, Hannele (1998). Kotitaloudet ja työmarkkinat. Teoksessa Työ, aika ja elämänvaiheet. Tilastokeskus, SVT Työmarkkinat 1998:9. 71–80.

Vaajakallio, Laura (2002). Vanhempien työaikatarkaisut pikkulapsiperheissä. Hyvinvointikatsaus 1/2002.

Kotitalouksien tulot, tulonjako ja köyhyys EU-maissa

Johdanto

Eurooppalaista elinolotutkimusta (European Community Household Panel, ECHP) käynnistettäessä 1990-luvun alkupuoliskolla, oli esillä kaksi keskeistä tavoitetta. Yhtäältä haluttiin järjestelmää, joka tuottaisi vuosittain mahdollisimman vertailukelpoista tietoa kotitalouksien tuloista sekä elinoloista laajemminkin. Toisaalta toivottiin, että tutkimuksessa käytetty paneeliasetelma mahdollistaisi pitkittäissuuntaisen tarkastelun köyhyyden pysyvyydestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. ECHP-tutkimuksen tarkoitus oli olla väline ennen kaikkea köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen mittaamiseen ja sitä kautta tarjota poliittisille päätöksentekijöille tietoa, jolla syrjäytymiskehitystä voitaisiin vähentää ja siten lisätä sosiaalista koheesiota Euroopan Unionissa.

Eräänlainen virstanpylväs köyhyystutkimuksen uudelleenorientoisuudessa oli kesäkuussa 1994 Bathin yliopistossa Englannissa pidetty seminaari, jossa vahvistettiin köyhyystutkimukseen eräitä uusia näkökulmia ja painopisteitä (Room 1995; Lindqvist 2000a). Kolmea eri muutosta tutkimuksen näkökulmiin esitettiin:

- siirtymistä pelkästä tuloköyhyyden mittaamisesta moniulotteisempaan köyhyyden mittaamiseen
- siirtymistä entistä enemmän staattisesta analyysistä dynaamiseen analyysiin syrjäytymisen prosessien ymmärtämiseksi
- yksilöiden ja kotitalouksien tarkastelun rinnalle tulisi tuoda alueellinen tarkastelu, koska köyhyys ei ole aina pelkästään yksilön resurssien puutetta, vaan voi johtua myös riittämättömistä sosiaalisista infrastruktuureista.

Bathin kokouksen aikoihin käynnistyneen ECHP:n eräänä keskeisenä tarkoitukse-
na olikin tarjota uusia välineitä köyhyyden ja syrjäytymisen mittaamiseen erilaisista näkökulmista. Sitä, kuinka hyvin ECHP on täytännyt tuon tehtävän, voidaan arvioida vasta sitten, kun ECHP-aineisto saadaan lopullisesti valmiiksi ja koko paneeliaineisto on käytössä. Tämä tapahtuu vuonna 2003. Tässä artikkelissa keskitytään kotitalouksien tuloihin ja köyhyyteen vuoden 1996 tuloksien perusteella, jolloin Suomi oli ensimmäistä kertaa mukana tutkimuksessa. Tulotiedot ovat pääosin vuoden 1995 tietoja.

Tulokäsitteet ja rahayksiköt

ECHP:ssä käytettävä keskeisin tulokäsite on *kotitalouden nettotulo* (*total net household income*). Se ei aivan vastaa YK:n vuonna 1977 antamaa suositusta, eikä tuon suosituksen hiljattain ajanmukaistettua, niin sanotun Canberra ryhmän suositusta kotitalouksien *käytettävissä olevaksi tuloksi* (*disposable income*). Vertailtavuuden kannalta ihanteellisin tulokäsite ylipäättänsä olisi *oikaistu käytettävissä oleva tulo* (*adjusted disposable income*), joka huomioi myös kotitalouksien julkisten hyvinvointipalvelujen käytöstä saatavan etuuden (*social transfers in kind*), mutta tällaista tulokäsitettä on vaikea operationalisoida kotitaloustaustalla (UN 1977 ja The Canberra Group 2001).

ECHP:n kotitalouden nettotulokäsite vastaa lähinnä Tilastokeskuksen tulonjakotilaston *käytettävissä olevan rahatulon* käsitettä (Tulonjakotilasto 2001). Käytettävissä oleva rahatulo on se tulo, mikä kotitaloudella on käytössään, kun verot ja muut maksetut tulonsiirrot on vähennetty. Tämä tulokäsite ei kuitenkaan sisällä eräitä laskennallisia tuloneriä, jotka sisältyvät kansainvälisten suositusten mukaisiin käytettävissä olevien tulojen käsitteeseen. Merkittävin tällainen erä, joka ei siis sisälly nettotulokäsitteeseen, on laskennallinen asuntoetu omistusasunnosta (*imputed rent*).

Kotitaloudet poikkeavat jäsenmääränsä ja muun rakenteensa puolesta toisistaan siten, ettei niiden välisiä tulotasoja yleensä voi suoraan verrata. Kotitalouksien välisten tulerojen vertailun mahdollistamiseksi voidaan soveltaa useita menetelmiä. Ehkä yleisimmin käytetty menetelmä on ekvivalenssitulon laskeminen käyttäen OECD:n suosittamaa ekvivalenssiskaalaa (OECD 1982). OECD:n menetelmässä yritetään ottaa huomioon kotitalouden kokoon liittyvä skaalatu siten, ettei kotitalouden tuloja jaeta henkilöiden lukumäärällä, vaan pienemmällä suurella.

Perusteena on se, ettei kotitalouden koon kasvaessa tulojen tarve kasva samassa suhteessa. OECD:n skaalassa kotitalouden ensimmäinen aikuinen saa painon 1, seuraavat aikuiset painon 0,7 ja lapset painon 0,5. Siten esimerkiksi kahden aikuisen ja kahden lapsen muodostama kotitalous saa skaalaluvukseen 2,7. Tällä skaalaluvulla jaetaan koko kotitalouden käytettävissä oleva tulo, ja saatu osamäärä on tulo henkeä kohti.

Modifioitu versio OECD-skaalasta tuli käyttöön vanhan skaalan rinnalle 1990-luvun puolessavälissä (Hagernaas ym. 1995 ja Atkinson 1998). Modifioitu versio poikkeaa alkuperäisestä skaalasta siten, että siinä lisäksi aikuiset saavat pienemmän painon kuin alkuperäisessä (eli 0,5) ja lasten painoa on samaten vähennetty (0,3:een). Vaikka selvää perustetta tällaiselle muutokselle on vaikea esittää, on Eurostat siirtynyt suosittamaan modifioitua skaalan käyttöä. Skaalan valinta vaikuttaa yhtä henkeä suurempien kotitalouksien sijoittumiseen ekvivalenssitulon ja kaumassa. Muun muassa lapsiperheiden ekvivalenssitulot kasvavat käytettäessä modifioitua skaalaa alkuperäisen OECD-skaalan sijasta, koska skaalaluku pienenee. Lapseksi määritellään kaikki alle 14-vuotiaat kotitalouden jäsenet.

Jotta eri maiden tulotasoja voitaisiin puolestaan verrata keskenään, on rahayksikönä käytetty ostovoimapariteettistandardia (PPS). Kullekin maalle on muodostettu konversiokertoimet, Purchasing Power Parities (PPP), joissa on otettu huomioon sekä kansallisen rahayksikön vaihtokurssi että maitten väliset erot ostovoimassa. Nämä kertoimet muuntavat kansalliset rahayksiköt yhteiseksi rahayksiköksi, PPS. Näin ollen voidaankin sanoa, että samalla PPS-määrällä voi ostaa yhtä paljon tavaroita ja palveluja kussakin maassa kyseisenä vuonna.

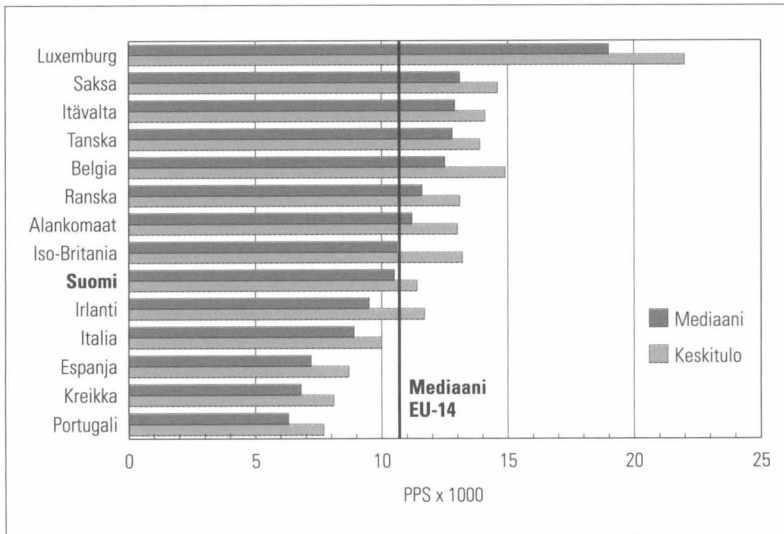
Tulot

Tulojakaumien yhteydessä käytetään usein keskiarvon lisäksi mediaania kuvaamaan jakauman keskikohtaa. Mediaani kuvaa jakaumassa keskimmäistä havaintoarvoa, tulojakaumassa keskimmäisen tulonsaajayksikön tuloja, kun tulot on asetettu suuruusjärjestykseen. Tulojakaumat ovat yleensä aina vinoja siten, että suuret yksittäiset tulot nostavat keskituloa ylöspäin mediaanin ollessa vakaampi keskikohtan mittari. Näin ollen keskitulo on käytännössä aina suurempi kuin samasta havaintoaineistosta laskettu mediaanitulo. Edelleen, mitä suuremmat tuloerot aineistossa ovat, sitä suurempi on keskimääräinen tulo suhteessa mediaaniin.

Kuviossa 1 on esitetty sekä keski- että mediaanitulot maittain. Kotitalouksien kokonaisnettotulot on jaettu ensin kulutusyksi-

köillä (OECD:n modifioitu versio). Näin saaduista kotitalouksien ekvivalenssituloista on laskettu mediaani- ja keskitulot. Maat on järjestetty mediaanitulon mukaiseen järjestykseen ja viereen on vertailun vuoksi merkitty myös keskitulo.

Suomi sijoittuu taulukossa tulotasoltaan mediaanitulolla mitattuna lähelle EU-maiden (väestömäärillä painotettua) keskituloa. Suomea lähimmät ovat Iso-Britannia ja Alankomaat. Luxemburgin lisäksi korkeinta tulotasoa edustavat Saksa, Itävalta ja Tanska. Selvästi alhaisimmat tulot olivat Portugalissa, Kreikassa ja Espanjassa. Tässä on kyseessä siis 1990-luvun puolivälin tilanne, jolloin Suomen talous oli vuosikymmenen alun laman jälkeen juuri lähdössä uudelleen nousuun. Suomen talouden kasvu on sen jälkeen ollut nopeinta EU-alueella.

Kuvio 1.
Kotitalouksien nettotulot OECD-kulutusyksikköä kohti EU-maissa vuonna 1996

Tuloerot Euroopassa

Kotitalouksien tulotason lisäksi ovat tuloerot tärkeä näkökulma kotitalouksien ja niiden hyvinvoinnin jakautumisen kannalta. Kotitalouksien tuloerojen mittaamisessa on käytettävissä runsaasti erilaisia hajontalukuja ja muunlaisia menetelmiä. Esimerkiksi aiemmin mainitulla mediaanin ja keskitulon suhdelluvulla voidaan karkeasti mitata tulojakauman vinoutta.

Yksi tapa mitata tuloerojen suuruutta on laskea yhdeksännen desiilin ylärajan ja ensimmäisen desiilin ylärajan suhde ($D9/D1$). Kun tulot on laitettu suuruusjärjestykseen, jaetaan 90 % fraktiilipisteen kohdalla oleva tulo 10 % fraktiilipisteen kohdalla olevalla tulolla. Mitä suurempi tuo suhdeluku on, sen suuremmat ovat tuloerot. Kuviossa 2 maat on laitettu ensin $D9/D1$ -suhteen mukaiseen järjestykseen. Espanjassa tuo arvo on korkein (6,5) ja Suomessa puolestaan alhaisin (2,5). Kuviossa on laskettu ensimmäisen ja yhdeksännen desiilin suhde mediaaniin, joka on merkitty sadaksi. Vaakapylväs kokonaisuudessaan kuvaa yhdeksännen ja ensimmäisen desiilin välimatkaa. Kuvioista voi myös lukea, että Espanjassa yhdeksännen desiilin

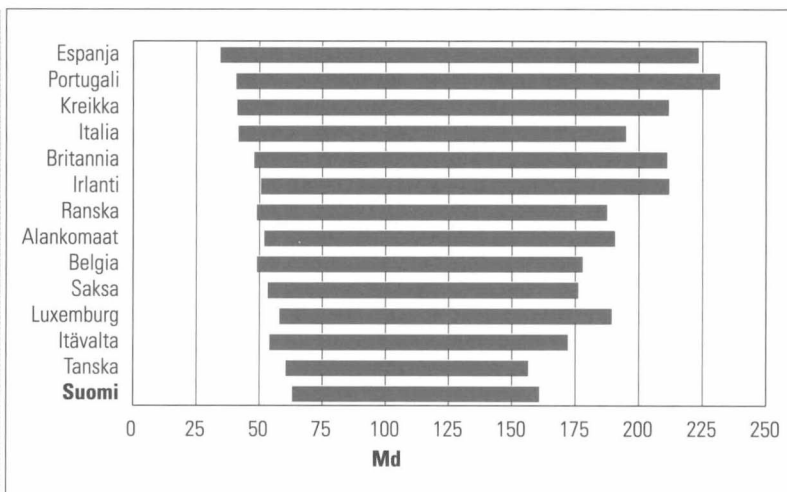
ylärajalla tulo on lähes 125 prosenttia suurempi kuin mediaanitulo ja vastaavasti ensimmäisen desiilin ylärajan kohdalla tulo on vajaat 35 prosenttia mediaanitulosta. Vastaavasti Suomessa, joka näin mitattuna on pienimpien tuloerojen maa, yhdeksännen desiilin ylärajan tulo noin 60 prosenttia mediaanituloa korkeampi ja ensimmäisen desiilin ylärajan tulo runsaat 60 prosenttia mediaanitulosta.

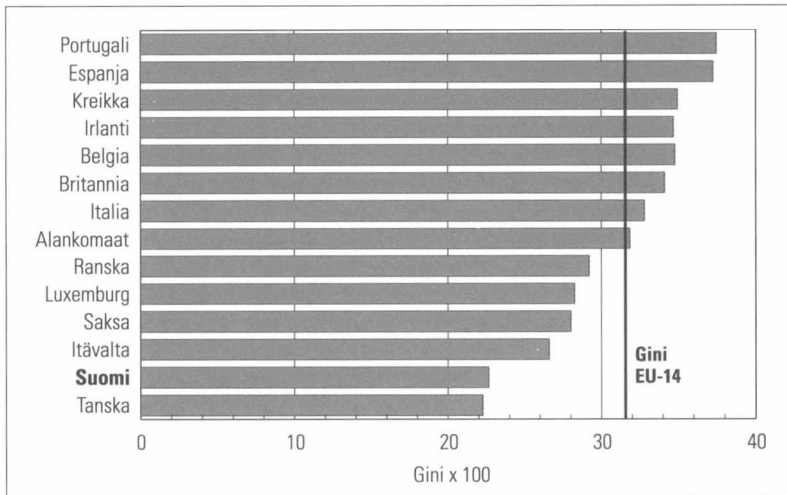
Ehkä yleisin erityisesti tulo- ja varallisuuskajakaumiin sovellettu mittari on Gini-kerroin. Gini-kerroin on normeerattu välille 0–1 siten, että mitä pienemmät ovat kotitalouksien väliset tuloerot, sitä pienemmän arvon kerroin saa. Tuloerojen suurentuessa kerroin puolestaan lähestyy ykköstä. (Gini-kerroin voidaan johtaa myös Lorenz-käyrän avulla, Sen ja Foster 1997).

Kuviossa 3 maat on järjestetty kunkin maan aineistosta lasketun Gini-kertoimelle saadun arvon mukaan. Kuviossa alkuperäinen Gini-kertoimen arvo on kerrottu sadalla, joten luvut voidaan tulkita prosentteina.

Selvästi pienimmät tuloerot olivat Tanskassa ja Suomessa, joissa kertoimen arvot oli-

Kuvio 2.
Ensimmäisen ja yhdeksännen desiilin etäisyys, mediaani = 100. EU-maat vuonna 1996

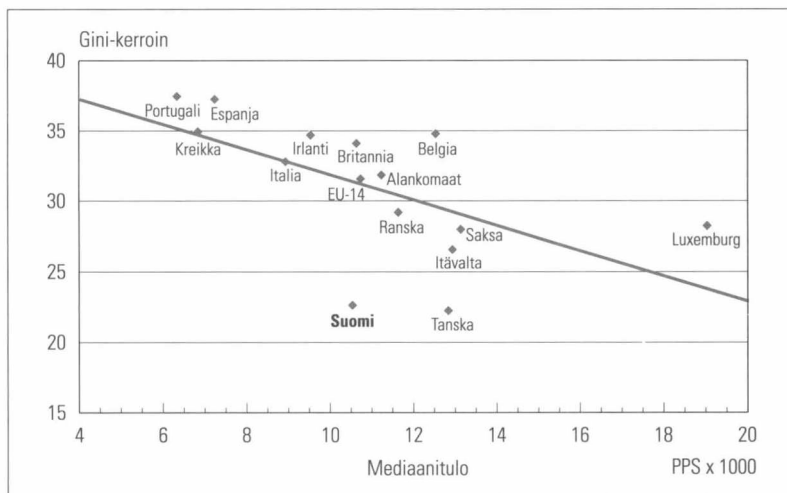
Kuvio 3.
Tulonjaon epätasaisuus EU-maissa vuonna 1996 Gini-kertoimella mitattuna

vat 0,22–0,23. Portugalissa, Espanjassa ja Kreikassa olivat tuloerot puolestaan suurimmat 0,35–0,37, EU:n keskiarvon ollessa runsaat 0,31. Samat maat olivat myös kuviossa 2 esitetyssä desiiisuhteeseen perustuvassa tarkastelussa pienimpien ja suurimpien tuloerojen maita. Karkeasti ottaen näyttäisi, että korkea tulotaso ja suuret tuloerot olisivat kääntäen verrannollisia, eli korkean tulotason maissa tuloerot olisivat suhteellisesti pienempiä ja päinvastoin.

Tulotason ja tuloerojen välistä riippuvuutta voidaan tarkastella hajontakuvion

avulla. Kuviossa 4 vaaka-akselilla kasvaa mediaanitulo (PPS x 1000) vasemmalta oikealle ja pystyakselilla ylöspäin mentäessä kasvaa Gini-kertoimen arvo ja siis myös tuloerot. Kukin maa on sijoitettu kuvioon mediaanitulon ja Gini-kertoimen saamiensa arvojen mukaisesti.

Kuvion lävitse kulkeva regressiosuora kuvaa kahden muuttujan, tulojen ja tuloerojen välistä lineaarista riippuvuutta. Kuvio ja laskeva suora vahvistavat edelleen käsitystä, että korkean tulotason maissa tuloerot ovat yleensä pienemmät kuin alhai-

Kuvio 4.
Mediaanitulo ja tulonjaon epätasaisuus (Gini-kerroin) EU-maissa vuonna 1996

sen tulotason maissa. Mikäli kyseinen riippuvuus olisi yksiselitteisen lineaarinen, olisivat kaikkien maiden havaintopisteet aivan suoran tuntumassa. Kuviosta voidaan kuitenkin tulkita, että Tanskan ja eteenkin

Suomen tulotaso on alhaisempi suhteessa tulojen tasaiseen jakautumiseen, kuin mitä voisi odottaa. Belgiassa ja Luxemburgissa puolestaan tuloerot ovat melko suuret suhteessa tulotasoon.

Köyhyys

Tulisiko köyhyyttä määritellä suhteellisin vai absoluuttisin käsittein on teema, joka köyhyyttutkimuksen piirissä nousee toistuvasti esiin, mutta mistä ei ole onnistuttu saavuttamaan konsensusta (Jäntti ja Danziger 2000). Köyhyydestä on kuitenkin tehty runsaasti määritelmiä, jotka usein perustuvat eri tavoin tehtyyn yksilön resurssien vähyyden määrittelyyn suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Peter Townsend on laajassa teoksessaan "Poverty in the United Kingdom" määritellyt köyhyyden seuraavasti: "Köyhyys on resurssien puutetta, joka estää yksilön osallistumisen yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyihin aktiviteetteihin ja käytäntöihin, sekä estää häneltä mahdollisuuden kunnollisen ravinnon saamiseen" (Townsend 1979). Jos köyhyyden määrittelemisen ei ole yksiselitteistä, niin ehkä vielä ongelmallisempaa on köyhyyttä määrittelyjen operationalisointi ja köyhyyden mittaaminen.

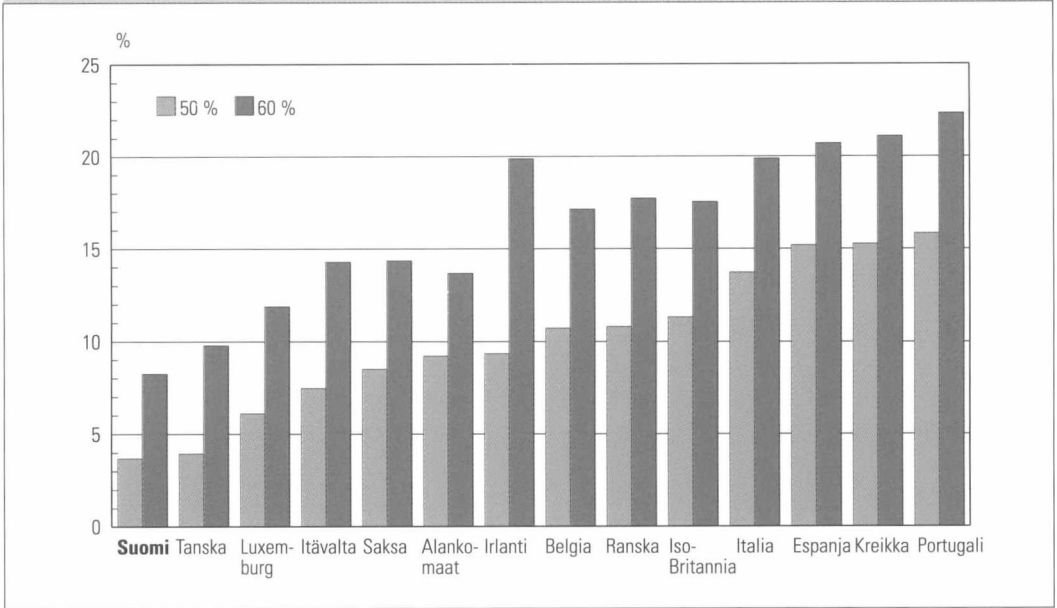
Ehkä pragmaattisin tapa määritellä köyhyysaste yhteiskunnassa on laskea niin sanottu suhteellisen köyhyysaste, joka on sidottu jollain tavoin kyseisen maan keskimääräiseen tulotasoon. Yleisimmin on käytetty menetelmää, jossa lasketaan sen väestön tai niiden kotitalouksien osuus koko väestöstä tai kotitalouksista, joiden tulot ovat alle puolet kaikkien kotitalouksien keskimääräisistä tai mediaanituloista (ekvivalenssitulosta). Mittaus-tapa on suoraviivainen ja sitä on kritisoitu usein sen mielivaltaisuudesta; miksi juuri 50 prosenttia keskitulosta olisi oikea köyhyysra-

ja? Usein esitetäänkin rinnakkain köyhyysaste myös 40 ja 60 prosentin leikkauspisteen kohdalta laskettuna.

Eurostat on viime vuosina lanseerannut rajan, joka on 60 prosenttia ekvivalenssi mediaanitulosta. Suositus perustuu vuonna 1998 toimineen asiantuntijaryhmän työhön ja suosituksiin (Eurostat 1998). Köyhyysrajan asettaminen ei ole vähämerkityksellinen asia, sillä esimerkiksi Suomen tapauksessa köyhyysrajan nostaminen 50 prosentista 60 prosenttiin mediaanitulosta yli kaksinkertaistaa köyhyysasteen henkilöinä mitattuna (Kuvio 5).

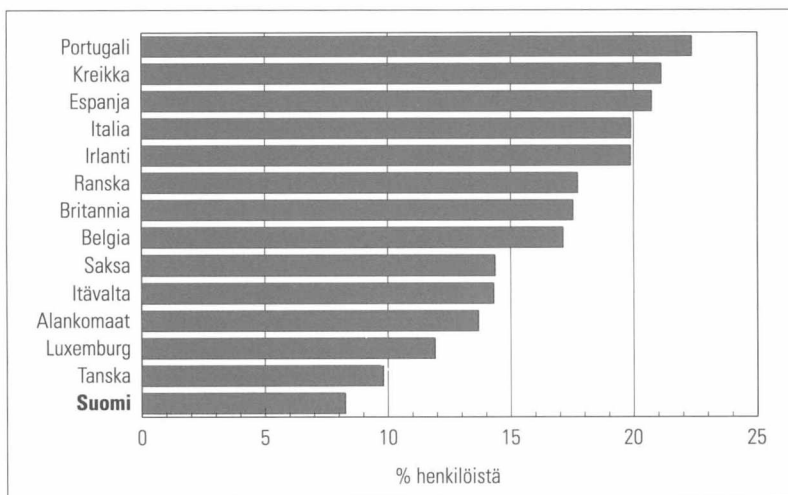
Kuviossa 5 on maat järjestetty 50 prosentin köyhyysrajan mukaan järjestykseen (vasen pylväs) ja viereinen pylväs esittää köyhyysastetta, kun köyhyysrajana on 60 prosenttia mediaanitulosta. Kaikissa maissa tapahtuu merkittävä köyhyysasteen nousu siirryttäessä korkeampaan rajaan, mutta suhteellisesti eniten köyhyys kasvaa rajan nostamisen takia niissä maissa, joissa köyhyysaste on alhaisin 50 prosentin rajaa käytettäessä (Köyhyysrajan ja ekvivalenssiskaalun valinnan vaikutuksista, Lindqvist 2000a; Ritakallio 2001 ja Sauli & Törmälehto 2001).

Kuviossa 6 on maat on järjestetty 60 prosentin rajan mukaisesti, eli pylväät vastaavat edellisen kuvion oikeanpuoleisia pylväitä, joskaan järjestys ei ole aivan sama, koska järjestysperuste on tässä korkeamman rajan mukainen.

Kuvio 5.**Henkilöiden osuus 50 ja 60 prosentin köyhyysrajan alapuolella EU-maissa vuonna 1996**

Suomi ja Tanska ovat ainoat maat, joissa köyhyysaste oli vuonna 1996 alle kymmenen prosenttia. Vastaavasti korkeimmat köyhyysluvut olivat Portugalissa, Kreikassa ja Espanjassa, joissa kaikissa on köyhyysaste yli 20 prosenttia tällä tavalla mitattuna.

Eräänlainen maantieteellinen dimensiokin on kuvion avulla löydettävissä siten, että köyhyysaste kasvaa pohjoisesta etelään siirryttäessä. Kaikki neljä suurimman köyhyysasteen maata ovatkin Välimeren alueen maita.

Kuvio 6.
Henkilöiden osuus 60 prosentin köyhyysrajan alapuolella EU-maissa vuonna 1996

Subjekttiivinen käsitys köyhyydestä

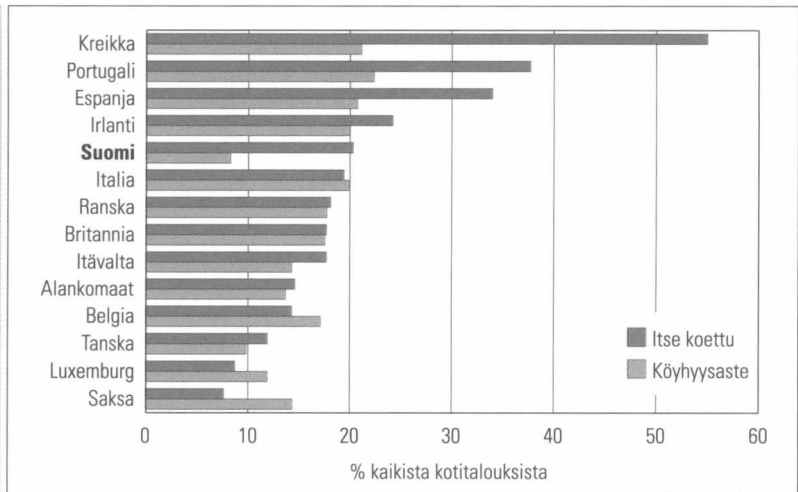
Köyhyyssmittareita ja köyhyyden mittaamenetelmiä on lukuisia muitakin kuin edellä esitetty suhteellisen köyhyyssasteen määrittäminen. Subjekttiivisella köyhyyden mittamisella tarkoitetaan yleensä sitä, että kotitalouksilta tai henkilöiltä kysytään itseltään arviota pienimmästä rahasummasta jollain aikavälillä, jolla he selviytyisivät menoistaan joutumatta elämään puutteessa. Tarkan rahamäärän sijasta voidaan myös kysyä yleisemmin kyvystä selviytyä erilaisista taloudellisista velvoitteista (Lindqvist 2000b).

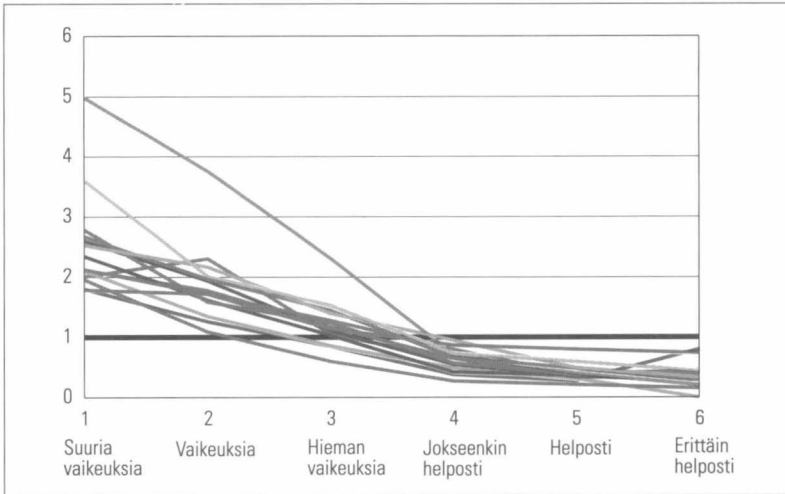
ECHP-tutkimuksen haastattelussa on lukuisia kysymyksiä kotitalouksille niiden taloudellisesta tilanteesta ja kyvystä selviytyä taloudellisista sitoumuksistaan. Kotitalouksilta kysytään esimerkiksi, onko niillä vaikeuksia saada kuukausittain rahansa riittämään menoihinsa. Kuviossa 7 ylempi pylväs esittää prosentteina niiden kotitalouksien osuutta kaikista kotitalouksista, jotka ovat ilmoittaneet, että on vaikeuksia tai suuria vaikeuksia saada rahat riittämään menoihinsa. Alempi pylväs puolestaan on köyhyyssaste kyseisessä maassa mitattuna suhteellinen köyhyyssrajan (60 prosenttia mediaanitulosta) perusteella.

Noin puolessa maista on itse arvioitu, rahavaikeuksien kautta määritelty, subjektiivinen köyhyyssaste erittäin paljon tai ainakin jossain määrin korkeampi kuin suhteellinen köyhyyssaste. Kreikassa peräti 55 prosenttia talouksista ilmoitti olevansa ongelmissa. Suomessakin viidennes talouksista ilmoitti olevansa rahojen riittävyden kanssa ongelmissa, kun "virallinen" köyhyyssaste oli vain kahdeksan prosenttia. Italiassa, Ranskassa, Iso-Britanniassa ja Alankomaissa sekä suhteellinen että subjektiivinen mittari antavat lähes saman tuloksen. Kolme maata, Saksa, Belgia ja Luxemburg, ovat puolestaan sellaisia, joissa suhteellinen mittari tuottaa korkeamman köyhyyssasteen kuin tässä käytetty subjektiivinen mittari.

Jossain määrin on nähtävissä, että sellaiset kotitaloudet, jotka ilmoittivat olevansa rahojen riittävyden kanssa ongelmissa, olivat myös muita useammin suhteellisen köyhyyssrajan alapuolella olevia talouksia. Aivan selvästi eikä johdonmukaisesti tätä ei voi verifioida eri maiden kohdalla. Kaikkien maiden kohdalla voidaan kuitenkin sanoa, että kotitaloudet, jotka ilmoittivat olevansa joko vaikeuksissa tai suurissa vaikeuksissa ra-

Kuvio 7.
Kotitaloudet, jotka kokevat olevan vaikeaa saada rahansa riittämään kuukausittain menoihinsa ja 60 prosentin köyhyyssrajan alapuolella olevan väestön osuus EU-maissa vuonna 1996

Kuvio 8.
Tuloköyhien suhteellinen osuus rahan riittävyysluokituksen mukaisissa luokissa EU-maissa vuonna 1996

hojen riittävyyden kanssa, olivat myös muita useammin tuloköyhyysrajan alapuolella.

Kuviota 8 varten on jokaisen maan kotitaloudet jaettu kahteen ryhmään. Kotitaloudet, joiden tulot ovat alle 60 prosenttia kyseisen maan mediaanituloista, muodostavat köyhien talouksien ryhmän ja toisaalta kyseisen rajan ylittävät kotitaloudet luokitellaan ei-köyhiksi tuloilla mitattuna. Kuvio 8 esittää, miten tulojen mukaan köyhiksi määritellyt kotitaloudet suhteellisesti jakautuvat eri vastauskategorioihin, kun on kyse omasta käsityksestä rahojen riittävydestä kuukausittaisiin menoihin. Jokainen käyrä edustaa yhtä maata.

Jos käytetyllä tuloköyhyysmittarilla ja kotitalouksien itse kokeman rahanpuutteen välillä ei olisi mitään keskinäistä riippuvuutta, jakautuisivat subjektiiviset käsitykset rahan riittävydestä satunnaisesti kuuteen eri luokkaan siten, että jokaista maata kuvaava käyrä kulkisi kuviossa vaakasuorassa ja saisi ykköstä lähellä olevan arvon kussakin luokassa. Kuvioista voi kuitenkin nähdä, että kahdessa ensimmäisessä luokassa, joissa on siis oman ilmoituksen mukaan ollut vaikeuksia tai suuria vaikeuksia saada rahat riittämään, on kaikissa maissa selvästi keskimääräistä enemmän sellaisia kotitalouksia, jotka on edellä määritelty köyhiksi talouksiksi.

Korkeimmalta vasemmalta alkava käyrä edustaa Luxemburgia ja tarkoittaa, että kyseisessä maassa luokassa "suuria rahavaikeuksia kokeneet", on suhteellisesti noin viisi kertaa enemmän köyhiä kotitalouksia verrattuna maan keskimääräiseen köyhyysasteeseen. Saksassa, jota edustaa toiseksi korkeimmalta alkava käyrä, on puolestaan vastaavassa luokassa noin kolme ja puoli kertaa enemmän köyhiä talouksia kuin mitä maan keskimääräinen köyhyysaste on. Kolmannesta luokasta eteenpäin, kun rahojen riittävyyttä ei pidetä ongelmana, on köyhien kotitalouksien suhteellinen osuus kaikissa maissa pienempi kuin maan suhteellinen köyhyysaste. Pienen poikkeaman oletuksen mukaisen ja loogisesti ordinaalisen asteikon mukaisesti laskeviin käyriin tekee Portugali. Portugalin kohdalla viimeisessä luokassa "erittäin helposti rahansa riittämään saavat" on suhteessa enemmän köyhiä talouksia kuin edellisessä luokassa ja tämän vuoksi käyrä on nouseva kahden viimeisen luokan välillä. On vaikea löytää mitään selvää syytä, miksi Portugalin kohdalla on tietty epäloogisuus noiden kahden luokan arvojen välillä. Kuitenkin molemmissa luokissa köyhien kotitalouksien suhteellinen osuus on oletuksen mukaisesti alle maan keskimääräisen köyhyysasteen.

Suhteellisesti ja subjektiivisesti mitatun köyhyyden välillä voidaan löytää riippuvuuk-

sia. Useimmissa tutkimuksissa on huomattu, että mitattaessa itse koettua köyhyyttä subjektiivinen metodi tuottaa melko korkean köyhyysrajan verrattuna suhteellisiin, keskituloihin perustuviin mittareihin tai viranomaisten määrittelemiin toimeentulominimirajoihin. (Townsend ym. 1997). Poikkeuksia kuitenkin on, ja tässäkin artikkelissa (kuvio 7) voidaan nähdä, että joissain maissa subjektiivinen köy-

hyysraja on jopa selvästi alhaisempi kuin tuo suhteellinen köyhyysraja. On hyvä muistaa, että mitattaessa kotitalouksien omaa käsitystä tulojen riittävydestä, vaikkakin identtisellä kysymyksellä kaikissa maissa, saattavat kysymyksen muotoilu ja esimerkiksi erilaiset kulttuurilliset tekijät aiheuttaa sen, että kysymys mielletään eri tavoin eri maissa. Tuloksien suoraviivainen tulkinta on siis vaikeaa.

Lopuksi

ECHP-aineistoon perustuen voidaan sanoa, että Euroopan Unionin alueella maiden välisissä ostovoimakorjatuissa tulotasossa oli suuria eroja. Myös maiden sisäisissä, kotitalouksien välisissä tuloeroissa oli tuntuvia eroja. Köyhyysaste vaihteli maittain suuresti, pääsääntöisesti siten, että suurten tuloerojen maissa köyhyysaste oli korkein. Verrattaessa tulotasoja ja tuloeroja on myös muistettava, kuten alussa mainittiin, ettei tulokäsite, jota tutkimuksessa käytetään ota huomioon esimerkiksi julkisen kulutuksen kautta tarjottavista hyvinvointipalveluista (koulutus-, terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut) saata-va etuutta. Kuitenkin hyvinvointipalvelujen käytöllä on yleensä selkeä uudelleenjakava vaikutus kotitalouksien väliseen tulonjakoon kunkin maan sisällä. Maitten välisen tulovertailun tekee vaikeaksi se, että esimerkiksi Pohjoismainen hyvinvointivaltio paradigma perustuu edelleen vahvasti ja paljon enemmän juuri julkisin varoin tuotettuihin palveluihin kuin monissa Keski-Euroopan ja erityisesti Etelä-Euroopan maissa. Kääntöpuolena on Pohjoismaiden suhteellisen korkea veroaste.

Nämä ensimmäiset suomeksi julkaistut Eurooppalaiseen elinolo tutkimukseen (ECHP) perustuvat vertailevat tulokset tulonjaosta ja köyhyydestä osoittavat, miten vaikeaa vertaileva tulonjakotutkimus voi olla. Tuloksia tulkit-

taessa on muistettava monta asiaa. Kysymys on suhteellisesta köyhyydestä ja tulonjaon tasaisuudesta mieluummin kuin absoluuttisesta köyhyydestä ja siitä johtuvista toimeentulovaikeuksista. On hyvä myös muistaa, että rikkaissa maissa, vaikkapa Saksassa, Tanskassa ja Suomessakin köyhyysrajan tuntumassa elävien kotitalouksien tulot ovat korkeammat kuin kotitalouksien keskitulot köyhimmässä maissa. Paradoksaalisesti voidaankin sanoa, että rikkaiden maiden köyhät olisivat köyhässä maassa suhteellisen rikkaita. Subjektiivisen (itse arvioidun) ja suhteellisen (maan yleiseen tulotasoon suhteutetun) köyhyyden välinen yhteys osoit- tautui myös monisyiseksi tulkita. Mittaustavasta riippuen köyhien identifioituminen siis vaihtelee suuressakin määrin.

Kaiken kaikkiaan ECHP-aineisto on tuonut merkittävän lisäarvon eurooppalaiseen köyhyys- ja elinolo tutkimukseen. Vaikka maiden välinen vertailtavuus ja johtopäätösten teko on monelta osin edelleen ongelmalista, on kyseessä kuitenkin tähän saakka parhaiten yhtenäistetty elinoloaineisto. ECHP on myös ensimmäinen aineisto, joka tarjoaa mahdollisuuden pitkittäisanalyysiin köyhyyden pysyvyydestä. ECHP:n viimeinen tiedonkeruu vuosi oli 2001, mutta ECHP:stä saadut kokemukset tulevat olemaan pohjana, kun uutta eurooppalaista elinolo tutkimusta (SILC) lähivuosina aletaan toteuttaa.

Lähteet

- Atkinson, Anthony B. (1998). *Poverty in Europe*, Blackwell, Oxford.
- Eurostat (1998). *Task Force on Social Exclusion and Poverty Statistics: The Recommendations from the Task Force*. Doc. E2/SEP/5/98, Luxembourg.
- Hagenaars, Aldi – de Vos, Klaas – Zaidi, Asghar (1995). *Poverty Statistics in the Late 1980s*, Eurostat, Luxembourg.
- Jäntti, Markus – Danziger, Sheldon (2000). *Income Poverty in Advanced Countries*, teoksessa, Atkinson Anthony B. ja Bourguignon, François (toim.), *Handbook of Income Distribution: Volume 1*, Elsevier Science B.V., Amsterdam.
- Lindqvist, Markku (2000a). *Poverty in Finland and in Europe*, teoksessa, Gordon, David – Townsend, Peter (toim.), *Breadline Europe, the Measurement of Poverty*, Policy Press, Bristol.
- Lindqvist, Markku (2000b). *Subjekttiivinen köyhyys ja sen mittaaminen*, *Hyvinvointikatsaus 2000:3*, Tilastokeskus, Helsinki
- OECD (1982). *List of Social Indicators*, OECD, Paris.
- Ritakallio, Veli-Matti (2001). *Tilastokäytännön muutos muuttaa kuvaa eurooppalaisesta köyhyydestä*, *Hyvinvointikatsaus 2001:4*, Tilastokeskus, Helsinki.
- Room, Graham (1995). *Poverty and Social Exclusion. The New European Agenda for Policy and Research*, teoksessa Room Graham (toim.), *Beyond the Threshold, the Measurement and Analysis of Social Exclusion*. Policy Press, Bristol.
- Sauli, Hannele – Törmälehto Veli-Matti (2001). *Luokkakuvat uusiksi*, *Hyvinvointikatsaus 2001:2*, Tilastokeskus, Helsinki.
- Sen, Amartya – Foster, James (1997). *On Economic Inequality*, Clarendon Press, Oxford.
- The Canberra Group (2001). *Expert Group on Household Income Statistics, Final Report and Recommendations*, Ottawa.
- Townsend, Peter (1979). *Poverty in the United Kingdom. A Survey of Household Resources and Standards of Living*. London, Allen Lane and Penguin, and Berkeley, University of California Press.
- Townsend, Peter – Gordon, David – Bradshaw, Jonathan – Gosschalk, Brian (1997). *Absolute and Overall Poverty in Britain in 1997: What the Population Themselves Say: Bristol Poverty Line Survey*. Report of the Second MORI Survey. School for Policy Studies, University of Bristol.
- Tulonjakotilasto 1999 (2001). *Tulot ja kulutus 2001:16*, Tilastokeskus, Helsinki.
- United Nations (1977). *Provisional Guidelines on Statistics of the Distribution of Income, Consumption and Accumulation of Households*, *Studies in Methods, Series M, No. 61*. New York.

Kansallinen omaleimaisuus säilyy asumisessa

Taustaa asumiseroille

Asuinolot, asumisen hallintamuodot ja asumisen mallit ovat tulos kansallisten asuntomarkkinoiden ja asuntopolitiikkojen vuorovaikutuksesta. Asumiseen liittyy paljon kansallisesti omaleimaista. Tämä koskee niin asunmisratkaisuja, rakennustyyppejä kuin asumiseen liittyviä organisaatioita ja instituutioita. Kaupungistumisen aste on EU:n jäsenmaissa erilainen, Suomessa kaupungistuminen on ajoittunut myöhäisemmäksi kuin monissa muissa maissa ja muuttoliike on vilkasta. Samoin perhemalleissa on eroa kuten edellä alkuluvuissa on todettu.

Euroopan Unionilla ei ole varsinaista ylikansallista asuntopolitiikkaa, mutta rakennusteollisuutta ja ympäristöä koskevat päätökset välittyvät asuntomarkkinoille epäsuorasti. Sisämarkkinat ja talous- ja rahaliitto ovat osaltaan olleet yhdenmukaistamassa asuntorahoituksen ehtoja. EU-tason ja kansallisen tason ohella on muistettava se, että asuntomarkkinat ovat aina paikalliset. Monissa maissa asuntopolitiikankin painopiste on siirtynyt yhä enemmän alueiden tai kaupunkien tasolle.

Asunto-olot ovat kussakin maassa seurausta pitkän aikavälin kehityksestä. Esimerkiksi vuoden 1996 asuntotuotanto oli Suomessa vain vajaa prosentti koko asuntokan-

nasta. Asumiseen vaikuttavat näin hyvin pitkän ajan tapahtumat ja ratkaisut niin valtiollisella kuin yksilöiden ja perheiden tasollakin.

Toisen maailmansodan jälkeen Euroopan maat elivät voimakkaan asuntorakentamisen kautta. Valtiot osallistuivat jälleen- ja uudisrakentamisen rahoitukseen. Omistus- asuminen tukemisen ohella useissa maissa käynnistettiin sosiaalista vuokra-asuntotuotantoa, johon liittyi usein tarveharkintaa asukasvalinnassa.

Asuntojen tarvetta ylläpiti jälleenrakennusvaiheen jälkeen suurten ikäluokkien itenäistyminen ja perheen perustaminen sekä muuttoliikkeen jatkuminen. Asuntorakentamisen taittoi monissa Euroopan maissa vuoden 1973 öljykriisi ja sen jälkeinen inflaatio ja työttömyys. Investoinnit ja asuntorakentaminen vähenivät. Monissa maissa leikattiin julkisia menoja. Asuntotuotantoa yksityistettiin ja julkisen sektorin tukea annettiin aikaisempaa rajatummalla pienituloisille asumistukena aiemman kiinteistökohtaisen tuen sijaan. Julkisen sektorin, kuntien tai muiden hallinnollisten alueiden suoraa asuntotuotantoa siirrettiin voittoa tavoittelemattomien yleishyödyllisten yhteisöjen toteutettavaksi. Suomessa asuntorakentamisen aalto viivästy, meillä rakentaminen oli runsainta vasta

1970- ja 1980-luvuilla, tuolloin myös valtion tukema asuntotuotanto oli suurimmillaan.

1980-luvun loppupuolella rahoitusmarkkinat vapautuivat ja luottotarjonta lisääntyi. Asuntojen kysyntä kasvoi, kotitaloudet velkaantuivat ja useissa maissa asuntojen hinnat nousivat. Korkotason yleinen kohoaminen, ja 1990-luvun alun laskusuhdanteessa työttömyyden aiheuttama tulotason aleneminen merkitsivät osalle kotitalouksia suurempaa asumismenorasitusta. Asuntojen kysyntä taitui ja hinnat alenivat. Omistusasuntomarkkinoiden ongelmat ja velkaongelmat koettelivat eniten Pohjoismaiden ja Iso-Britannian kotitalouksia. (OECD 1992.) Talouden käänne 1990-luvun alussa oli Suomessa poikkeuksellisen jyrkkä ja talous alkoi elpyä myöhemmin kuin muualla Euroopan Unionin alueella. Korkea työttömyys jäi pysyvämmäksi.

Julkisen sektorin merkitys on asuntotuotannossa viime aikoina yleensä kaventunut tai pysynyt vakaana. Uustuotannon rinnalle on noussut korjausrakentaminen. Omistusasumista on tuettu julkisin varoin etenkin verovähennyksin. Pohjoismaissa ja Alankomaissa keskeisenä tavoitteena on ollut edelleenkin asumisen tasa-arvoisempi malli hyvinvointivaltioperinteen mukaisesti. Asumismuodot ovat olleet paremmin vaihtoehtoisia. Asumista koskevat ratkaisut eivät ole johtuneet yhtä selvästi asunnon hallintaperusteesta tai vuokranantajatahosta kuin muissa EU-maissa.

Asuntojen tarve ja kysyntä

Koko Euroopan Unionin alueella lisääntynyt muuttoliike rajojen ulkopuolelta samoin

kuin jäsenmaiden välinen ja sisäinen muuttoliike sekä kotitalouksien pieneneminen ovat pitäneet yllä asuntojen kysyntää ja korkeaa hintatasoa. 1990-luvulta lähtien asumismenoja on toisaalta alentanut korkojen lasku. Samalla korkotaso on vakautunut. (mm. Balchin 1996.)

Kotitalouksien määrän kasvu asettaa reunaehdot asuntojen tarpeelle. Asuntojen tarve onkin seurausta väestönlisäyksestä¹, perherakenteen muutoksista ja asumisen preferensseistä. Luonnollinen väestönlisäys on ollut suhteellisen runsasta viime vuosikymmeninä Alankomaissa, Espanjassa, Irlannissa, Kreikassa ja Ranskassa. Muuttovoitot ovat olleet taas merkittävä väestönlisäyksen osatekijä Luxemburgissa (European Communities 1999). Luonnollisen väestönlisäyksen pienuudessa tai käännyttyä negatiiviseksi ovat muuttoliike läntisen Euroopan ulkopuolelta ja maiden välinen muuttoliike vilkastuneet 1980-luvun lopulta. Alhaisemman elintason maista saapuneet siirtolaiset ja pakolaiset ovat osaltaan ylläpitäneet julkisen sektorin asuntotuotantoa.

Perherakenteen muutosten seurauksena kotitaloudet ovat pienentyneet henkilömäärältään ja kasvaneet lukumäärältään. Keskimäärin pienimmät kotitaloudet ovat Suomen lisäksi Tanskassa ja Saksassa, suurimmat Espanjassa, Irlannissa ja Portugalissa (European Communities 2000b). Pienten kotitalouksien taustalla ovat elämäntapa ja perherakenne-erot, nuorten entistä varhaisempi kotoa muutto, perheen perustamisen siirtyminen, lapsiluvun lasku, yksinhuoltajuuden yleistyminen sekä väestön ikääntyminen.

Taloudellinen kasvu, asuntoinvestoinnit sekä kotitalouksien tulokehitys ovat lisäksi

¹ Väestönlisäys muodostuu luonnollisesta väestönlisäyksestä ja nettomaahanmuutosta eli siirtolaisuuden nettotuloksesta. Syntyneiden enemmistö kuolleisiin nähden merkitsee positiivista luonnollista väestönlisäystä. Eräissä EU:n jäsenmaissa (Saksa ja Italia vuonna 1996) luonnollinen väestönlisäys on käänntynyt negatiiviseksi eli kuolleita on syntyneitä enemmän (European Communities 1999). Nettomaahanmuutto tarkoittaa maahan- ja maastamuuttajien erotusta.

vaikuttaneet tarjonnan ja kysynnän kohtaamiseen asuntomarkkinoilla. EU:n jäsenmaat eroavat lähtökohdiltaan ja taloudelliselta asemaltaan, mikä näkyy myös asunto- ja rakennuskannan laadullisina eroina. Alhaisimman elintason maita henkilöä kohti lasketulla bruttokansantuotteella mitattuna ovat olleet Portugali, Kreikka ja Espanja ja korkeimman Luxemburg ja Tanska.

Asuntokannan ikä liittyy asumisen laadullisiin ongelmiin ja korjausrakentamisen tarpeeseen. Suomessa valtaosa asunnoista on rakennettu 1960-luvun jälkeen, useimmissa muissa maissa asuntokanta on vanhempaa. Erot kertovat pitkälti kaupungistumisen ajoittumisesta. Esimerkiksi Belgiassa, Tanskassa ja Iso-Britanniassa on paljon ennen toista maailmansotaa rakennettuja asuntoja.

Vertailevaa tietoa EU-maiden asumisesta

Suomessa asuntotilastoja tehdään vuosittain rekisteritiedoista. Eurooppalaisten asumista vertaileva tieto on usein perustunut jopa kymmenen vuoden määrävälein tehtäviin väestölaskentoihin. Säännöllisesti tuotettua vuosittaista tietoa asumisesta ei ole ollut saatavissa kuten Suomessa. Eurooppalaisen elinolotutkimuksen (European Community Household Panel, ECHP) yhtenä osa-alueena on ollut asuminen. Tutkimus tarjoaa näin kansainvälistä vertailutietoa. Asunnon oimi-

naisuuksiin liittyvien tietojen ohella Eurooppalaisen elinolotutkimuksen aineisto sisältää kotitalouksien subjektiivisia arvioita asumisestaan, mistä ei aikaisemmin ole ollut tietoa. Subjektiiviset mittarit kertovat siitä, miten asuminen on osana kotitalouksien hyvinvointia ja elämänlaatua.

Artikkelissa esitettävät tiedot ovat vuodelta 1996, jolloin Suomi liittyi Eurooppalaiseen elinolotutkimukseen mukaan. Tutkimuksen paneeliasetelmasta johtuen poikkileikkaustilannetta koskevat tiedot ovat tuolloin edustavimpia Suomen ja Itävallan osalta. Vuonna 1994 tutkimuksen aloittaneiden maiden tietojen edustavuutta alentaa suurempi vastauskato ja kadon kertymä. Katoa on korjattu maa-kohtaisin painokertoimin, joiden avulla taulukoissa esitetyt luvut on laskettu.

Tilastoyksikkönä on yksityinen kotitalous, joka on rajatumpi käsite kuin Suomen asuntotilastoinnissa käytetty asuntokunta. Euroopan yhteisön tasolla yksityisen kotitalouden muodostavat joko yksin asuvat henkilöt tai kaikki ne henkilöt, jotka asuvat yhdessä ja joilla on yhteistä taloudenpitoa. Suomessa yksityiseen kotitalouteen kuuluvat henkilöt, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät tulojaan yhdessä ja asuntokuntaan samassa asuinhuoneistossa asuvat henkilöt. Tilastoyksikön erilainen määrittely vaikuttaa jonkun verran esimerkiksi asumisväljyyttä koskeviin tuloksiin, jotka eroavat Eurooppalaisen elinolotutkimuksen ja suomalaisten asuinolotilastojen välillä.

Asumismuoto ja liikkuvuus

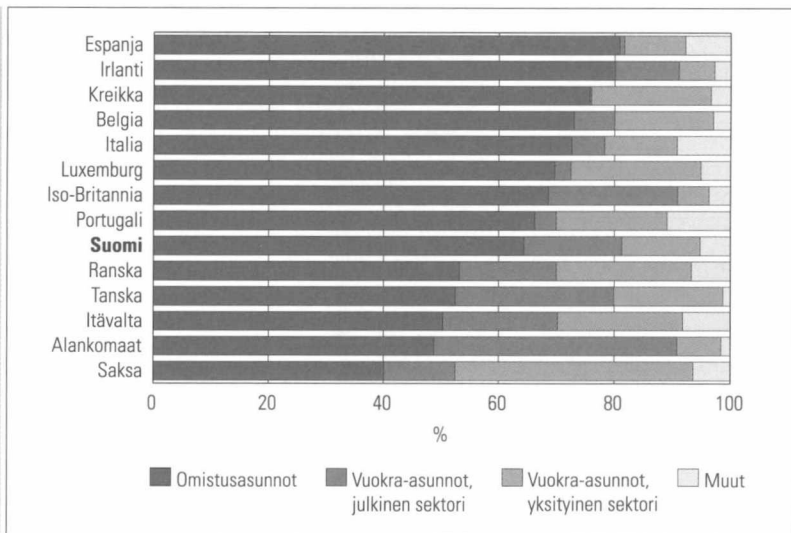
Omistusasuminen yleistä muuallakin

Omistusasumisen muodot ja käytännöt vaihtelevat maasta toiseen. Samoin asunnon

hallinnan ehdot muuttuvat ajan mukana. Nämä seikat vaikeuttavat maiden välisiä vertailuja. Omistusasuminen on yleistynyt melko tasaisesti Euroopan eri maissa viime vuosikymmeninä. Maittain eroja on vieläkin.

**Kuvio 1.
Kotitaloudet asunnon
hallintaperusteen
mukaan (%) EU:n
jäsenmaissa vuon-
na 1996**

**Julkinen sektori sisäl-
tää valtion, kunnan ja
yleishyödylliset yhteisöt
tms.**

Suomessa omistus- ja vuokra-asumisen osuudet kehittyivät poikkeuksellisesti 1990-luvulla. Suomi oli omistusasuntojen osuuden kasvussa edelläkävijöitä. Tähän asti korkein omistusasuntojen osuus saavutettiin Suomessa 1980-luvun lopussa. Lamavuosina vuokra-asumisen osuus nousi ja olemme kulkeneet tässä suhteessa vastavirtaan. Vuokra-asuntojen osuus kaikista asunnoista oli noin 30 prosenttia vuonna 1996, kun vuonna 1990 osuus jäi noin 25 prosenttiin (Tilastokeskus 2000). Vuokra-asumista lisäsivät uudet kotitaloudet. Valtaosa näistä kotitalouksista oli nuorten perustamia kotitalouksia, vanhemmissa omistajaryhmissä siirtymiä vuokra-asuntoihin ei liiemmästi tapahtunut.

Suomalaisten kotitalouksien asunnon omistaminen oli vuonna 1996 yli EU-maiden keskitason². Suomalaisista kotitalouksista keskimäärin 64 prosenttia ja eurooppalaisista kotitalouksista yli 59 prosenttia omisti asunnon. (Kuvio 1.) Vuokralla asuvien osuus oli alempi (33 prosenttia) kuin EU-maissa keskimäärin (36 prosenttia). Julkinen sektori

vuokranantajana oli sen sijaan selvästi yksityistä sektoria merkittävämpi Suomessa kuin EU-maissa keskimäärin. Julkisen sektorin vuokra-asunnot ovat Suomessa pääasiassa valtion tuella rakennettuja arava- tai korkotukivuokra-asuntoja. 1990-luvun vuokra-asuntokannan kasvusta oli suurempi osa valtion tuella tuotettuja vuokra-asuntoja kuin vapaarahoitteisia. Uudet asumisoikeusasunnot monipuolistivat julkisen sektorin vuokra-asuntotarjontaa.

Omistusasumisen maina erottuivat etenkin Etelä-Euroopassa Espanja, Kreikka, Portugali ja Keski-Euroopassa Irlanti, Italia, Belgia, Luxemburg ja Iso-Britannia. Näistä maista Espanjassa, Kreikassa, Portugalissa, Belgiassa ja Luxemburgissa vuokralla asuminen perustui lähinnä yksityiseen sektoriin, julkiselta sektorilta asuntoja oli vuokrattu harvoin tai kuten Kreikassa, julkisen sektorin vuokra-asuntoja ei ollut. Maita on luonnehdittu yleensä dualististen vuokra-markkinoiden maiksi, koska julkisen ja yksityisen sektorin asuntomarkkinat ovat eriytyneet

² Maiden kotitalouksien lukumäärillä painotettu keskiarvo.

(Kemeny 1997). Sosiaalisen vuokra-asumisen merkitys on vähäinen tai se voi olla ”viimeisin” ja epäsuosituin asumisvalinta kuten Iso-Britanniassa. Julkisen sektorin tukemat vuokra-asunnot jaetaan tarveharkintaisesti, ja asumismuoto uhkaa jäädä pysyväksi asukkaalleen.

Vuokralla asuminen oli puolestaan yleistä Saksassa, Alankomaissa, Tanskassa, Itävallassa ja Ranskassa. Alankomaissa vuokra-asunnoissa asuvista kotitalouksista suurin osa oli vuokrannut asuntonsa julkiselta sektorilta, siellä yksityisen sektorin osuus vuokranantajana oli muita maita pienempi. Kaiken kaikkiaan vuokra-asuntoja oli eniten Saksassa ja EU:n ulkopuolella läntisessä Euroopassa Sveitsissä (European Communities 2000b).

Vuokra-asuntomarkkinat ovat olleet näissä maissa yhtenäisemmät, mikä on mahdollistanut kotitalouksien valinnat ja siirtymisen eri asumismuodosta toiseen, vuokra-asuminen ei ole leimautunut sosiaalisesti. Omistusta ja vuokra-asumista pidetään vaihtoehtoina. Tosin viime vuosien asuntopoliittikka ja kotitalouksien tulokehitys ovat esimerkiksi Ranskassa eriyttäneet vuokra-asuntomarkkinoita dualistiseen suuntaan. Julkisen sektorin vuokra-asunnot ovat siellä residualisoituneet, eikä kotitalouksien liikkumista ole tapahtunut enää samassa määrin yksityiselle sektorille. (Balchin 1996.)

Eräissä maissa kuten Portugalissa, Espanjassa, Itävallassa ja Ranskassa, oli joukko kotitalouksia, joita ei voitu luokitella vuokranantajasektorin mukaan. Niihin kuuluivat muun muassa työsuhdeasunnoissa asuvat kotitaloudet ja kotitaloudet, joilta ei peritä lainkaan vuokraa.

Hallintaperuste liittyy kiinteästi kotitaloustyyppiin. Omistusasunnoissa asuivat useimmiten lapsia käsittävät tai lapsettomat, vähintään kahden aikuisen kotitaloudet, harvemmin yhden henkilön ja yksinhuoltajien kotitaloudet (taulukko 1). He asuivat useimmin vuokralla. Joukosta erotuivat omistusasumisen maat, Espanja, Italia, Kreikka ja Portugali, joissa myös yksinhuoltajat asuivat useammin omistus- kuin vuokra-asunnoissa.

Asunnon hallintaperuste muuttuu henkilöiden iän ja perhevaiheen mukaan. Vanhempiansa luota itsenäistyneet alle 30-vuotiaat nuoret asuivat yleensä vuokra-asunnoissa. Omistusasuminen yleistyi iän ja perheelistymisen myötä. Työura määrittää asumista. Vakaa työmarkkina-asema ja tulot mahdollistavat omistusasumiseen sitoutumisen. Omistamisen kautta voidaan asumisen jatkuvuus turvata. Asumisen jatkuvuuden merkitys korostuu, kun perheasema vakiintuu lasten syntymien myötä.

Yleisintä omistusasuminen oli vanhemmissa ikäryhmissä. Ikäänntyneemmällä asuminen ilmentää elämänvaiheen ohella elämän varrella tehtyjä asumisratkaisuja, jotka ovat olleet yhteydessä asuntomarkkinoiden senhetkiseen tilaan.

Pienituloiset kotitaloudet asuivat muita yleisemmin vuokra-asunnoissa. Useissa maissa omistusasuminen oli kuitenkin myös alimmissa tuloryhmissä vallitseva asunnon hallintaperuste. Maissa, joissa vuokra-asuminen oli yleistä kuten Alankomaissa, Ranskassa, Saksassa ja Tanskassa, pienituloisimpien kotitalouksien asunnon hallintaperusteena oli useimmiten vuokrasuhde.

Tässä artikkelissa kotitaloustyyppi perustuu Eurooppalaisen elinolututkimuksen taloudelliseen luokitteluun. Kotitalouteen kuuluu yksi, kaksi tai useampi aikuinen henkilö. Lapsia ovat kaikki vanhempansa tai vanhempiansa kanssa asuvat alle 16-vuotiaat lapset ja työvoimaan kuulumattomat 16–24-vuotiaat lapset (mm. opiskelijat). Aikuisia ovat siten vanhempansa tai vanhempiansa kanssa asuvat 16–24-vuotiaat työvoimaan kuuluvat lapset ja kaikki 25 vuotta täyttäneet lapset. Samoin aikuisia ovat ilman vanhempaa tai vanhempia asuvat 16 vuotta täyttäneet henkilöt.

Taulukko 1.**Kotitaloudet ja omistusasuminen kotitaloustyyppin mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996**

	Yksi henkilö			Kaksi aikuista		Yksinhuoltajat	Vähintään kaksi aikuista, lapsia	Kaikki kotitaloudet
	Alle 30-v.	30–64-v.	Vähintään 65-v.	Molemmat alle 65-v.	Vähintään 65-v.			
Espanja	(25,8)	70,8	78,4	74,9	83,6	72,6	81,0	80,8
Irlanti	27,9	76,3	81,9	85,8	90,8	28,1	82,8	80,1
Kreikka	25,0	62,9	81,7	70,6	91,6	70,2	75,0	75,7
Belgia	28,0	56,9	65,3	72,3	86,9	44,0	71,2	73,0
Italia	59,5	63,9	68,8	72,6	76,8	62,2	80,4	72,6
Luxemburg	(39,4)	52,2	65,5	63,1	84,4	(58,4)	76,8	69,7
Iso-Britannia	32,5	61,1	49,9	80,7	71,9	35,2	73,7	68,6
Portugali	..	52,6	57,7	60,8	70,9	52,6	68,7	66,2
Suomi	8,6	49,2	73,5	66,1	85,0	37,4	77,6	64,3
Ranska	5,4	36,3	49,7	50,7	75,5	30,5	58,7	53,2
Tanska	13,0	32,8	31,8	61,9	66,6	19,3	71,3	52,5
Itävalta	15,7	38,3	37,0	44,6	60,6	27,8	60,8	50,4
Alankomaat	5,9	37,1	22,4	59,2	41,0	17,9	72,9	48,8
Saksa	5,2	21,9	29,1	44,0	51,6	17,4	49,9	40,1
EU-14	21,1	45,9	50,1	61,5	68,6	37,4	66,4	59,1

.. Tieto on liian epävarma esitettäväksi (otoksessa on vähemmän kuin 20 havaintoa)
 () Tietoon liittyy epävarmuutta (otoksessa 20–49 havaintoa)

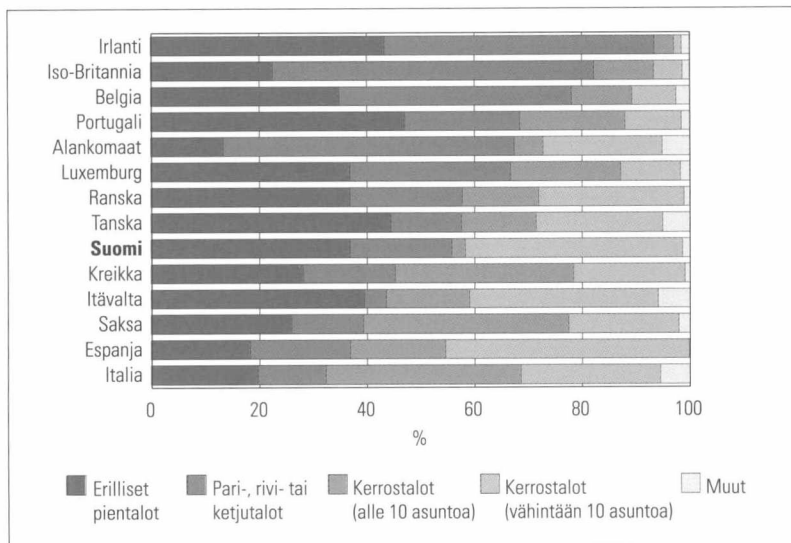
Pientalo yleisin talotyyppi

Pientaloiksi luetaan omakotitalojen ohella rivi- ja ketjutalot. Useimmissa EU-maissa pientalo oli yleisin talotyyppi (kuvio 2). Irlannissa asuminen oli pientalovaltaisinta. 93 prosenttia irlantilaisista kotitalouksista asui pientaloissa. Samoin Iso-Britanniassa, Belgiassa, Portugalissa, Alankomaissa, Luxemburgissa, Ranskassa, Tanskassa ja Suomessa enemmistö kotitalouksista asui pientaloissa. Näistä Irlantia, Iso-Britanniaa ja Benelux-maita luonnehti kytketyissä pientaloissa asuminen, muissa maissa ja myös Suomessa asuttiin erillisissä pientaloissa.

Suomessa talotyyppivalinnat kasautuivat ääripäihin eli toisaalta erillisiin pientaloihin, toisaalta suuriin kerrostaloihin. Suomalaisista kotitalouksista 37 prosenttia asui erillisissä pientaloissa. Omakotitaloasumisen ohella Suomelle oli tyypillistä suurissa, vähintään 10 asunnon kerrostaloissa asuminen (40 prosent-

tia), sen sijaan pienkerrostaloissa asuminen (3 prosenttia) oli Suomessa harvinaisempaa kuin muualla. Samoin pari-, rivi- tai ketjutaloissa asuttiin (19 prosenttia) meillä harvemmin.

Kahden tai useamman aikuisen kotitaloudet, joissa on joko lapsia tai lapsettomat, asuivat muita kotitalouksia yleisemmin erillisissä pientaloissa, yhden henkilön tai yksinhuoltajien kotitaloudet kerrostaloissa. Se, millaisia asuntoja on tarjolla, vaikuttaa Suomessa ja Espanjassa yhden henkilön ja yksinhuoltajien kotitaloudet asuivat suurissa kerrostaloissa huomattavasti muita maita useammin, mikä vastaa näissä maissa yleisiä talotyyppisiä. Sitä vastoin Irlannissa ja Iso-Britanniassa yksinhuoltajat asuivat muiden kotitalouksien tavoin usein pari-, rivi- tai ketjutaloissa, jotka olivat vallitsevat talotyypit myös vuokra-asunnoissa. Näissä maissa julkiselta sektorilta vuokratut asunnot olivat yksityistä sektoria useammin pari-, rivi- tai ketjutaloja.

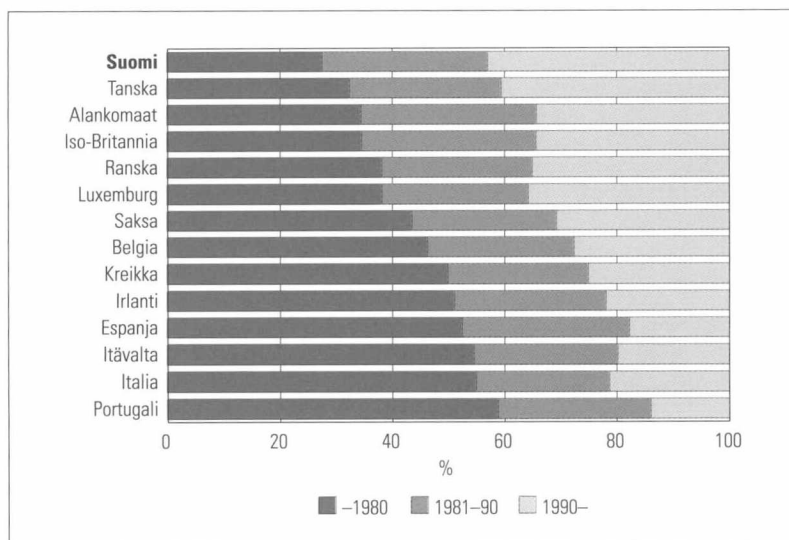

Kuvio 2.
Kotitaloudet asunnon talotyyppin mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Suomessa asunnonvaihto vilkkainta

Asumisen hidas muuttuminen näkyy myös nykyisessä asunnossa asutussa ajassa. Nykyisissä asunnoissaan pitkään asuneita kotitalouksia oli eniten Portugalissa, Italiassa, Itävallassa, Espanjassa, Irlannissa ja Kreikassa (Kuvio 3). Näissä maissa asunnon omistaminen ja periminen on muita yleisempää.

Suomessa asuntokanta on uudempaa ja asunnonvaihto on ollut yleistä vilkkaan muuttoliikkeen vuoksi. Vuosina 1991–1996 nykyiseen asuntoonsa muuttaneissa suomalaisia kotitalouksia oli suhteellisesti eniten (43 prosenttia), ja pisimpään asuneissa vähiten (28 prosenttia). Tanskassa, Luxemburgissa, Ranskassa, Iso-Britanniassa ja Alankomaissa asukkaat muuttivat suomalaisten tavoin usein ja asuntojen vaihto oli yleistä.

Kuvio 3.
Kotitaloudet nykyiseen asuntoon muuttovuoden perusteella (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Asumisaika on yhteydessä asunnon hallintaperusteeseen. Vuokra-asunnon vaihtaminen on helpompaa ja vaihtokustannukset ovat pienemmät kuin omistusasunnon. Vuokra-asukkaat ovat myös usein elämänvaiheessa, johon liittyy muutoksia. Vuokra-asunnoissa asumisaika olikin lyhyin. Omistusasunnoissa ja siten omistusasuntovaltaisissa maissa kotitaloudet olivat asuneet nykyisissä asunnoissaan pidempään.

Suomalaiset kotitaloudet erottuivat suhteellisen lyhyellä asumisajallaan sekä omistusasunnoissa että erityisesti vuokra-asunnoissa, joissa valtaosa kotitalouksista oli asunut vain yhdestä kolmeen vuotta. Suomalainen asuntorahoitusmalli on lisännyt asunnonvaihtoja, luottojen niukkuus on johtanut asunnon hankkimiseen huone kerrallaan. Nuorten itsenäistyminen ja vuokra-asutokannan huomattava kasvu vaikuttivat nimenoamaan 1990-luvulla.

Suomessa maassamuutto on ollut suhteellisen vilkasta 1990-luvun alusta lähtien, mikä on osaltaan vaikuttanut asuntojen kysyntään ja ollut asunnon vaihtojen taustalla. Kotitalouksien tulojen kasvu laman taituttua on mahdollistanut asumistason parantamisen, liian ahdas asuminen on ollut siihen aiheena. Samanaikaisesti asuntorahoitus on monipuolistunut ja lainaehdot muuttuneet edullisemmiksi. Toisaal-

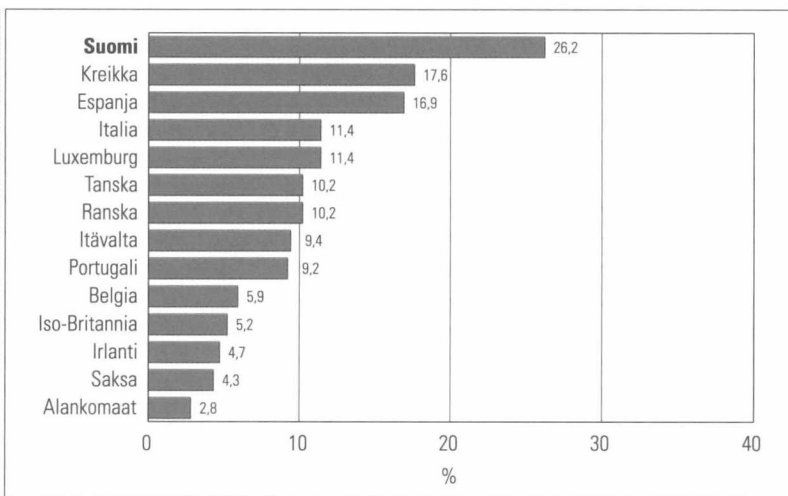
ta asuntojen suuri kysyntä etenkin pääkaupunkiseudulla on nostanut asuntojen hintoja.

Suomessa oli eniten vapaa-ajan asuntoja

Suomalaisilla kotitalouksilla oli käytössään vapaa-ajan asunto useammin kuin kotitalouksilla yhdessäkään muussa maassa EU:n alueella (kuvio 4). Useammalla kuin joka neljännellä suomalaisella kotitaloudella oli vapaa-ajan asunto. Mukana on myös yhteisomistettuja (perikuntien yms.) ja vuokrattuja asuntoja. Seuraavaksi yleisimmin vapaa-ajan asunto oli Kreikan ja Espanjan kotitalouksilla. Alankomaissa, Saksassa, Irlannissa, Iso-Britanniassa ja Belgiassa vain 3–6 prosentilla kotitalouksista oli vapaa-ajan asunto käytössään.

Vapaa-ajan asunnon käyttö liittyy kotitalouden elinvaiheeseen ja vapaa-ajan viettotapoihin. Suomessa ikääntyneillä kahden aikuisen kotitalouksilla, joissa ainakin toinen aikuisista oli täyttänyt 65 vuotta, oli vapaa-ajan asunto useammin kuin muilla kotitalouksilla. Kreikassa lapsiperheiden ja Espanjassa erityisesti suurten lapsiperheiden kotitalouksilla (vähintään 3 lasta) oli vapaa-ajan asunto muita useammin.

Kuvio 4.
Kotitaloudet vapaa-ajan asunnon omistuksen mukaan (%)
EU:n jäsenmaissa
vuonna 1996

Asunto ja asuinympäristö kotitalouksien arvioimina

Eurooppalaisessa elinolotutkimuksessa kysyttiin myös asukkaiden omaa arviota asumisestaan asuntoa koskevien objektiivisten tietojen ohella. Kysyttiin mm.

- koettiinko asunto ahtaaksi
- koettiinko erilaisia muita asuntoon ja asuinympäristöön liittyviä epäkohtia, kuten pimeyttä tai valon puutetta ja melua
- pidettiinkö asumismenoja rasittavina taloudelle
- oltiinco tyytyväisiä asumiseen

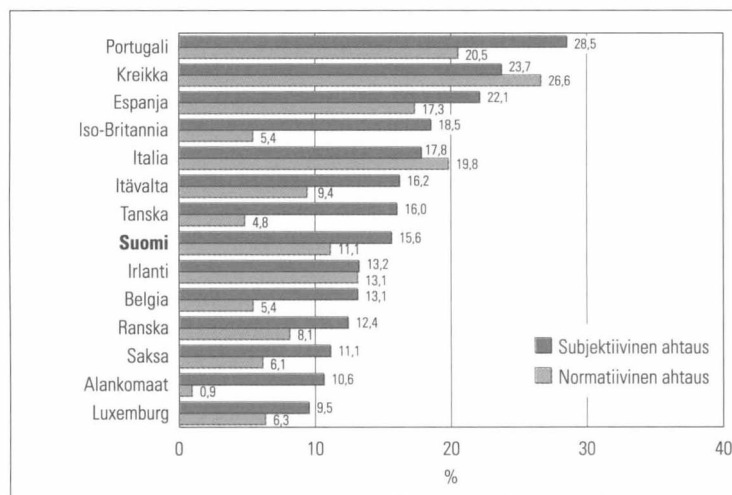
Ahdas asuminen

Ahtaimmin EU:n alueella asuivat Portugalin, Kreikan, Espanjan ja Italian kotitaloudet (Kuvio 5). Näissä maissa kotitalouksien henkilöluku on läntisen Euroopan suurimpia. Ahtaasti asuttiin sekä subjektiivisen kokemuksen että asumistiheysnormin mukaan. Asumistiheysnormissa ahtaasti asumisen rajana pidetään enemmän kuin yksi henkilö asuinhuonetta kohti. Keittiötä ei lueta huoneeksi.

Aina ahtauden kokemus ja asumistiheysnormin ahdas asuminen eivät vastanneet toisiaan. Muun muassa Iso-Britanniassa, Itävallassa ja Tanskassa asunto koettiin ahtaaksi useammin kuin mitä normatiivisen määritelmän mukainen mittari osoitti.

Käytössä oleva asuinpinta-ala ei aina vastaa huoneiden määrää. Pinta-alaltaan pieni asunto saatetaan kokea ahtaaksi huoneiden määrästä huolimatta. Näin oli ilmeisesti Iso-Britanniassa, jossa on paljon vanhoja asuntoja. Subjektiivinen arvio perustuu lisäksi aina useampiin tekijöihin, esimerkiksi omaa asumista koskeviin odotuksiin ja vaatimuksiin, ja se vaihtelee normatiivista mittaria herkemmin. Asunnon käyttö ei aina rajoitu ainoastaan kotitalouden jäseniin. Asunnossa saattaa oleskella esimerkiksi muualla asuvia lapsia. Subjektiivisessa arvioissa asunnossa vakituisesti ja tilapäisesti asuvia ei välttämättä erotella. Arvio saattaa myös koskea kotitalouden sijaan koko asuntokuntaa eli kaikkia asunnossa asuvia.

Eurooppalaisen elinolotutkimuksen mukaan suomalaisista kotitalouksista 11 prosenttia asui normien mukaan ahtaasti eli jon-

Kuvio 5. Kotitaloudet asunnon ahtauden subjektiivisen kokemuksen ja normatiivisen asumahtauden mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Normin perusteella ahtaaksi määritetty asunto, jossa on enemmän kuin yksi henkilö asuinhuonetta kohti. Keittiötä ei lasketa huoneeksi.

Taulukko 2.**Kotitaloudet ja koettu asumisahtaus kotitaloustyyppin mukaan (%) niissä EU:n jäsenmaissa, joissa asutaan ahtaimmin**

	Portugali	Kreikka	Espanja	Iso-Britannia	Italia	Itävalta	Tanska	Suomi
Yksi henkilö								
– alle 30-v.	..	24,8	(15,9)	16,1	12,8	26,7	29,2	24,3
– 30–64-v.	30,2	15,9	10,3	17,9	15,7	16,3	14,8	15,6
– vähintään 65-v.	24,4	12,3	5,0	9,1	12,9	4,7	4,7	6,6
Kaksi aikuista								
– molemmat alle 65-v.	17,4	18,9	13,2	14,2	15,3	16,2	15,1	12,0
– vähintään 65-v.	18,4	12,2	7,9	12,4	9,8	4,9	3,9	4,7
Vähintään kolme aikuista	29,9	29,0	22,9	18,1	17,5	10,6	9,2	12,1
Yksinhuoltajat	37,6	14,1	16,0	31,2	21,6	26,3	19,1	24,4
Kaksi aikuista								
– yksi lapsi	24,5	22,1	25,1	26,0	22,1	27,3	24,3	20,7
– kaksi lasta	31,7	30,8	30,5	30,5	22,6	25,8	29,0	22,5
– vähintään kolme lasta	37,3	44,8	43,5	33,5	30,5	25,4	45,9	30,4
Vähint. kolme aikuista, lapsia	44,2	47,0	36,7	27,9	24,3	17,2	11,0	22,3
Kaikki kotitaloudet	28,5	23,7	22,1	18,5	17,8	16,2	16,0	15,6
.. Tieto on liian epävarma esitettäväksi (otoksessa on vähemmän kuin 20 havaintoa)								
() Tietoon liittyy epävarmuutta (otoksessa 20–49 havaintoa)								

kin verran useammin kuin jäsenmaissa keskimäärin (10 prosenttia). Keskimääräinen huoneluuku kotitalouden henkilöä kohti oli Suomessa 1,5 ja EU-maissa 1,9. Vain Kreikassa keskimääräinen huoneluuku oli alhaisempi (1,3) ja Portugalissa yhtä alhainen (1,5) kuin Suomessa.

Suomalaiset kotitaloudet kokivat asuvansa ahtaammin kuin mitä normi osoitti. Noin 16 prosenttia suomalaisista kotitalouksista arvioi asuntonsa liian ahtaaksi.

Asuinolotilastojen (Rakentaminen 2000: 27) asuntokuntia koskevien tietojen perusteella 15 prosenttia suomalaisista asuntokunnista määrittyi normin perusteella ahtaasti asuviksi eli osuus on Eurooppalaisen elinolutkimuksen tietoa korkeampi. Ero johtuu todennäköisesti eri käsitteistä eli asuntokuntien kotitaloutta suuremmasta henkilöluvusta käytössä olleiden huoneiden määrään verrattaessa.

Ahtaasti asuminen on yleisempää suurissa kotitalouksissa, näin henkilöinä laskettuna ahtaasti asuvia on enemmän kuin kotitalouksista. Suomessa kotitalousväestöön kuuluneista henkilöistä asui normien mukaan ahtaasti 23 prosenttia vuonna 1996. Tämä oli muita EU:n jäsenmaita yleisempää (17 %) (European Communities 2000b; Tilastokeskus 2000).

Harvinaisinta ahtaasti asuminen oli Luxemburgissa, Alankomaissa, Saksassa, Ranskassa ja Belgiassa, joissa asunnot ovat sekä pinta-alaltaan että huonelukumäärältään EU-maiden keskitasoa tai sen yläpuolella (Netherlands State Secretary for Housing 2000).

Lapsiperheiden kotitalouksissa asunto koettiin ahtaaksi muita yleisemmin (taulukko 2), mikä vastaa asumistiheysnormiin perustuvia tuloksia. Koettu asumisahtaus lisääntyi kotitalouden lapsiluvun kasvaessa. Noin viidennes kaksi lasta ja lähes kolmannes

kolme tai useamman lapsen käsittävistä kotitalouksista asui ahtaasti Suomessa. Yksinhuoltajien kotitalouksista viidennes asui ahtaasti. Lisääntyneestä tilatarpeesta johtuvat asunnon vaihdot ajoittuvat yleensä perheen perustamisen ja lasten syntymien yhteyteen. Asuintilan vakiintuminen tai riittämätön lisääntyminen ja lasten lukumäärän samanlainen kasvu johtavat ahtaaseen asumiseen.

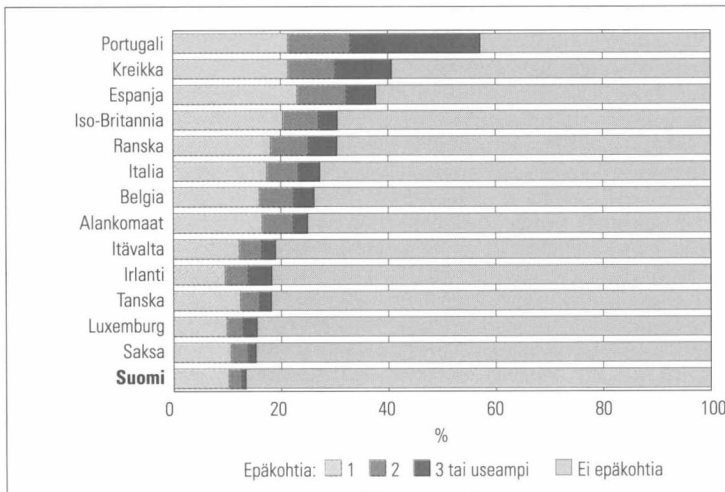
Vähiten asumisahtautta kokivat ikääntyneet, 65 vuotta täyttäneiden yhden henkilön ja kahden aikuisen kotitaloudet. Heistä vajaa 7 prosenttia asui ahtaasti Suomessa. Ahtaasti asuminen vähenee, kun henkilöt ikääntyvät ja kotitalouden koko pienenee. Tyypillisellä asumisuralla kotitalouden pienenemiseen vaikuttavat lasten itsenäistyminen ja kotoa poismuutto, sekä myöhemmin puolison kuolema. Mikäli asunto pysyy samana, tämä merkitsee asuintilan kasvua henkilöä kohti.

Asumisahtauden voidaankin ennakoida tulevaisuudessa vähenevän jo pelkästään väestörakenteen vanhenemisen seurauksena. Ikääntyvien ikäluokkien osuudet ovat suhteellisen suuria, jolloin heidän väljempi asumisensa korostuu koko väestöä koskevissa tiedoissa. Lisäksi asumisväljyyttä lisää se, että uudet asunnot ovat yleensä vanhoja suurempia. Kotitalouksien keskikoko pienenee taas samaan aikaan.

Alimpiin tuloryhmiin kuuluvat kotitaloudet kokivat ahtautta useimmin. Poikkeuksina olivat suomalaisten kotitalouksien ohella englantilaiset, itävaltalaiset ja tanskalaiset, joissa pienituloiset eivät eronneet seuraavista tuloryhmistä tai erot olivat vähäiset. Asumistiheysnormiin perustuvat tulokset vahvistavat Suomea koskevaa tulosta pienituloisimpien ahtaasti asumisesta. Osa näistä kotitalouksista on omistusasuntokotitalouksia, joissa ahtaasti asuvia oli asumistiheysnormin mukaan vähemmän kuin vuokralaisissa. Vuokranantajatahon mukaiset erot olivat pienemmät. Julkisen sektorin ja yleishyödyllisten yhteisöjen tms. asunnoissa asuttiin ahtaammin hieman useammin kuin yksityiseltä sektorilta vuokratuissa asunnoissa. Ero selittyy sillä, että yhden henkilön kotitaloudet asuivat yksityisen sektorin vuokra-asunnoissa useammin. Asumistiheysnormin mukaan he eivät määrittyneet ahtaasti asuviksi.

Asuntojen huono kunto

Asuinrakennuksiin ja asuntojen kuntoon liittyvät epäkohdat osoittavat korjausrakentamisen ja perusparannuksen tarvetta. Ongelmia on etenkin vanhemmassa asuntokannassa.

Kuvio 6.
Kotitaloudet asuntoon liittyvien epäkohtien lukumäärän mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Epäkohtia olivat:
 – pimeys tai valon puute
 – riittämättömät lämmitysmahdollisuudet
 – vuotava katto
 – kosteat seinät, lattia, perustus tms.
 – lahoa tai hometta ikkunan puitteissa, lattioissa tms.

Portugalissa, Kreikassa ja Espanjassa asuvilla kotitalouksilla oli asuntoon liittyviä epäkohtia suhteellisesti eniten ja usein ne kasautuivat samoille kotitalouksille (kuvio 6). Riittämättömät lämmitysmahdollisuudet olivat merkittävin epäkohta Portugalissa ja Kreikassa. Portugalissa samoin kuin Espanjassa ongelmana olivat lisäksi kosteat seinät, lattia ja perustus. Suomessa, Saksassa ja Luxemburgissa kotitalouksien valittamia asuntojen epäkohtia oli niukasti, asuntokantamme on modernia ja hyväkuntoista.

Eurooppalaisten asunnot olivat hyvin varustettuja

Perusvarusteiksi luettiin kylpyhuone ja suihku, wc sisällä ja juokseva, lämmin vesi.

EU-maiden asunnot olivat hyvin varustettuja. Maiden välillä ei ollut olennaisia eroja lukuun ottamatta Portugalia, Espanjaa ja Kreikkaa, joissa asuntojen varustetaso oli muita huonompi (kuvio 7). Vain noin 2 prosenttia EU-maiden kotitalouksista oli vailla joko kylpyhuonetta tai suihkua tai sisäwc:tä, Portugalissa nämä varusteet puuttuivat 13 prosentilta ja Kreikassa 4 prosentilta kotitalouksista.

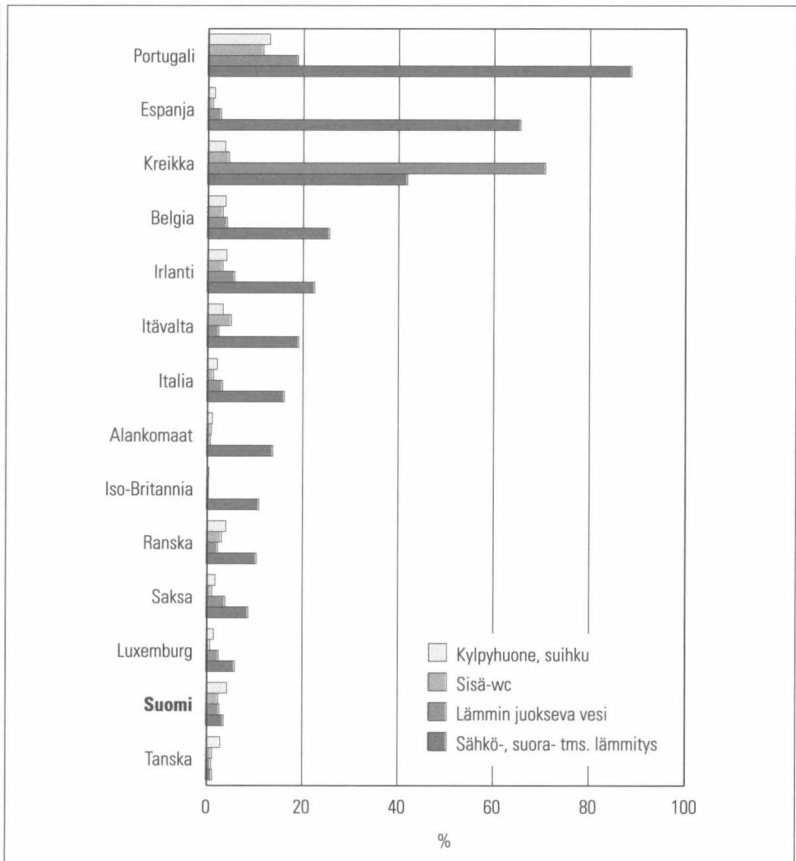
Ilman juoksevaa, lämmintä vettä joutui selviytymään vajaa viidennes portugalilaisista ja valtaosa kreikkalaisista kotitalouksista. Keskimäärin juokseva, lämmin vesi puuttui vajaalta 5 prosentilta kotitalouksista EU:n jäsenmaissa.

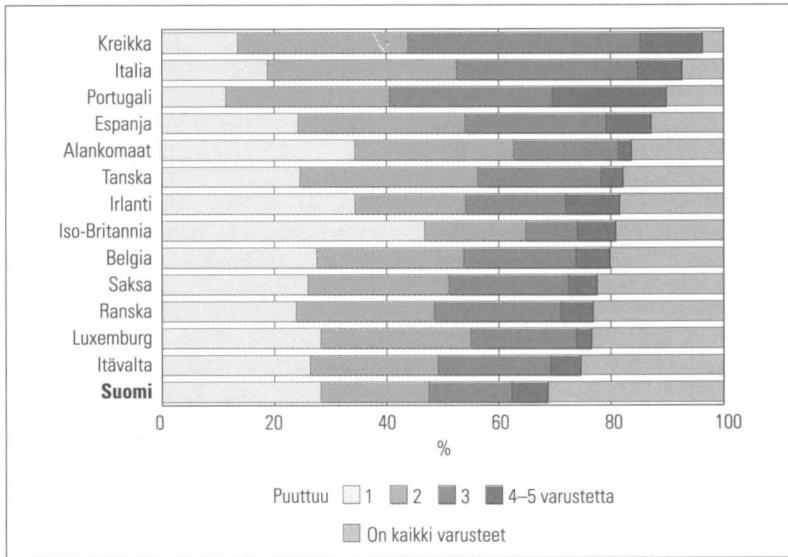
Selkeimmin maiden väliset erot tulivat ilmi keskuslämmityksessä ja suorassa tai muussa sähkölämmityksessä. Se puuttui il-

Kuvio 7.
Kotitaloudet, joilta puuttui perusvarusteita asunnosta (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Varusteet:

- kylpyhuone, suihku
- sisä-wc
- juokseva, lämmin vesi
- keskuslämmitys, suora tai muu sähkölämmitys

Kuvio 8.
Kotitaloudet asunnon kestokulutustavaroiden puuttumisen mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Kestokulutustavaroita olivat:
– väritelevisio
– video
– mikro-aaltouuni
– tiskikone
– puhelin

mastoon perustuvien rakennuserojen ja erilaisen lämmitystarpeenkin vuoksi useimmista asunnoista Etelä-Euroopassa eli Espanjassa, Kreikassa ja Portugalissa, mutta myös usein Belgiassa, Irlannissa ja Itävallassa.

Suomalaisten kotitalouksien asumisen varustetaso oli EU-maiden keskitasoa. Ankarampi ilmasto asettaa erityisiä vaatimuksia rakentamista koskevalle tekniselle varustukselle, mikä ei kuitenkaan Eurooppalaisen elinolo tutkimuksen tiedoista tullut esille.

Asunnon kestokulutustavarat

Asumismukavuutta lisäävät perusvarusteiden lisäksi erilaiset kodin laitteet ja kestokulutustavarat (kuvio 8). Suomalaiset kotitaloudet olivat muiden EU-maiden kotitalouksien tavoin varustaneet asuntonsa hyvin. Lähes kaikilla suomalaisilla kotitalouksilla oli käytössään väritelevisio ja puhelin. Enemmistö suomalaisista oli hankkinut videot sekä mikroaaltouunin, joka taas oli harvemmin käytössä muissa eurooppalaisissa kotitalouksissa.

Vähiten kestokulutustavaroita oli Kreikan, Italian, Portugalin ja Espanjan kotita-

louksissa. Muissa EU-maiden kotitalouksissa omistettiin Suomea harvemmin tiskikone ja mikroaaltouuni. Tämä saattaa johtua enemmänkin ajankäyttöä ja elämäntapaa koskevista eroista kuin kulutusmahdollisuuksista, sillä suurin osa EU-maiden kotitalouksista, keskimäärin 77–82 prosenttia, ilmoitti varattomuuden sijaan muun syyn siihen, että eivät omistaneet näitä hyödykkeitä. Alhaisemman elintason maissa Espanjassa, Kreikassa ja Portugalissa myös kulutusmahdollisuuksien puute oli muita useammin kestokulutustavaroiden puuttumisen taustalla.

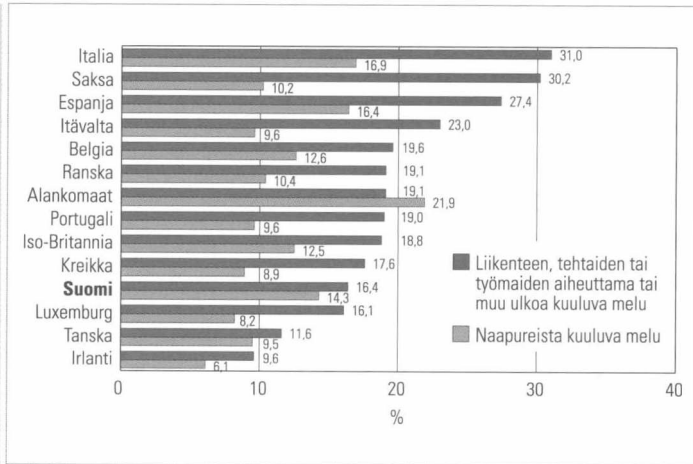
Asuin ympäristön ongelmat

Suomalaisissa kotitalouksissa valittiin EU-maiden keskitasoa useammin asuin ympäristön ongelmista kuten naapureista kuuluvasta melusta, liikenteestä tai teollisuudesta aiheutuneista saasteista ja muista ympäristö ongelmista sekä asuinalueella esiintyvistä ilkeistä ja rikollisuudesta (kuvio 9a–c). Kyse on subjektiivisesta arviosta, joten taustalla saattoi olla myös suurempi herkkyys reagoida näihin ongelmiin ja ympäristöasioihin.

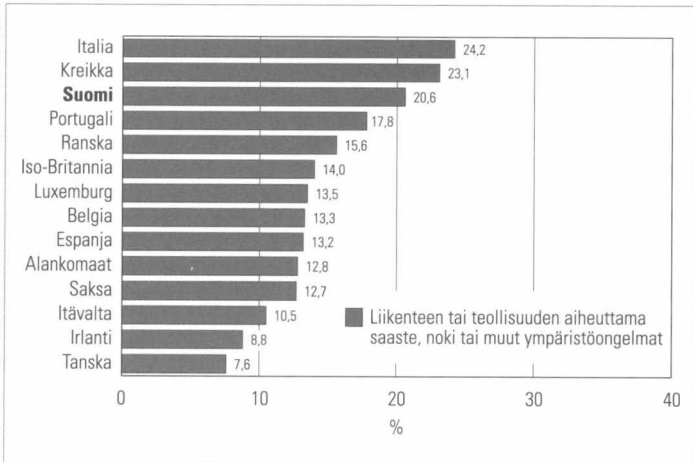
Kuvio 9.

Kotitalouksien kokemat asuinympäristöön liittyvät ongelmat (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

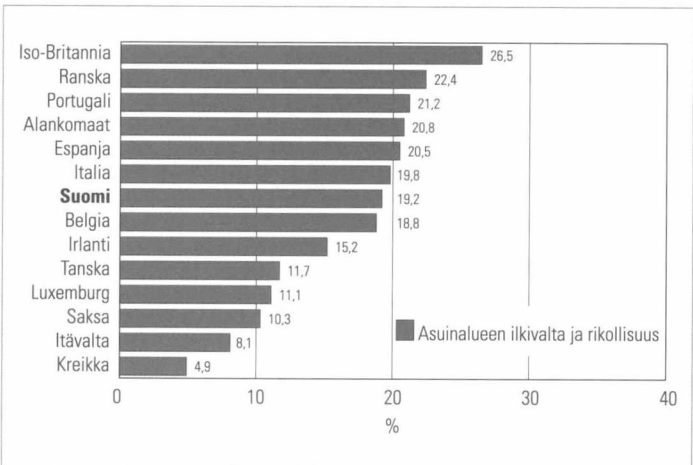
Melu

Saasteet

Ilkivalta ja rikollisuus

Ilman saasteiksi luettavat liikenteen ja teollisuuden päästöt ovat Suomessa alhaisempia kuin useissa läntisen Euroopan maissa (European Communities 2000a), joskaan ilmansaasteiden vaikutus ei rajoitu maakohdaisesti. Suomalaisten osalta tulokseen saattoi vaikuttaa kotitalouksien hyvä ympäristötietoisuus, ja se, että ympäristöongelmista on välitetty julkisesti tietoa, jolloin niille ollaan herkempiä ja niitä tuodaan esille helpommin.

Naapureista kuuluvaa melua pitivät ongelmana useimmin Alankomaiden, Italian ja Espanjan kotitaloudet, harvemmin kotita-

loudet maissa, joissa pientaloissa asuminen oli yleistä kuten Irlannissa. Liikenteen, tehtaiden, työmaiden tai muuta ulkoa kuuluvaa melua pitivät naapurimelun ohella ongelmana kotitaloudet Italiassa, Saksassa, Espanjassa ja Itävallassa.

Italialaiset ja kreikkalaiset kotitaloudet valittivat suomalaisten tavoin liikenteen tai teollisuuden aiheuttamasta saasteesta, noesta tai muista ympäristöongelmista.

Alueella esiintyvää ilkeävaltaa ja rikollisuutta ilmoittivat merkittävän usein Iso-Britannian kotitaloudet. Kreikassa ja Itävallassa ongelma pidettiin vähäisimpänä.

Asumisen kalleus ongelmana

Viime vuosina monissa maissa ongelmina ovat olleet asumisen kalleus; epätasainen alueellinen kehitys ja kasvukeskusten asuntopula korkeine hintoineen ja vuokrineen. Usein asumisen kalleuden objektiivisissa mittareissa asumismenot on suhteutettu kulutusmenoihin. Korkeimmillaan asumiskustannukset olivat näin mitattuina Saksassa, Tanskassa, Iso-Britanniassa ja Suomessa ja alhaisimmat Kreikassa ja Portugalissa. Asumismenojen osuus oli noin neljännes kulutusmenoista EU:n jäsenmaissa 1990-luvun lopulla. (European Communities 2001.) Osuus on ollut monissa maissa nousussa. Eurooppalaisesta elinolututkimuksesta ei saada kovin yksityiskohtaisia asumismenotietoja, siinä asumismenojen korkeutta on arvioitu lähinnä kotitalouksien kokemuksiin perustuen.

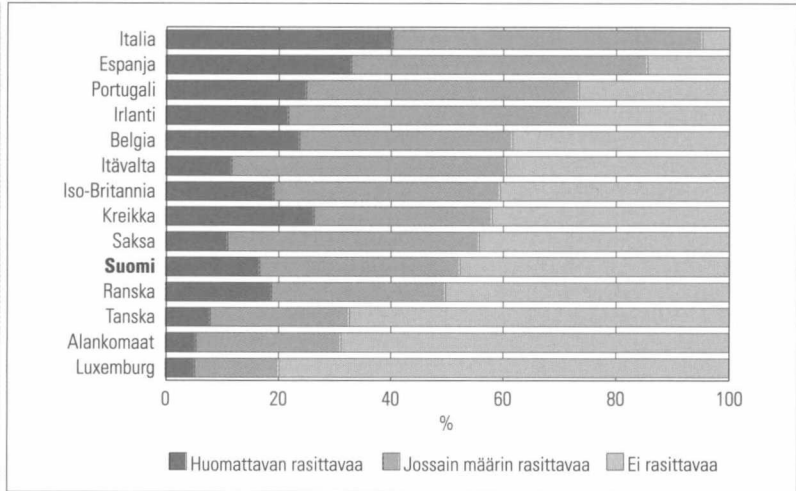
Asumismenot koki rasittaviksi joka toinen

Kotitaloudet kokivat asumismenonsa korkeiksi enemmistössä EU:n jäsenmaita. Asumisen kalleus oli kaikkein yleisimpinä pidet-

ty asumisen epäkohta Suomen ohella lähes kaikissa EU-maissa. Asumismenoihin luettiin laajasti kaikki pääoma- ja hoitomenot. Arviointi perustui kotitalouden omaan kokemukseen asumismenojen korkeudesta suhteessa tuloihin ja muihin kulutusmenoihin. Rasittavuus saattaa johtua joko odottamattomasta tulojen vähenemisestä tai muiden menojen noususta, tai se voi olla tulos tarjolla olevien asumisvaihtoehtojen kalleudesta. Kun asumistaso nousee, asumisen kalleus nousee tulevaisuudessa yhä keskeisemmäksi ongelmaksi.

Maiden joukosta erottuivat Italia, Espanja, Portugali ja Irlanti, joissa asuminen koettiin erityisen kalliiksi (kuvio 10). Näissä maissa koettiin yleisesti asumiseen liittyviä muitakin ongelmia, kuten asumisen ahtautta sekä asunnon ja asunnon varustetason puutteita. Kulutusmenoihin suhteutetut asumismenot olivat sen sijaan näissä maissa EU-maiden keskitasoa tai sitä alhaisemmat (European Communities 2001). Tulojen ja menojen ohella asumiskustannusten rasittavuuden arviointiin saattaa vaikuttaa myös asumisen heikko laatu. Näin saatettiin kokea,

Kuvio 10.
Kotitaloudet ja asu-
mismenojen rasitta-
vuus (%) EU:n jäsen-
maissa vuonna 1996

että suhteessa saatuihin asumispalveluihin maksettiin liikaa.

Luxemburgissa, Alankomaissa ja Tanskassa kotitaloudet toivat asumisen kalleutta esiin harvoin.

Suomessa asumismenot koki jossain määrin rasittaviksi 36 prosenttia kotitalouksista ja huomattavan rasittaviksi 17 prosenttia kotitalouksista, mikä oli alle EU-maiden keskitason. EU-maissa 40 prosenttia kotitalouksista koki asumismenonsa jossain määrin ja 19 prosenttia huomattavan rasittaviksi.

Asuntovelkaisia omistusasuntokotitalouksia asumismenot rasittivat useammin kuin velattomia, joilla ei asuntoon liittyviä pääomamenoja ole. Useimmissa maissa asumismenorasitus kohdistui kuitenkin kovimmin vuokralla asuviin kotitalouksiin. Tästä poikkeuksina olivat selkeimmin Suomen velkaiset omistusasujakotitaloudet, jotka valittivat asumismenojen korkeudesta muita enemmän.

Suomessa asuntolainat ovat aiemmin olleet melko lyhytaikaisia. Näin asuntovelkaisten ja velattomien asumismenojen erot ovat olleet suuret. Suomalaisista asuntovelkaisista kotitalouksista 29 prosenttia piti asumismenojaan huomattavan rasittavina, velattomissa omistusasuntokotitalouksissa taas vain 6 prosenttia.

Se, keneltä asunto on vuokrattu, ei juuri vaikuttanut asumismenojen rasittavuuden kokemiseen. Asumisen kalleutta valitettiin useimmissa EU:n jäsenmaissa yhtä lailla sekä julkisen että yksityisen sektorin vuokra-asunnoissa.

Yksinhuoltajien kotitaloudet kokivat asumismenot rasittaviksi yleisimmin, vähintään kaksi aikuista käsittävät kotitaloudet vähiten.

Pienituloiset kotitaloudet ilmoittivat suurempituloisia enemmän asumismenoista aiheutuvaa rasitusta. Poikkeuksia olivat mm. Suomi, Tanska ja Kreikka, joissa asumismenot koettiin yhtä rasittavina seuraaviin tuloiluokkiin verrattuna.

Mikäli tuloihin olisi sisällytetty omistusasunnosta saatava laskennallinen asuntotulo, tilanne saattaisi näyttää toiselta. Tällöin nyt alimpiin tuloryhmiin kuuluvia omistusasunnossa asuvia kotitalouksia, esimerkiksi eläkeläisiä, jotka eivät pitäneet asumismenojaan rasitteena, olisi siirtynyt keskituloisiin. Näin määritellyistä pienituloisista suurempi osa olisi todennäköisesti kokenut asumismenonsa rasittaviksi.

Kotitaloudessa esiintyvä työttömyys merkitsee tulotason olennaista vähenemistä totutusta. Työttömiä kotitalouksia asumismenot rasittivat pahemmin kuin muita kotitalouksia.

Asumismenot ja maksuvaikeudet

Maksuvaikeudet ovat konkreettinen osoitus asumismenojen korkeudesta suhteessa tuloihin. Tiedot asumismenoja koskevista maksuvaikeuksista viimeisten 12 kuukauden ajalta kertovat asumismenorasitteesta. Maksuvaikeudet ovat osoitus siitä, että asumismenoista ei selviydytä käytettävissä olevilla tuloilla. Asumismenot ovat kulutusmenoista usein välttämättömmimpiä ja niistä pyritään ensisijaisesti selviytymään tinkimällä ylimääräisestä kulutuksesta.

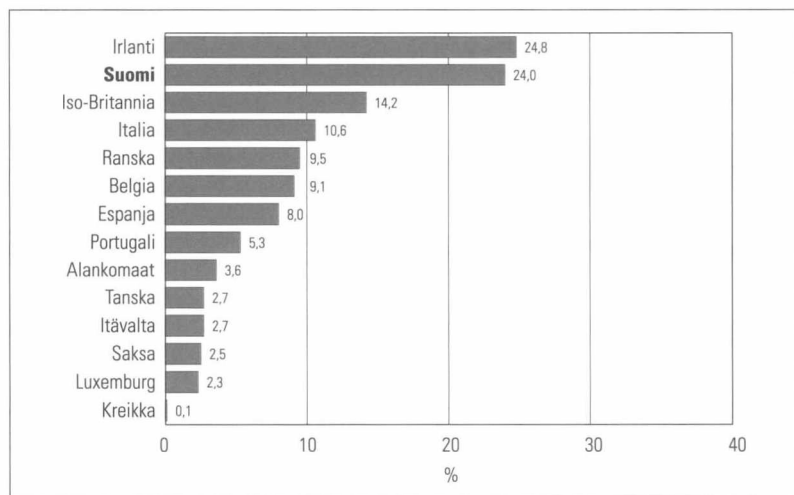
Vuokralla asuvista EU-maiden kotitalouksista maksuvaikeuksia esiintyi vajaalla 8 prosentilla kotitalouksista. Maksuvaikeuksia oli poikkeuksellisen paljon Suomessa, neljännes kaikista vuokralla asuvista kotitalouksista raportoi niitä. Ainoastaan irlantilaisilla kotitalouksilla oli vuokranmaksuvaikeuksia yhtä usein. (Kuvio 11.)

Omistusasunnossa asuvista EU-maiden kotitalouksista keskimäärin 43 prosentilla oli asuntolainaa. Suomalaisissa kotitalouksissa asuntovelkaisten osuus oli tätä pienempi eli 42 prosenttia (kuvio 12). Tanskassa ja Alankomaissa, joissa omistusasuntojen osuus on pieni, asuntovelkaisten osuus oli kaikkein suurin. Asuntovelkaantuminen näyttää näin kertovan enemmän asunnon hallintamuodon

muutoksista kuin omistusasumisen yleisyydestä sinänsä.

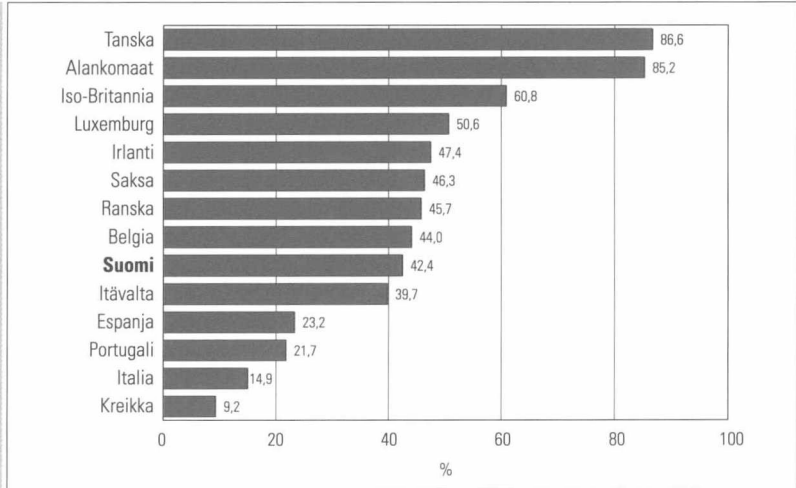
Kreikassa, Italiassa, Portugalissa ja Espanjassa kotitalouksien asuntovelkaisuus oli vähäistä. Näissä maissa omistusasuminen on aina ollut yleistä, ja omistusasuminen perustuu kattavaan, kaikki elinvaiheet käsittävään omistajuuteen. Asuntovelkaisten osuudet jäivät suhteellisen pieniksi suuressa, vaakaassa omistusasuntokannassa. Tyypillistä Etelä-Euroopassa on ollut, että asunnon osto on rahoitettu suoraan joko toisen kotitalouden avulla tai rahoitusjärjestelyistä on sovittu asunnon myyjän kanssa. Rahoituslaitosten lainat ovat olleet harvinaisempia. Kotitalouksien velanottoa on vähentänyt yleisesti asuntojen siirtyminen sukupolvelta toiselle perintönä. (Mm. Kosonen 1993.)

Asuntorahoituksen ehdot ovat yhdenmukaistuneet rahoitusmarkkinoiden vapautuessa ja rahaliittoon siirryttäessä. Maiden välillä on ollut eroja asuntorahoituksen rahoittajatahojen, lainoituksen joustavuuden kuten vaaditun omarahoitusosuuden, laina-aikojen ja lyhennystapojen, sekä korkojen suhteen. Suomessa lainoja ovat kotitalouksille myöntäneet ainoastaan talletuspankit. Valtio on osallistunut lainoitukseen myöntämällä kotitalouksille tarveharkintaista korkotukea asuntolainoihin, jota pankit ovat välit-

Kuvio 11.
Vuokra-asunnoissa asuvat kotitaloudet ja vuokranmaksuvaikeudet viimeisten 12 kuukauden aikana (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

Kuvio 12.
Omistusasuntokoti-
taloudet ja asuntovel-
kaisuuden yleisyys
(%) EU:n jäsenmaissa
vuonna 1996

täneet³. Useimmissa maissa lainoitusjärjestelmät ovat olleet talletus- ja markkinaperusteisia, osassa maita on asuntorahoitukseen erikoistuneita laitoksia⁴. Kotitaloudet ovat saattaneet koota asuntolainan usealta eri rahoittajalta. Valtion rooli on vaihdellut asuntorahoituksessa, mutta on ollut kaikissa maissa merkittävä. (mm. Kosonen 1993; Pesonen 1994; Whitehead 1998.)

Suomessa asuntoon vaadittu omarahoitusosuus on ollut suhteellisen korkea ja lainaajat ovat olleet EU:n jäsenmaiden lyhyimpiä. Lainojen korot ovat olleet vaihtuvakorkoisia, kun muualla on yleisesti tai yksinomaan ollut käytössä kiinteitä korkoja.

Asuntovelkaisuudesta kotitalouksista useimmiten kreikkalaisilla (27 %) ja suomalaisilla (14 %) oli ollut asuntolainaan liittyviä maksuvaikeuksia 12 viimeisen kuukauden aikana (kuvio 13). Muissa maissa maksuvaikeuksia

oli esiintynyt korkeintaan 1–8 prosentilla kotitalouksista.

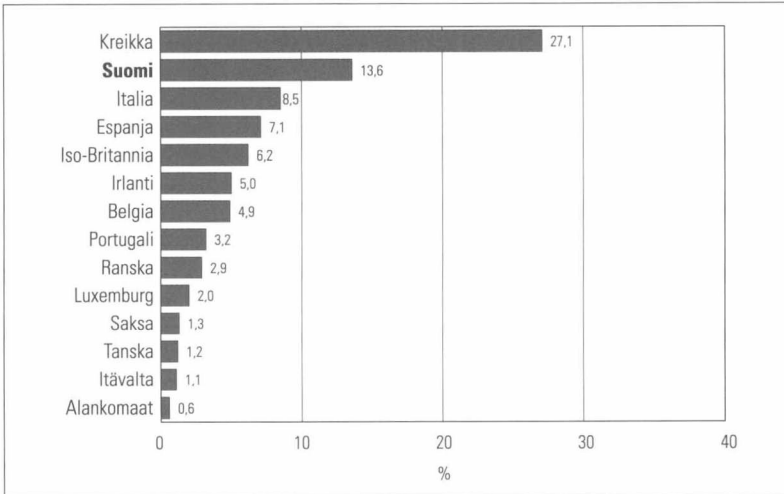
Kreikan korkotaso oli pitkään muita maita korkeampi, mikä nostaa lainanhoitokuluja. Osaltaan tuloksia selittävät maksuvaikeuksien erilainen määrittelytapa ja niiden lainsäädännölliset seuraamukset. Esimerkiksi Kreikassa maksuviive johtaa tuomioistuimen käsittelyyn vasta vuoden kuluttua.

Osassa EU-maista seuraamuksia koskevat viipeet ovat lyhyempiä, usein kolmesta kuuteen kuukautea. Velkoja voidaan järjestellä uudelleen, tehdä henkilökohtainen konkurssi, joutua tulojen ja varallisuuden, myös asunnon ulosmittaukseen.

Joissakin maissa kotitalouksien maksukykyä on arvioitu huolellisesti jo etukäteen, esimerkiksi Ranskassa, Saksassa ja Itävallassa. Näissä maissa maksuvaikeuksia ei ole esiintynyt ongelmana. 1990-luvun vaihteessakin ra-

³ Korkotukilainoja ovat mm. arava- ja asuntosäästöpalkkio (ASP)-lainat. Vuodesta 1996 lähtien on Suomessa ollut mahdollista saada valtioneuvoston sekä vapaarahoitteisen että korkotukilainoitettua asunnon lainaan

⁴ Kosonen (1993) erittelee asuntorahoitusjärjestelmät ei-eriytyneisiin talletusperusteisiin (yleispankit Suomessa) ja markkinaperusteisiin (kiinnitysluottolaitokset) ja eriytyneisiin talletusperusteisiin (mm. Building Society't Iso-Britanniassa, Bausparkasset Saksassa) ja markkinaperusteisiin (kiinnitysluottolaitokset Saksassa ja Tanskassa)

Kuvio 13.
Asuntovelalliset koti-
taloudet ja asuntolai-
naan liittyvät maksu-
vaikeudet viimeisten
12 kuukauden aikana
(%) EU:n jäsenmaissa
vuonna 1996

hamarkkinoiden vapauduttua rahoituslaitokset eivät näissä maissa säännelleet luottotarjontaa ja kotitalouksille suunnattu luottotarjonta pysyi varovaisempana kuin muualla.

Suomessa työttömyyden poikkeuksellisen jyrkkä nousu 1990-luvun alussa ja siitä seurannut tulotason lasku sekä korkeat lainanhoitokulut ajoivat velkaantuneita kotitalouksia maksuvaikeuksiin. Kotitalouksien ylivelkaantumista selitti myös asuntojen arvon putoaminen ja rahalaitosten luopuminen ennakkosäästövaatimuksista. Työttömyysaste oli edelleen vuonna 1996 suhteellisen korkea Suomessa muihin EU:n jäsenmaihin verrattuna. Vuonna 1993 Suomessa voimaan astuneella yksityishenkilön velkajärjestelylailla on pyritty velkojen uudelleen järjestelyyn tuomioistuimissa. Tuomioistuimen velkajärjestelyä useammin kuitenkin muutettiin maksuaikatauluja ja korkoja, joista on neuvoteltu suoraan pankkien kanssa. Ulosmittaukseen jouduttiin vaikeimmissa velkaongelmissa. (Reijo 2000.)

Asumisen tuki alentaa asumismenoja

Valtio on osallistunut rakentamiseen ja asumisen tukemiseen kaikissa EU:n jäsenmais-

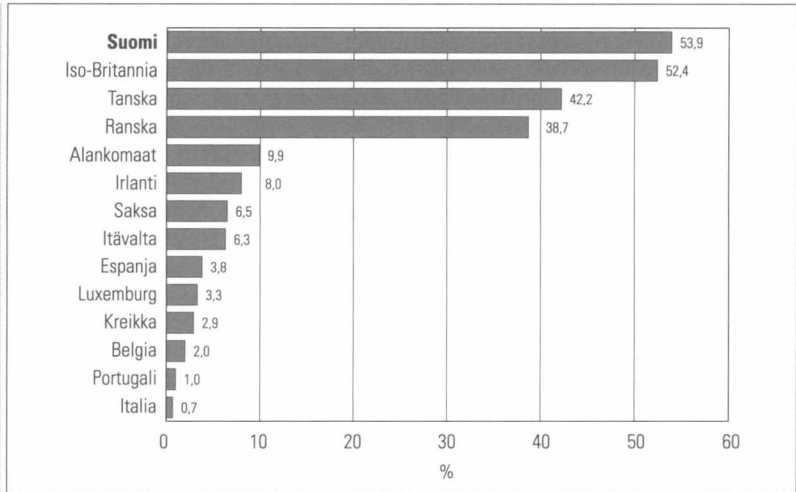
sa. Asuntorakennuttajien ohella julkisen sektorin tukea on suunnattu suoraan kotitalouksille. Asumistukea on voinut saada sekä omistus- että vuokra-asumiseen. Yleisenä suuntauksena on useimmissa maissa kuitenkin ollut omistusasumisen tukeminen veroeduin.

Omistusasunnoissa saadut tuet ovat olleet pääasiassa asuntolainaa koskevia verohelpotuksia, joissakin maissa on myönnetty korkotukia. Tuet ovat lisänneet edellisessä tapauksessa joko tuloja tai jälkimmäisessä vähentäneet asumismenoja. Lisäksi joissakin maissa on tuettu asuntolainaa edeltävää ennakkosäästämistä, tai annettu suoraa tulonsiirtoja asumismenoihin omistusasunnoissa. Usein tukea on annettu rajatuille ryhmille kuten nuorille ja ensiasunnon ostajille, tai tuki on ollut tarveharkintaista. (Hills 1998.)

Negatiivisesti omistusasuntokotitalouksien tuloihin ovat voineet vaikuttaa varallisuusvero tai kiinteistövero tai eräissä maissa omistusasuntojen laskennallisen asuntotulon verotus.

Vuokra-asukkaille myönnetty tuki on ollut useimmiten asumistukea, jota ovat saaneet sekä julkiselta että yksityiseltä sektorilta asuntonsa vuokranneet. Joissakin maissa asumistukea ei makseta lainkaan yksityisen sektorin vuokra-asunnoissa asuville.

Kuvio 14.
Vuokralla asuvat
kotitaloudet ja julki-
sen asumistuen ylei-
syys (%) EU:n jäsen-
maissa vuonna 1996

Asumistuet ovat tarveharkintaisia. Tarvetta arvioidaan useimmiten tulojen ja kotitalouden koon perusteella. Arviointiperusteet vaihtelevat maittain.

Julkisen sektorin tuki asumiselle välittyi lisäksi epäsuorasti kotitalouksille rakennuttajien saaman tuotantotuen kautta alhaisempina vuokrina tai omistusasuntojen alhaisempina hintoina. Osassa maita vuokrasääntelyn seurauksena vuokrat ovat alhaisemmat. Vuokrasääntelyä on alettu poistaa useissa maissa, Suomessa tämä tapahtui vuonna 1995.

Eri kautta saatavien asumisen tukien merkitystä on vaikea kartoittaa kotitalous-

tasolla. Verotuksen tai kotitalouden alhaisempien asumismenojen kautta välittyvää hyötyä ei aineistosta saada esille. Eurooppalaisen elinolutkimuksen asumistukitieto perustuu kotitalouden julkiselta sektorilta saamaan suoraan rahalliseen tukeen. Asumistuki käsittää kaiken sellaisen rahallisen tuen, jolla katetaan asumiskustannuksia.

Vuokra-asunnoissa asuvat kotitaloudet olivat lähes kaikissa maissa tuen saajia. Yleisimmin asumistukea maksettiin Suomessa, Iso-Britanniassa, Tanskassa ja Ranskassa (kuvio 14). Tukea saivat näissä maissa sekä yksityiseltä että julkiselta sektorilta asuntonsa vuokranneet.

Asuminen osana hyvinvointia ja tyytyväisyyttä

Enemmistö kotitalouksista EU:n jäsenmaissa oli tyytyväisiä asumistilanteeseensa. Asuinolot liittyvät muihin hyvinvoinnin osa-alueisiin ja niiden itsenäistä joskin perustavaa osuutta hyvinvoinnista ja tyytyväisyydestä on vaikea arvioida. Asumiseen tyytyväisyys

on aina osa laajempaa hyvinvointia ja elämänlaatua.

Tyytyväisimpiä asumiseensa olivat kotitaloudet maissa, joissa elintaso ja asumistaso olivat Euroopan korkeimpia eli Alankomaisissa, Itävallassa, Luxemburgissa ja Tanskassa.

Näissä maissa työttömyys ei yleistynyt 1990-luvun laskusuhdanteessa, ja kotitalouksien tulotaso on ollut suhteellisen korkea. Korkeat asumiskustannukset eivät rasis-taneet näissä maissa kotitalouksia yhtä usein kuin muualla. Asumistaso oli muita korkeampi; asunnon ahtaudesta kärsittiin vähemmän, asuntoon liittyviä puutteita oli vähemmän ja asunnot olivat paremmin varustettuja. Asuinympäristöönkin liittyviä ongelmia koettiin muita vähemmän. Maiden joukossa oli sekä omistusasuntovaltaisia maita että maita, joissa myös vuokra-asuminen oli yleistä ja hyvä vaihtoehto. Julkisen sektorin (johon luettiin myös yleishyödylliset tms. yhtiöt ja yhteisöt) osuus vuokranantajana oli merkittävä, ja se tarjosi tasavertaisemman vaihtoehdon yksityisen sektorin vuokra-asumiselle ja omistusasumiselle.

Vähiten asumiseensa tyytyväisiä kotitalouksia oli Espanjassa, Italiassa, Kreikassa ja Portugalissa. Näitä maita voi luonnehtia sekä elintason että asumisen tason kannalta heikommiksi. Omistusasuminen oli yleistä. Vuokra-asuntoja oli vähän ja julkisen sektorin osuus vuokra-asuntojen tarjoajana oli ole-maton.

Suomalaiset kotitaloudet olivat asumis-tyytyväisyyden ja useiden asumisen osateki-jöiden suhteen EU-maiden keskitasoa. Omistusasunnoissa asuttiin hieman useam-min kuin jäsenmaissa keskimäärin. Vuokralla asumisesta tuli 1990-luvulla suomalaisille kotitalouksille aikaisempaa merkittävämpi asumismuoto. Taustalla vaikuttivat kasvu-keskuksiin suuntautunut muuttoliike ja 1990-luvun alkupuolen lama. Reaalitulojen huono kehitys ja monilla työttömyys vai-

keuttivat omistusasunnon hankintaa. Vuokra-asuntojen tarjonta lisääntyi samaan aikaan. Valtio lainoitti merkittävästi vuokra-asuntotuotantoa ja uusia vuokra-asumis-muotoja luotiin. Vuokrasääntelystä luovut-tiin, ja tällä elvytettiin yksityisiä vuokra-asuntomarkkinoita. Myös kotitalouksien koon pieneneminen on vaikuttanut hallin-tasuhteeseen, varhain kotoa muuttavat nuoret tarvitsevat vuokra-asuntoja eivätkä vielä voi tai halua sitoutua asunnon omistamiseen.

Asuntojen rakentaminen on ajoittunut Suomessa kansainvälisesti verrattuna suhteellisen myöhään muuttoliikkeen ja kau-pungistumiskehityksen seurauksena. Asunnot olivat uusia ja niiden varustetaso oli korkea kuten muuallakin läntisessä Euroopassa ja Pohjoismaissa. Asuntojen varustetaso ei näin enää ole ongelma. Sen sijaan sekä normaativinen että koettu asumisahtaus leimasi ja heikensi suomalaisten kotitalouksien muutoin korkeatasoista asumista. Suurissa kerrostaloissa asuminen oli samoin Suomessa yleistä vastoin ihmisten ilmaisemia toiveita pientaloasumisesta (Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta 2000).

Asumisen kalleus suhteessa maksukykyyn on noussut yleisimmäksi asumisongel-maksi niin Suomessa kuin muissakin EU:n jäsenmaissa. Monet suomalaiset kotitaloudet kokivat vuokriin tai asuntolainoihin liittyviä maksuvaikeuksia. Tulotason ennakoimaton aleneminen työttömyyden seurauksena, mutta myös asuntorahoituksen erityispiir-teet ja asuntomarkkinoiden pullonkaulat se-littivät suomalaisten kotitalouksien vaikeuk-sia selviytyä asumismenoistaan 1990-luvun puolivälissä.

Lähteet

Balchin, Paul (1999). *Housing Policy in Europe*. London.

European Communities (1999), *Demographic statistics, Data 1995–98*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Communities (2000a), *Environment statistics: Pocketbook 2000*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Communities (2000b), *Living Conditions in Europe. Statistical pocketbook*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Communities (2001), *Consumers in Europe. Facts and figures. Data 1996–2000*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Hills, John (1998). *Housing, tenure and international comparisons of income distribution*. Teoksessa Kleinman, Mark – Matznetter, Walter – Stephens, Mark. *European Integration and Housing Policy*, London. 157–178.

Kemeny, Jim (1997). *The Political Structuring of Housing Markets: Two contrasting models*. Housing research Conference at University of Turku 16–17 May.

Kosonen, Katri (1993). *Asuntorahoitus integroituvassa Euroopassa. Palkansaajien tutkimuslaitos. Tutkimuksia 46*. Helsinki.

Netherlands State Secretary for Housing (2000), *Housing Statistics in the European Union 2000*, The Hague.

OECD (1992). *OECD Economic Outlook 52*. December.

Pesonen, Reijo (1994). *Asuntorakennuttaminen Suomessa, Pohjoismaissa ja eräissä EU-maissa. Ympäristöministeriö, Asunto- ja rakennusosasto. Tutkimusraportti 1*.

Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta (2000). *Asumisen, työn ja liikkumisen tulevaisuus. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B 2001:4*, Helsinki. 35–36.

Reijo, Marie (2000). *Kotitalouksien asuntolainat ja ylivelkaantuneisuus 1990-luvun jälkipuoliskolla. Tilastokeskus. Katsauksia 2000:8*.

Tilastokeskus (2000), *SVT Rakentaminen 2000:27, Rakentaminen ja asuminen, Vuosikirja 2000*, Helsinki.

Whitehead, C. (1998). *Convergence of housing finance system in EU? Teoksessa Kleinman, Mark – Matznetter, Walter – Stephens, Mark. European Integration and Housing Policy*. London. 19–31.

Liitetaulukot

Merkintätapojen selitykset:

- EU-14 EU:n jäsenmaiden kotitalouksien lukumäärillä painotettu keskiarvo
- .. Tieto on liian epävarma esitettäväksi (otoksessa on vähemmän kuin 20 havaintoa)
- () Tietoon liittyy epävarmuutta (otoksessa on 20–49 havaintoa)

1. Kotitaloudet asunnon hallintaperusteen mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Omistusasunnot	48,8	73,0	80,8	80,1	68,6	72,6	50,4	75,7	69,7	66,2	53,2	40,1	64,3	52,5	59,1
Vuokra-asunnot, julkinen sektori	42,0	7,0	0,8	11,0	22,3	5,7	19,9	0,3	2,8	3,7	16,8	12,4	16,9	27,4	13,9
Vuokra-asunnot, yksityinen sektori	7,6	17,0	10,5	6,1	5,4	12,5	21,6	20,6	22,4	19,1	23,3	41,1	13,5	18,8	20,8
Muut	1,6	3,0	7,8	2,8	3,7	9,2	8,2	3,4	5,1	10,9	6,7	6,4	5,2	1,3	6,2

Muut luokka sisältää kotitaloudet, joita ei ole voitu luokitella vuokranantajan perusteella (mm. työsuhteasuinoissa asuvat) tai vuokraa maksamattomat kotitaloudet. Julkiseen sektoriin lukeutuvat laajasti valtiolta, kunnilta ja yleishyödyllisiltä tms. yhtiöiltä ja yhteisöiltä vuokratut asunnot.

2. Omistusasunnoissa ja vuokra-asunnoissa asuvat kotitaloudet kotitaloustyyppin mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Omistusasunnot															
Yksi henkilö	23,8	59,6	73,4	73,3	52,9	66,6	34,4	65,1	55,1	54,2	36,8	22,2	49,8	28,0	44,7
Vähintään kaksi aikuista, ei lapsia	55,0	80,5	83,2	87,2	78,5	77,8	56,7	82,3	75,8	68,8	63,9	51,8	74,7	65,6	67,8
Yksinhoollaja	17,9	44,0	72,6	28,1	35,2	62,2	27,8	70,2	(58,4)	52,6	30,5	17,4	37,4	19,3	37,4
Vähint. kaksi aikuista, lapsia	72,9	80,4	81,0	82,8	73,7	71,2	60,8	75,0	76,8	68,7	58,7	49,9	77,6	71,3	65,3
Vuokra-asunnot															
Yksi henkilö	74,6	36,0	19,5	21,1	44,2	22,5	54,8	31,3	39,2	31,5	55,6	72,3	46,7	70,9	49,0
Vähintään kaksi aikuista, ei lapsia	43,9	18,1	12,0	11,7	20,2	17,2	38,0	15,5	21,5	23,2	30,6	44,3	23,0	34,3	28,5
Yksinhoollaja	82,1	54,0	18,1	67,8	64,8	30,4	64,6	25,9	(41,6)	39,6	64,6	79,4	62,6	80,7	58,5
Vähint. kaksi aikuista, lapsia	26,5	17,4	11,6	16,1	25,2	20,6	34,8	21,9	21,0	21,1	37,0	48,0	21,3	28,0	30,9

3. Omistusasunnoissa ja vuokra-asunnoissa asuvat kotitaloudet käytettävissä olevien rahatulojen (alin kvintili, ylin kvintili, muut) mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Omistusasunnnot															
Alin kvintili	22,4	58,2	76,7	63,0	50,5	66,4	44,6	83,3	53,0	69,1	39,6	28,0	47,9	34,3	47,4
:	48,5	75,5	81,6	81,6	66,4	72,1	51,6	75,0	73,8	62,4	51,8	38,2	65,5	52,3	58,1
Ylin kvintili	75,7	81,0	83,0	92,3	91,0	80,0	53,2	71,0	73,0	74,6	69,5	56,2	83,4	78,5	73,3
Vuokra-asunnnot															
Alin kvintili	75,5	37,6	13,9	32,9	47,2	24,5	41,7	14,3	40,3	17,9	52,4	65,5	47,9	64,4	46,1
:	50,7	22,2	11,9	16,3	32,0	20,5	43,5	22,3	23,9	27,6	42,7	58,0	32,8	47,6	37,6
Ylin kvintili	23,7	17,8	14,0	7,3	7,7	14,0	42,8	25,5	24,1	19,2	26,2	41,3	15,2	20,6	23,6

Tuloryhmät on muodostettu henkilöiden kesken kotitalouden OECD:n modifioitua kulutusyksikköä kohti lasketuista käytettävissä olevista rahatuloista vuonna 1995.

4. Kotitaloudet asunnon talotyypin mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Erilliset pientalot	13,3	34,8	18,2	43,3	22,4	19,7	39,5	28,1	36,8	47,0	36,8	25,9	36,8	44,4	26,7
Pari-, rivi- ja ketjutalot	54,1	43,2	18,6	50,1	59,8	12,6	4,1	17,1	29,9	21,4	20,9	13,4	18,9	13,2	25,6
Kerrostalot (alle 10 asuntoa)	5,4	11,2	17,7	3,6	11,1	36,3	15,5	33,2	20,5	19,6	14,2	38,2	2,5	13,9	23,3
Kerrostalot (vähint. 10 asuntoa)	22,1	8,2	45,3	1,4	5,3	25,9	35,1	20,7	11,1	10,4	27,0	20,4	40,3	23,5	22,0
Muut	5,1	2,6	0,2	1,6	1,4	5,5	5,9	1,0	1,8	1,6	1,1	2,1	1,4	5,1	2,4

5. Kotitaloudet asunnon talotyypin ja kotitaloustyyppin mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Erilliset pientalot															
Yksi henkilö	6,2	19,4	18,3	37,2	11,5	15,6	26,0	22,2	21,4	40,6	23,5	12,1	18,8	19,9	16,5
Vähint. kaksi aikuista, ei lapsia	16,4	39,5	19,3	47,4	27,0	22,0	45,2	34,6	40,5	50,8	44,2	34,1	47,5	58,1	32,3
Yksinhuoltaja	3,0	19,4	9,5	21,2	8,2	9,2	13,4	15,2	(38,5)	31,3	19,7	12,4	13,8	13,7	12,6
Vähint. kaksi aikuista, lapsia	18,3	46,0	17,6	45,2	28,6	20,0	48,4	25,2	45,5	46,7	42,5	34,4	54,1	61,8	32,0
Pari-, rivi- ja keijutalot															
Yksi henkilö	31,8	41,1	19,5	47,9	51,3	10,6	3,3	16,2	24,0	28,7	15,9	9,8	17,0	16,5	21,3
Vähint. kaksi aikuista, ei lapsia	58,8	45,0	19,8	48,0	61,6	13,6	3,9	19,4	31,6	22,0	22,8	14,2	17,6	9,1	26,9
Yksinhuoltaja	68,2	47,8	11,1	56,3	72,3	7,4	3,4	7,1	(25,5)	14,4	22,7	8,1	25,9	33,5	26,0
Vähint. kaksi aikuista, lapsia	70,9	43,0	17,6	52,5	63,5	13,1	5,2	15,7	33,6	19,1	23,3	17,7	22,2	12,1	28,4
Kerrostalot (alle 10 asuntoa)															
Yksi henkilö	8,9	18,8	20,0	9,6	24,0	37,5	17,3	30,9	33,5	19,8	21,1	47,8	3,3	21,6	29,9
Vähint. kaksi aikuista, ei lapsia	3,9	8,6	17,8	2,3	7,1	33,8	14,0	28,3	17,5	17,0	11,3	33,1	1,5	11,6	20,1
Yksinhuoltaja	11,9	21,8	23,6	11,7	13,2	46,5	33,5	52,5	(17,3)	29,9	18,9	51,0	7,2	20,6	31,7
Vähint. kaksi aikuista, lapsia	2,7	6,0	16,7	0,8	4,1	37,5	13,4	38,4	12,9	21,1	10,6	30,8	1,8	6,0	19,4
Kerrostalot (vähint. 10 asuntoa)															
Yksi henkilö	42,6	16,9	41,8	2,1	11,1	25,6	47,3	29,5	19,3	8,4	37,8	28,0	59,0	34,5	28,5
Vähint. kaksi aikuista, ei lapsia	17,5	5,1	43,0	1,3	2,8	26,2	31,3	16,9	8,2	9,0	20,8	16,4	32,3	18,4	18,7
Yksinhuoltaja	16,9	9,4	55,7	9,3	5,7	35,1	41,2	25,2	(18,7)	24,0	37,7	24,4	50,2	30,1	27,8
Vähint. kaksi aikuista, lapsia	5,9	2,6	47,9	0,4	3,2	25,4	27,1	19,6	6,4	11,5	22,9	15,5	21,2	14,8	18,3

6. Kotitaloudet nykyiseen asuntoon muuttovuoden mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
-1980	34,4	46,3	52,4	51,0	34,6	54,9	54,5	49,9	38,1	58,8	38,1	43,5	27,5	32,4	43,7
1981-1990	31,2	26,1	29,8	27,0	31,1	23,8	25,6	25,0	26,1	27,2	26,8	25,8	29,5	27,0	27,2
1991-	34,3	27,6	17,8	21,9	34,4	21,3	19,9	25,1	35,8	14,0	35,1	30,7	43,0	40,6	29,1

7. Omistusasunnoissa ja vuokra-asunnoissa asuvat kotitaloudet nykyiseen asuntoon muuttovuoden mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Omistusasunnot															
-1980	36,1	55,0	55,8	56,7	37,6	60,5	65,4	61,2	48,4	58,1	51,9	59,5	37,3	42,5	52,8
1981-1990	33,7	24,8	30,3	26,5	34,2	22,6	24,0	24,4	25,6	30,2	29,0	23,4	36,4	29,9	27,6
1991-1996:	30,2	20,1	13,8	16,8	28,2	16,8	10,6	14,4	26,0	11,7	19,1	17,1	26,3	27,7	19,6
1991-1993	50,0	53,8	31,6	56,3	59,4	51,7	40,6	57,0	50,9	40,0	49,2	53,7	52,6	44,5	50,9
1994-1996	50,0	46,2	68,4	43,7	40,6	48,3	59,4	43,0	49,1	60,0	50,8	46,3	47,4	55,6	49,1
Vuokra-asunnot															
-1980	32,5	20,6	38,4	25,5	28,2	39,9	41,1	12,3	12,7	65,8	20,9	30,3	7,0	21,2	30,3
1981-1990	29,4	30,5	25,2	30,5	24,4	26,9	28,0	28,1	27,0	18,5	24,3	28,4	16,8	24,1	26,2
1991-1996:	38,1	48,9	36,4	44,0	47,4	33,3	30,9	59,7	60,3	15,7	54,8	41,3	76,2	54,6	43,4
1991-1993	43,8	37,7	30,1	36,3	45,6	37,9	46,1	43,4	46,8	34,2	31,9	39,9	28,5	43,5	38,4
1994-1996	56,2	62,3	69,9	63,7	54,4	62,1	53,9	56,6	53,3	65,8	68,1	60,2	71,5	56,5	61,6

8. Asunnon alitaaksi kokevat kotitaloudet käytettävissä olevien rahatlujojen (alin kvintili, ylin kvintili, muut) mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Alin kvintili	16,2	18,7	25,8	17,0	18,9	28,4	17,3	27,5	17,9	31,9	14,8	14,5	15,6	15,7	19,3
:	9,8	12,2	23,5	14,0	19,2	16,7	15,6	24,9	7,5	29,2	12,8	11,0	16,7	16,4	15,6
Ylin kvintili	6,6	10,9	15,4	7,2	16,4	10,8	16,8	16,6	7,6	22,7	9,2	8,1	12,3	14,7	11,6

Tuloryhmät on muodostettu henkilöiden kesken kotitalouden OECD:n modifioitua kulutusyksikköä kohti lasketuista käytettävissä olevista rahatuista vuonna 1995.

9. Kotitaloudet ja asunnon epäkohtien kokeminen (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Pimeys tai valon puute	5,5	10,0	19,5	3,8	8,1	11,4	6,7	9,7	4,5	17,2	9,4	5,6	4,9	4,4	9,1
Riittämättömät lämmitys- mahdollisuudet	7,6	8,0	1,5	9,3	9,6	15,8	6,9	27,7	6,3	39,7	10,5	3,7	3,7	4,7	9,3
Vuotava katto	3,9	4,8	11,7	4,0	3,0	5,5	3,3	14,8	4,0	17,4	5,1	2,9	2,2	4,4	5,2
Kosteat seinät, lattiat, perustus tms.	10,3	11,3	20,2	9,7	13,3	5,2	8,2	16,3	7,3	34,3	15,0	6,0	3,8	6,9	11,0
Lahoa tai hometta ikkunan puitteis- sa, lattioissa tms.	10,1	8,5	6,3	8,0	10,8	5,6	4,5	7,9	4,0	28,1	10,2	4,0	2,7	6,2	7,6
Epäkohtien lukumäärä:															
- Ei epäkohtia	75,1	73,8	62,4	81,9	69,6	72,8	81,2	59,4	84,6	42,9	69,6	84,7	86,7	82,0	73,7
- 1	16,5	16,0	23,1	9,6	20,4	17,4	12,2	21,4	9,9	21,4	18,1	10,6	10,2	12,4	16,5
- 2	5,8	6,4	9,2	4,3	6,7	5,9	4,2	8,8	3,0	11,6	7,1	3,2	2,4	3,6	5,9
- 3 tai useampi	2,6	3,7	5,4	4,3	3,4	3,9	2,5	10,4	2,5	24,1	5,2	1,4	0,7	2,1	4,0

10. Kotitaloudet ja asunnon perusvarusteiden puuttuminen (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Ei erillistä keittiötä	33,0	4,0	1,4	4,5	0,8	14,5	4,9	5,4	4,8	2,2	10,0	0,6	14,4	3,2	6,4
Ei kylpyhuonetta, ei suihkua	1,0	3,7	1,4	3,9	0,3	2,0	3,2	3,6	1,4	12,9	3,9	1,7	4,2	2,8	2,3
Ei sisä-wc:tä	0,8	3,1	1,0	3,1	0,2	1,2	4,9	4,4	0,6	11,5	3,0	1,0	2,3	1,1	1,7
Ei juoksevaa, lämmintä vettä	0,6	4,0	2,7	5,6	0,2	3,1	2,3	70,7	2,4	18,8	2,2	3,8	2,6	0,9	4,6
Ei keskuslämmitystä, suoraa tai muuta sähkölämmitystä	13,7	25,5	65,5	22,4	10,8	16,1	19,1	41,8	5,8	88,6	10,3	8,6	3,5	1,1	18,7
Ei oleskelupaikkaa ulkona	4,2	10,5	26,0	4,9	5,1	12,7	25,3	4,9	18,0	23,0	41,1	14,5	10,8	13,5	17,5

11. Kotitaloudet ja asunnon kestokulutustavaroiden omistaminen (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Väri-tv															
On	97,5	95,7	98,2	96,7	97,2	96,5	96,5	93,2	97,9	90,1	94,3	97,4	93,0	96,5	96,4
Ei:	2,5	4,4	1,8	3,3	2,9	3,5	3,5	6,8	2,1	9,9	5,8	2,6	7,1	3,5	3,6
— ei varaa	23,7	13,4	55,0	45,6	30,9	41,1	27,1	65,9	..	79,6	22,2	30,3	33,9	33,9	36,8
— ei muusta syystä	75,3	83,9	45,0	51,8	69,1	58,9	72,9	34,1	..	20,4	77,8	69,7	66,1	62,2	70,5
— ei osaa sanoa	1,0	2,7	0,0	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0	..	0,0	0,0	0,0	0,0	3,9	0,2
Video															
On	70,0	64,1	65,7	73,2	82,8	56,8	60,3	43,2	67,7	51,7	61,6	60,2	61,9	67,6	64,2
Ei:	30,0	35,9	34,3	26,8	17,2	43,2	39,7	56,8	32,3	48,3	38,4	39,8	38,1	32,4	35,8
— ei varaa	14,2	12,6	42,4	27,8	25,2	21,6	16,3	34,5	13,7	59,8	24,2	23,8	20,4	16,6	25,4
— ei muusta syystä	85,6	83,9	57,6	69,9	74,8	78,2	81,8	65,5	86,3	40,2	75,8	75,5	79,6	82,3	74,2
— ei osaa sanoa	0,1	3,5	0,0	2,3	0,0	0,2	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	1,2	0,4
Mikro-aaltouuni															
On	56,3	52,2	38,3	59,5	75,3	14,6	49,4	6,6	33,1	17,3	48,1	48,9	71,5	35,8	45,8
Ei:	43,7	47,8	61,7	40,5	24,7	85,4	50,6	93,4	66,9	82,7	51,9	51,1	28,5	64,2	54,2
— ei varaa	13,7	10,5	36,3	27,8	16,2	10,0	14,0	21,7	7,5	49,0	15,0	17,8	22,1	12,1	17,9
— ei muusta syystä	86,1	84,3	63,7	70,3	83,8	89,9	84,3	78,3	92,5	51,0	85,0	81,5	77,9	87,0	81,7
— ei osaa sanoa	0,2	5,2	0,0	1,9	0,0	0,1	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	0,9	0,4
Tiskikone															
On	21,8	32,5	18,7	21,9	22,6	26,1	45,2	20,3	56,1	18,1	35,4	40,4	41,6	32,8	30,5
Ei:	78,3	67,5	81,3	78,1	77,4	73,9	54,8	79,7	43,9	81,9	64,6	59,6	58,4	67,3	69,5
— ei varaa	4,7	11,7	36,9	27,0	14,7	19,8	25,7	42,4	14,3	54,6	15,6	28,8	16,4	13,7	22,5
— ei muusta syystä	95,2	84,4	63,1	70,8	85,2	80,1	72,5	57,6	85,2	45,4	84,4	70,4	83,6	84,9	77,0
— ei osaa sanoa	0,1	3,9	0,0	2,2	0,1	0,1	1,9	0,0	0,5	0,0	0,0	0,8	0,0	1,5	0,4
Puhelin															
On	98,2	93,9	87,8	82,7	94,7	90,7	95,6	92,2	98,1	78,5	96,6	95,6	94,2	98,0	93,7
Ei:	1,8	6,1	12,2	17,3	5,3	9,3	4,4	7,8	1,9	21,5	3,4	4,5	5,8	2,0	6,3
— ei varaa	20,2	36,2	61,3	60,8	8,3	34,6	39,4	70,8	..	78,0	36,6	33,3	58,8	60,3	37,8
— ei muusta syystä	79,8	52,7	38,7	34,6	10,9	65,2	57,3	29,2	..	22,0	63,4	64,8	39,8	35,4	54,7
— ei osaa sanoa	0,0	11,1	0,0	4,6	80,9	0,3	3,3	0,0	..	0,0	0,0	1,9	1,4	4,3	15,1

11. (jatkoa)

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14	
Tietokone																
On	43,9	26,3	20,0	15,4	27,1	16,5	24,9	8,3	26,4	15,6	.	29,2	23,7	37,2	22,6	
Ei:	56,1	73,7	80,0	84,6	72,9	83,5	75,1	91,7	73,6	84,4	.	70,8	76,3	62,8	67,5	
– ei varaa	12,0	11,5	34,0	26,4	20,0	14,1	14,1	17,6	8,7	43,1	.	32,5	22,2	22,5	21,6	
– ei muusta syystä	87,8	81,7	66,0	72,4	80,0	85,8	83,7	82,4	91,2	56,9	.	66,8	77,7	76,9	68,0	
– ei osaa sanoa	0,2	6,9	0,0	1,2	0,0	0,1	2,1	0,0	0,2	0,0	.	0,8	0,1	0,6	0,5	

. = Ranskan osalta ei ole tietoa tietokoneen omistuksesta.

12. Kotitaloudet ja asunnon kestokulutustavaroiden lukumäärä (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14	
Puuttuvat kestokulutustavarat:																
– 1	34,4	27,6	24,3	34,4	46,9	18,8	26,4	13,5	28,3	11,4	23,9	26,0	28,3	24,6	25,6	
– 2	28,3	26,2	29,8	19,7	18,1	33,7	22,8	30,4	26,7	29,2	24,6	25,1	19,3	31,7	23,6	
– 3	18,7	20,0	25,2	17,9	9,2	32,2	20,1	41,4	18,9	29,0	22,5	21,3	14,8	22,0	19,6	
– 4–5	2,2	6,0	7,9	9,5	6,8	7,8	5,3	10,9	2,6	20,2	5,7	5,0	6,4	3,8	6,0	
On kaikki kestokulutustavarat	16,4	20,2	12,9	18,5	19,2	7,4	25,4	3,8	23,5	10,2	23,2	22,5	31,3	17,9	15,3	

13. Kotitaloudet asumismenojen koetun rasittavuuden mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14	
Huomattavan rasittavaa	5,3	23,7	32,9	21,7	19,1	40,3	11,6	26,3	5,1	24,9	18,7	10,9	16,6	7,8	19,0	
Jossain määrin rasittavaa	25,8	37,9	52,6	51,6	40,3	54,9	48,9	31,7	15,0	48,5	31,0	44,8	35,7	24,8	40,1	
Ei rasittavaa	68,9	38,4	14,5	26,7	40,6	4,8	39,5	42,0	79,9	26,6	50,3	44,3	47,7	67,4	31,0	

14. Omistusasunnoissa ja vuokra-asunnoissa asuvat kotitaloudet asumismenojen koetun rasittavuuden mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Omistusasunnot															
Huomattavan rasittavaa	1,0	18,6	31,6	17,3	13,5	36,6	8,3	13,7	2,5	20,6	16,0	7,5	15,9	6,0	16,9
Jossain määrin rasittavaa	17,7	38,2	53,5	53,7	41,1	58,0	48,6	34,1	12,8	50,1	31,2	43,1	32,9	26,4	42,3
Ei rasittavaa	81,3	43,2	14,9	29,1	45,4	5,4	43,1	52,3	84,6	29,4	52,8	49,4	51,2	67,6	40,8
Vuokra-asunnot (joista maksetaan vuokra)															
Huomattavan rasittavaa	9,6	38,6	41,5	41,5	31,8	54,1	15,5	71,3	11,8	36,8	22,3	13,4	18,0	9,8	29,1
Jossain määrin rasittavaa	33,7	36,8	46,8	42,5	38,5	43,0	49,2	23,4	20,5	44,4	30,8	46,0	41,0	23,0	40,0
Ei rasittavaa	56,7	24,6	11,7	16,0	29,7	2,9	35,3	5,3	67,8	18,8	46,9	40,6	41,0	67,2	30,8

15. Omistusasuntokotitaloudet asuntovelkaisuuden ja asumismenojen koetun rasittavuuden mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
On asuntolainaa															
Huomattavan rasittavaa	1,0	25,3	45,6	21,0	16,6	49,5	12,7	29,9	4,1	36,9	20,1	11,9	29,0	6,4	23,6
Jossain määrin rasittavaa	18,9	41,0	45,7	56,6	42,1	47,9	50,3	37,3	16,5	44,3	32,0	54,5	42,1	29,3	43,7
Ei rasittavaa	80,1	33,6	8,7	22,5	41,3	2,6	37,0	32,7	79,4	18,8	47,9	33,6	28,8	64,4	32,7
Ei ole asuntolainaa															
Huomattavan rasittavaa	0,7	13,2	27,3	13,9	34,3	8,8	5,4	12,0	1,0	16,0	12,5	3,6	6,3	3,7	13,6
Jossain määrin rasittavaa	10,6	35,9	55,9	51,0	59,8	39,6	47,5	33,8	9,1	51,7	30,5	33,3	26,2	8,2	39,3
Ei rasittavaa	88,7	50,9	16,8	35,1	5,8	51,7	47,1	54,2	89,9	32,3	57,0	63,1	67,6	88,1	47,1

16. Vuokra-asunnoissa asuvat kotitaloudet vuokranantajasektorin ja asumismenojen koetun rasittavuuden mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Julkisen sektori															
Huomattavan rasittavaa	10,1	40,9	22,8	55,3	33,5	51,3	16,7	48,3	3,0	55,5	23,7	15,9	19,3	10,5	28,3
Jossain määrin rasittavaa	34,6	39,2	63,0	35,0	39,0	46,0	46,1	19,9	35,2	26,7	31,9	45,6	43,9	22,6	41,6
Ei rasittavaa	55,3	19,9	14,2	9,8	27,5	2,7	37,2	31,8	61,8	17,8	44,4	38,4	36,8	66,9	30,1
Yksityinen sektori															
Huomattavan rasittavaa	6,6	38,3	41,6	18,7	25,0	55,5	15,0	72,6	13,1	33,7	21,6	12,8	18,2	9,2	27,6
Jossain määrin rasittavaa	30,5	35,1	46,9	54,1	42,0	41,5	52,7	23,7	20,0	47,0	30,6	46,4	41,2	23,8	40,5
Ei rasittavaa	62,9	26,5	11,5	27,2	33,0	3,0	32,4	3,8	67,0	19,3	47,7	40,9	40,6	67,1	31,9

17. Kotitaloudet kotitaloustyyppin ja asumismenojen koetun rasittavuuden mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Yksi henkilö															
Huomattavan rasittavaa	9,1	25,8	31,5	17,2	17,7	41,0	14,8	31,0	6,6	32,9	19,6	11,8	14,1	8,0	21,4
Jossain määrin rasittavaa	29,6	38,2	47,4	50,9	36,4	54,3	47,2	27,7	16,1	45,5	30,7	42,7	34,0	22,6	40,5
Ei rasittavaa	61,2	36,0	21,2	32,0	45,9	4,7	38,0	41,4	77,3	21,6	49,8	45,5	51,8	69,4	38,2
Vähint. kaksi aikuista, ei lapsia															
Huomattavan rasittavaa	2,9	18,1	30,9	16,8	13,6	38,1	7,5	23,1	3,8	20,7	13,9	6,6	13,0	4,9	16,7
Jossain määrin rasittavaa	19,5	35,0	52,6	49,2	38,9	55,8	45,3	31,7	10,5	49,1	30,7	41,2	32,7	20,7	40,7
Ei rasittavaa	77,6	46,9	16,4	34,0	47,5	6,1	47,2	45,2	85,7	30,2	55,4	52,2	54,3	74,5	42,6
Yksinhuoltaja															
Huomattavan rasittavaa	15,3	48,0	39,6	52,0	44,9	48,0	34,9	23,6	(11,0)	49,5	33,3	30,6	24,9	19,2	36,7
Jossain määrin rasittavaa	49,2	36,1	53,4	41,8	40,2	48,8	43,2	40,2	(28,7)	32,7	28,6	42,7	36,2	33,0	41,3
Ei rasittavaa	35,5	15,8	7,0	6,1	14,9	3,2	21,9	36,2	(60,3)	17,8	38,1	26,8	38,9	47,8	22,0
Vähint. kaksi aikuista, lapsia															
Huomattavan rasittavaa	3,3	25,6	34,9	25,3	25,8	42,0	11,0	27,2	4,2	24,6	22,0	14,2	23,2	11,3	23,7
Jossain määrin rasittavaa	27,6	39,6	53,9	54,7	47,0	54,4	55,4	33,6	17,5	50,0	32,0	53,4	41,9	33,5	46,4
Ei rasittavaa	69,2	34,7	11,2	20,1	27,2	3,7	33,6	39,3	78,3	25,4	46,0	32,4	34,9	55,2	29,9

18. Kotitaloudet käytettävissä olevien rahatulojen (alin kvintiiili, ylin kvintiiili, muut) ja asumismenojen koetun rasittavuuden mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Alin kvintiiili															
Huomattavan rasittavaa	11,8	33,6	48,6	36,2	29,2	56,5	22,4	26,2	15,1	36,5	28,5	24,4	16,4	11,8	32,4
Jossain määrin rasittavaa	41,4	41,6	43,4	46,5	40,9	39,8	54,4	31,0	31,3	44,3	32,3	43,8	35,7	21,9	40,1
Ei rasittavaa	46,7	24,9	8,1	17,3	29,9	3,7	23,2	42,9	53,6	19,2	39,2	31,8	47,9	66,3	27,6
Ylin kvintiiili															
Huomattavan rasittavaa	1,0	16,0	17,0	10,2	6,6	25,7	4,0	22,8	0,4	11,0	8,9	4,7	12,4	3,3	10,7
Jossain määrin rasittavaa	11,5	33,4	59,9	52,6	30,5	66,1	39,0	33,7	6,1	40,2	25,9	34,4	28,9	22,0	38,2
Ei rasittavaa	87,5	50,7	23,1	37,2	62,9	8,3	57,0	43,5	93,5	48,8	65,2	60,9	58,8	74,8	51,1
Muut															
Huomattavan rasittavaa	4,5	22,8	34,1	21,0	20,2	40,5	10,7	27,7	3,8	25,7	19,3	8,7	18,3	7,5	20,5
Jossain määrin rasittavaa	25,7	38,3	52,7	53,3	43,8	55,7	50,8	31,3	13,3	53,4	32,4	48,9	38,0	27,2	44,5
Ei rasittavaa	69,8	39,0	13,2	25,7	36,0	3,9	38,5	41,1	83,0	20,9	48,3	42,4	43,7	65,4	35,0

Tuloryhmät on muodostettu henkilöiden kesken kotitalouden OECD:n modifioitua kulutusyksikköä kohti lasketuista käytettävissä olevista rahatuloista vuonna 1995.

19. Kotitaloudet työttömyyden ja asumismenojen koetun rasittavuuden mukaan (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Kotitaloudessa on työttömiä henkilöitä															
Huomattavan rasittavaa	15,2	38,6	48,6	40,7	32,8	53,3	24,5	34,6	30,4	34,0	35,8	26,6	27,5	17,6	35,0
Jossain määrin rasittavaa	37,4	39,4	42,5	44,7	35,3	42,9	49,2	32,7	15,8	53,7	31,2	51,8	38,1	28,0	41,4
Ei rasittavaa	47,4	22,1	9,0	14,7	31,9	3,8	26,3	32,7	53,8	12,3	33,0	21,6	34,4	54,5	23,5
Muut															
Huomattavan rasittavaa	4,7	22,7	28,4	19,4	17,9	38,5	10,8	25,2	4,2	24,3	16,8	9,9	14,8	7,1	19,1
Jossain määrin rasittavaa	25,1	37,8	55,5	52,5	40,7	56,6	48,9	31,6	14,9	48,2	31,0	44,3	35,3	24,6	42,7
Ei rasittavaa	70,1	39,5	16,1	28,1	41,3	5,0	40,3	43,2	80,9	27,5	52,2	45,9	49,9	68,4	38,2

20. Asumistilanteeseensa tyytyväiset kotitaloudet (%) EU:n jäsenmaissa vuonna 1996

	Alanko- maat	Belgia	Espanja	Irlanti	Iso- Britannia	Italia	Itävalta	Kreikka	Luxem- burg	Portugali	Ranska	Saksa	Suomi	Tanska	EU-14
Tyytymätön (luokat 1-2)	3,3	5,1	9,3	7,9	11,3	7,0	5,0	11,6	3,7	11,9	4,3	5,7	5,2	4,5	7,0
(luokat 3-4)	22,3	26,2	35,5	21,5	45,5	28,6	17,7	55,4	17,2	58,3	29,8	29,4	29,0	19,2	32,9
Tyytyväinen (luokat 5-6)	74,4	68,8	55,2	70,6	43,2	64,4	77,3	33,1	79,1	29,8	65,9	64,9	65,8	76,4	60,1

Luokitus perustuu henkilöosan 6-asteikkoiseen muuttajaan: 1 = ei lainkaan tyytyväinen, ... 6 = täysin tyytyväinen. Tieto edustaa kotitalouden viitehenkilön mielipidettä.

Arki EU-maissa on ensimmäinen suomeksi julkaistu raportti, joka perustuu vuonna 1994 käynnistyneeseen Eurooppalaiseen elinolututkimukseen (ECHP, European Community Household Panel). Raportin tiedot koskevat vuotta 1996, joka oli Suomen ensimmäinen tutkimuksessa mukanaolovuosi. Raportin johdantoluku esittelee Eurooppalaisen elinolututkimuksen. Raportin neljässä artikkelissa vertaillaan EU-maiden elinoloja tarkastelemalla kotitalouksien ja niihin kuuluvien henkilöiden työssäkäyntiä, tuloja ja asumista sekä eräitä muita arjen osatekijöitä.

Tilastokeskus, markkinointipalvelut
PL 4C
00022 TILASTOKESKUS
puh. (09) 1734 2011
faksi (09) 1734 2500
myynti@tilastokeskus.fi
www.tilastokeskus.fi

Statistikcentralen, marknadsföringstjänster
PB 4C
00022 STATISTIKCENTRALEN
tfn (09) 1734 2011
fax (09) 1734 2500
myynti@stat.fi
www.stat.fi

Statistics Finland, Marketing Services
P.O.Box 4C
FIN-00022 STATISTICS FINLAND
Tel. +358 9 1734 2011
Fax +358 9 1734 2500
myynti@stat.fi
www.stat.fi

ISSN 0784-8757
= Elinolot
ISBN 951-727-992-2
Tuotenro 9357
B0

9 789517 279